

A

16005

XIII.

---

2. D. B. V.

POSTERIORE

DISSERTATIONE THEOLOGICA,

VERAM

VERE-CHRISTIANORUM
RELIGIONEM,

Jacobi I, 27. descriptam;

Moderante Supremo Numine,

in Inclyta Leucorea,

PRÆSIDE

VIRO Summè Reverendò, Magnifico, Amplissimo & Excellentissimo,

DN. ABRAHAMO CALOVIO,

SS. Theol. D. ejusdemq; Professore Publico Primario longè famigeratissimo, Consist. Ecclesiastici Assessore gravissimo, Ecclesiæ Parochialis Wittebergæ Pastore vigilantissimo, ut & Circuli Elector Saxonici Superintendente Generali eminentissimo, Theologo summo, deqve sincera Christi Ecclesiæ optimè merito, & quotidie merente optimè &c.

Dn. Patrono, Promotoreq; suo maximo, & ut olim, ita vicissim, in tristi Exilio, Præceptore fidelissimo, summâ Religione colendo:

in Auditorio Theologorum,

Mense Julio, Anno c1s 1sc LXXX.

placida & serena publicè exponit

M. THOMAS Steller Hungarus Exul,

inutilis Christi Servulus.

WITTENBERGÆ,

Typis CHRISTIANI SCHRÖDTERI

Julio III 1777

I. N. 7.
Procemium.

§. 1.

Ut Dissertationeſ priore Religio Falfa, ſequitur hac poſteriore Religio pura & immaculata, qua ſola verè & propriè dicta Religio dici meretur Diciturq; tam de illa, qua in ſtatu Integritatis locum habebat, qua homo ad imaginem DEI conditus, DEO fuit religatus Gen. 1, 26. Ephel. 4, 24. Col. 3, 9. quam de hac, qua poſt lapſum obtinet, qua homo imagine DEI privatus, ad DEUM reducendus eiq; religandus eſt, ad æternam fruitionem. Religio quidem ſpecialiore ſignificatione, quat: poſt lapſum reſtaurata eſt, (quam ipſa particula inſeperabilis RE inſinuare videtur, ut ſit via regia reducens, & catena aurea rurfum nos uniens cum DEO) differt ab ea, qua ante lapſum, ſpecialibus quibusdam circumſtantiis (1) *Ratione Principii*, ante lapſum Lex ſola, inſcripta quoad internum, promulgata quoad externum cultum: poſt lapſum verò Evangelium, utens Ministerio legis non tantum naturà in ſcripta, qua inſufficiens, ſed & promulgata. (2) *Ratione Objecti*, quod illic DEUS nude & in ſeſe, hic in Mediatore colendus. (3) *Ratione Modi*, qui illic in operando conſiſtebat; hic in credendo ſitus eſt: per Chriſtum enim fide apprehenſum impetratur & remiſſio eorum, qua contra religionem peracta, & approbatio perſonæ, qua colit Deum, & propter perſonam ipſius etiam cultus, qui, qua noſtra actio, imperfectus. (4) *Ratione finis*, beatitudinis, qua homini ante lapſum, ut concreata imago DEI, naturalis; poſt lapſum ſupernaturalis. Convenit tamen omnimodè in generalibus nempe (1) *ratione Principii*, quod eſt patefactio divina. (2) *Ratione Objecti colendi*, quod divinum. (3) *Ratione Modi*, qui divinitus eſt præſcriptus (4) *Ratione Finis* qui eſt æterna beatitudo.

A

-§. 2.

§. 2. Hæc quæ post lapsam, hodie, ut olim, appellatur Christiana, (quod nomen dimeruisse Socinianam solide probavit Magn. Dn. D. Calov. socin. profl. p. 28. Papæam Dn. D. Nic. Hunn: pecul. Tract. de hac controv. & in Apostas Rom: Eccl:) à Christo Domino, qui solus eam de sinu Patris cœlestis apportavit & revelavit Joh. 1, 18. Matth. 11, 27. solus ad eam, & per eam homines ad æternam DEI fruitionem perducit, quia non est in alio quoquam salus Act. 4, 12. atq; sic hominem per peccatum à DEO avulsum, vicissim DEO religavit & redunivit Ephes. 1, 10. Colof. 1, 20. Superiore seculo, sub exortum è tenebris papalibus Lucis Evangelicæ, dici cepit *partim Evangelica*, ab Evangelii veritate, quam contra hostes ejusdem masculi defendit, vel, ut *Polyd. Verg. de Inv. l. 8. c. 4. p. m. 490.* non male judicat, *quia haud ullam asseveret recipendam esse Legem, qua ad animarum salutem pertineat, nisi quam Christus aut Apostoli dedissent.*

§. 3. Deinde *Protestantium*, à protestatione Spiræ An. 1529. facta, unde Principes & status Imperii Evangelici, quiq; eorum amplexi erant Confessionem, dicti demum sunt Protestantes. Deniq; *Augustana*, à loco, Augusta Vindelicorum, ubi augustum illud veræ Religionis Symbolum, Augustana Confessio, Carolo V. gloriosissimæ memoriæ Imperatori, in magnis Imperii Comitibus An. 1530. fuit prælecta & exhibita. Ac tandem *Lutherana*, à B. nostro Lutherò, cujus fideli Ministerio DEUS in cultu suo, à papæis superstitionibus repurgando, usus fuit. Calumnia enim est non toleranda, quæ Pontificii nos publicè prægravant, quasi B. Lutherum primum nostræ Religionis autorem & inventorem credamus, vel certè statuere & credere teneamur. Scilicet! quia Papæ sic placet. Nobis unus est Magister Christus Matth. 23, 8. extra quem, sive Papa sit, sive Lutherus, sive quicumq; alius, nec scimus, nec quærimus, nec agnoscimus, nec credimus, nec credere possumus, aut alium quenquam admittere volumus. Is solus verba vitæ habet Joh. 6, 58. cujus Spiritus multiformis munere distribuit unicuiq; mensuram donorum, prout vult, 1 Cor. 12, 11. Apostoli autem Paulus, Apollos & Petrus, omnesq; legitimi atq; sinceri eorum successores in doctrina (qualis D. Lutherus omninò fuerat, ut mox patebit) Ministri sunt & fuerunt, per quos credimus, prout cuiq; Dominus dedit, 1 Cor. 3, 5.

§. 4. Ministrum ergo non Magistrum fuisse B. Lutherum & toti

toti mundo palam est, & fatetur ipsemet multoties, cum prius ad Spalatinum An. 1520. 14. Jan. Ego, inquit, *tradidi meipsum & obtuli, in Nomine Domini, docere videlicet S. Theologiam. Fiat voluntas ejus. Quis rogavit eum, ut me Doctorem crearet, si creavit, habeat sibi, aut rursus destruat, si penitet creasse.* Itaq; Magna quidem, ita D. Balduin. de script. Luth. observat, nobis Lutheri autoritas, non tamen vel scriptura præferenda, vel saltem æquiparanda; sed sincerum Ecclesiæ Doctorem B. Lutherum agnoscimus, & ut singulare DEI organum amamus, nihil morantes, quis vel persona, vel prioris conditionis respectu in claustris monachorum fuerit. Valet enim & hic Regula: *Doctores Ecclesiarum, qui Apostolis successerunt & fundamento ab Apostolis jacto superædificant, qualescunq; etiam sint, non tamen sunt à viciis juvat, nec ab omni errore immunes.* Quapropter, nec illas Papistarum, calumnias admittimus, quibus Doctrinam B. Lutheri proscindunt, quasi magistra sit scelerum, licentiam cuivis pro libitu quidvis agendi permittens, quo de infra pluribus. Nec pudet nos Lutheranos vocari à Lutherò, cum autem Lutheranos nos vocamus, sunt verba D. Dorlich. Thom. Aqv. verit. Test. p. 87. *aut vocaripatimur, non sibi finitatis causa facimus, sed insignem nos sequi doctorem profitemur.* Quemadmodum olim hodieq; verè credentes ab Abrahamo, Patre credentium, Abrahamitæ Gal. 4, 22. 31. Israelitæ ab Israele Rom. 9, 6. vocantur, sicut ex adverso, ab Ismaele Ismaelitæ, ab Esau Esauitæ, Moabitæ à Moab &c. dicti fuerunt. Quid verò hodie in papatu solennius? quam novæ illæ, ab Apostolo diu proscriptæ appellationes, quando Dominicani à Dominico, Franciscani à Francisco, à Maria Mariani, ab Innico (Lojolæ id erat nomen) Innicitæ olim, hodie Jesuitæ, antiquorum Jesuitarum genuina soboles, denominantur. Ita Augustiniani, Benedictini, Bernhardini, & qui non sexcenti alii?

§. 5. *Vera Religio veteribus dicta fuit, via ad salutem hominis cujusvis, erga Numen, omnium cordibus quasi inscriptum.* Aliis Religio vera post lapsum est Doctrina, in Evangelio & Lege revelata, qua DEUS univertus in Mediatore agnoscendus, ut per ejus meritum fide apprehensum, homines justificati & salvi fiant. Aliis porò Religio Christiana est, ratio colendi DEUM verum, fide in Christum & Charitate erga DEUM & proximum, secundum Verbum DEI scriptum, ut homo à DEO avulsus, ei vicissim reduniatur. Nobis Religio Christiana est, ratio colendi

DEum, à DEO præscripta, quâ homo à DEO alienus, ad DEum, per fidem in Christum *Ἰησοῦν & σωτηρίαν*, perducitur, ut eo in æternum fruatur.

§. 6. Dicitur *Ratio*: quod generale vocabulum complectitur omnia illa, quæ ad cultum DEI hominisq; salutem pertinent: à DEO præscripta: Primus Religionis autor innuitur DEus, qui fons est nostræ beatitudinis, & finis omnis appetitionis. Is solus eam in Verbo suo scripto revelavit & præscripsit, ut ita Religio sit opus, non humanæ inventionis, sed divinæ revelationis & institutionis Matth. 11, 27. 1. Cor. 2, 11. 2. Petr. 1, 21. *quâ homo à DEO alienus*: subjectum perfectionis quod notatur. Inhæsiō nis enim subjectum quoad notitiam est Intellectus, quoad fiduciam Voluntas, & quidem hic & nunc per peccatum à DEO avulsa & averfa. *Fide in Christum Ἰησοῦν & σωτηρίαν*: Medium recipiens ex parte hominis indicatur. Quia tamen accipere, suum dare præsupponit, simul hic connotantur (α) Media ex parte DEI exhibentia & obfignantia, qualia sunt *Verbum*, quod ceu Regula infallibilis veram religionem præscribit, & *Sacramenta*, quæ puram atq; immaculatam Religionem signant & obfignant (β) Meritoria *Ἰησοῦν & σωτηρίαν* (γ) Virtus & efficacia per charitatem erga DEum & Proximum.

§. 7. Atq; hæc demum vera est ratio colendi DEum. Quandoquidem Fides est ex auditu, auditus autem per Verbum DEI, fidei generandæ fomentum & conservandæ alimentum, Rom. 10, 7. Psal. 119, 92. Fides porrò sine Merito & satisfactione Christi, sicut nec ista sine illa, neminem æternæ DEI fruitionis reddunt participem. Deniq; nisi per opera Charitatis erga DEum & proximum sese exerat, vera vivaq; fides non erit, sed nuda vanaq; mortuæ fidei jactantia. Gal. 5, 6. Jac. 2, 17. Si ergo ex fine, ut in practicis utiq; fieri oportet, fides estimanda, tùm utiq; omnia modo dicta suo ambitu comprehendit. Quamobrem etiam Scriptura S. dicitur Verbum fidei Joh. 17, 20. Eph. 1, 13. Verbum vitæ Joh. 6, 68. Christi autem veridica vox est: Ego sum Via, nemo venit ad Patrem, nisi per me Joh. 14, 6. *Ambulare vis? ita hic Augusti, elegantissimè, ego sum via: falli non vis? ego sum veritas: mori non vis? ego sum vita*, & vicissim: *Ego sum via, veritas & vita*, tanquam diceret: *quâ vis ire? ego sum via: quò vis ire? ego sum veritas: ubi vis permanere? ego sum vita*. Confer. Joh. 6, 65. *Ut DEO æternum fruatur*: Finis hic est Religionis formalis, ultimus, consummatus, inchoatum in hac vita, ubi etiam DEO fruuntur fideles,

les, salvi jam facti in spe Rom. 8, 24. Joh. 14, 15. 16. præsupponens, qui duabus quasi partibus absolvitur, purâ & sincerâ doctrinâ, & piâ atq; honestâ vitâ, unde plerisq; *Religio est Verus de Numine sensus, & verus Numinis cultus*.

§. 8. Ad sensum ante omnia pertinet *indago questii Numinis*, quam finem esse creaturæ gentis humanæ, docuit Apostolus in schola Atheniensi. Fitq; ea vel in *Natura*, vel in *scriptura Libro*. Illam Naturalem & Legalem: *Hanc Revelatam & Evangelicam* vocamus. Imperfecta illa & insufficientis, ad finem Religionis, ante indigitatum, assequendum, licet aliâ operam non omninò inutilem præstet, ad indaganda media, ad fidem notitiamq; salvificam perveniendi Gal. 3, 24. Hæc perfecta est, gradu, quantus quidem in hanc imperfectiōnem cadere potest, perfectionis, non verò perfectione gradus, quæ per lapsum amissa, in præsentî quidem inchoatur, in æterna demum vita restituenda, sola utilis & sufficiens erudire hominem, ut perfectus sit ad omne bonum opus instructus, 2 Tim. 3, 16.

§. 9. Cultum docet Decalogus in primo Præcepto designatum. Qui vicissim vel *Analogicus* est, (proportione, magis, quam attributione) vel *Proprius*. *Ile* relativus improprius ac sanctus, extrinseca denominatione, dictus, qui nec terminus est, nec organum per quod, sed solum signum temporarium & objectum, non adorationis, sed adorantis, quo motus cultor fertur in solum verum Religionis terminum. *Hic* iterum vel *Religiosus* est, vel *Officiosus*. *Religiosus* (religione propriè dicta, quæ ad I. Tab. pertinet) elicitus, qui formaliter est cultus, in spiritu & à spiritu factus, ex fidei agnitione virtutum divinarum, Omni Potentiæ-Scientiæ-Præsentîæ, ad gloriam divinam, astimatam cordis contriti sacrificio, foris significatus, cum aliis Symbolis externis, (quæ in hypocritis fallere possunt & fallunt plerumq; Matth. 23, 13. Luc. 18, 11) tùm vel maximè *ζουκλησία πεσσυνησηκη*. Ita Pœnitentia formaliter actus internus est, describitur nihilominus vocibus actuum exteriorum Matth. 10, 21.

§. 10. *Officiosus*, ad secundam Tab. pertinens, qui Religio dici potest, sed ut actus imperatus & effectus, non pars Religionis, à religioso honore, non specie tantùm, sed immensum distans: cum præcellentia Creatoris infinitis major sit, quam ullius creaturæ, ideò etiam cultus de creatura dicitur, non Synonymicè, sed Analogicè, qui tamen si

hinc est sic & sine fuce atq; hypocrisis, ita comparatus est, ut mediata in ipsum quoq; DEum feratur 1. Joh. 4, u. 21. vel, si ἀκριβολογεῖν malis, est interni cultus, qui in DEum dirigitur, notificativus & declarativus, ex quo hic hominibus per illum innotescit. DEus autem, quoad semetipsum, non tam externa officia, quam cor ab homine reproscit Prov. 23, 26. quod etiam potissimum, in omnibus humanis actionibus, respicit 1. Sam. 16, 7. 1. Reg. 8, 39. Jer. 5, 3. Atq; de hoc officioso agit Jacobus Apostolus Capite I, 27. dum ait:

Θρησκεία καθαρή καὶ ἀμίαντος, παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὁρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτοῦ τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

VETUS,

Religio munda & immaculata apud DEum & Patrem hæc est: Visitare pupillos & viduas, in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

SCHMID.

Religio pura & immaculata apud DEum & Patrem hæc est: Invisere orphanos & viduas, in afflictione ipsorum & immaculatum sese servare à mundo.

GERMANICA VETUS.

Ein rein unnde unbeslecket Gades, Denst / vor Godt dem Vater vs de/de wesen unnde wedetwen hnerer bedörffenisse besöcken/unnde sic vander werlt unbeslecket bewaren.

LUTHERI.

Ein reiner und unbeslecket Gottes-Dienst / vor Gott dem Vater ist der / die Wäysen und Wittwen in ihrem

ihrem Trübsal besuchen / und sich von der Welt unbeslecket behalten.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΕΧΝΟΥ

I. PHILOLOGICA.

S. 1.

Θρησκεία καθαρή) Θρησκεία per Anadiplosin, ex fine præcedentis versus repetita vox, in bonam hic, sicut ibi in malam, partem sumitur, veluti hoc præter omnes textus circumstantias, opposita epitheta μάλιος, καθαρή καὶ ἀμίαντος iuculenter ostendunt. In MS. hic 27. Versiculus cum præcedente 26. non male per particulam γὰρ connectitur h. m. Θρησκεία γὰρ καθαρή καὶ ἀμίαντος, quomodo & Syrum legere observarunt Autores. De vocis Θρησκεία origine & usu apostolico genuino, dictum est pluribus Dissert. prioribus, ἐργασ. Philol. §. 2. seq. quæ & hic sufficiunt. Καθαρή, si rem potius, Jacobi intentioni accommodam, quam vocem, spectes, est ex καθαρεύω, purus sum, purè ago, in puritate dego; si contra, vocem magis, quam rem attendas, regularius est ex καθάρω, purgo, lustro, expro, à cuius Fut. 1. καθάρω, est Præter. Med. καθάρα, unde nomen καθάρως, ἔγν, ἔγν, purus, sincerus, sanctus, justus, quo sensu (passivo) etiam Christus Matth. 5, 8. usurpat, hoc tamen cum discrimine, quod Jacobus de cultu Religionis officioso, operum externorum, erga proximum: Christus verò de interno cordis, μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδίας, loquatur, uterq; tamen, Christus & Apostolus, non exclusivè aut oppositivè, sed inclusivè intelligendus & explicandus. Cultus enim internus, (externo officioso, ut ante dictum, contradistinctus) de quo Christus, habet se instar causæ per emanationem, ad officiosum externum, de quo Jacobus. Grotius quidem etiam verba Christi (non tamen exclusivè) de externa puritate exponere amat: dicit enim καθαροῦ, qui est integer vitæ scelerisq; purus, qui non est pollutus; quem Latini justum & sanctum, Græci cum Nazianz. καθαροῦ τῶν χειρῶν vocant, qui videlicet homicidio affinis non est, aut qui ob perpetratam cædem, impuras manus habere non censetur, quo sensu etiam feminæ dicebantur καθαρῶν, quæ concubitu abstinebant. Utrumq; sane peraccommodè ad sensum Jacobi: quandoquidem lingvâ, ex qua v. 26. vanitatem Religionis arguit, æquè ac manu aut gladio pro-

ΣΙΜΩΝ

ximus læditur & occiditur Jer. 18, 18. Matth. 5, 10. & cultus Deorum alienorum, toties apud Prophetas, & aliàs in S. L., fornicatio, adulterium nominatur, ut vix numerando assequaris. Vide saltem Jer. 3, Ezech. 16, & 23. Of. 5, Sap. 14, &c. Nos acceptamus, quod B. noster Schmid h. l. annotavit: *mundum corde esse, studere τὸ ἀγλασμῶ sine hypocrisis, i. e. habere cor ab affectibus & concupiscentiis pravis liberum, animo castum esse. & erga proximum sincerum.* Dicuntur itaq; mundi corde, qui casto sunt animo & pura conscientia, (uti ipse Christus hæc Matth. 5, 27, 32. elucidat,) quos proprium cor nullius peccati (amati, delectantis, & dominantis) Jarguit; non reprehendit me cor meum, in omni vita mea, fœdus enim pepigi cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine Job. 27, 6. c. 31, 1. item qui simplice sunt Mente, qualem & mundus aspernatur despicitq; maximè, & Christus à suis fidelibus maximè requirit Matth. 10, 16.

§. 2. Καὶ ἀμίαντος) à μίανω, fædo, contamino, conspurco, est P. P. μεμίανται, unde simplex μίαντος, quod in hac quidem forma non reperio, reperio tñ. idem significatum exprimentia μιάς, μιάσμος & μίασμα, quorum postremum in N. T. præter 2. Petr. 2, 20. vix occurrat. Dicuntur autem μιάσματα Medicis seminaria luis pestilentialis in aere corrupto, quæ occultè serpunt & multos inficiunt, quomodo & vitiorum seminaria homines, ad illa pronos, facillè polluant & contaminant. Hinc itaq; descendit cum a privativo, quod h. l. ut sæpius aliàs negandi vim obtinet, nostrum ἀμίαντος, impollutus, immaculatus, non contaminatus. Vox ita Composita, sacris & profanis scriptoribus non inusitata. Sap. 3, 13. beata prædicatur ἀμίαντος, quæ thorum non cognovit. Confir. Luc. 23, 29. Apostolus Ebr. 7, 26. ipsi Christo Pontifici ἀμίαντος, qui peccatum non fecit nec dolus inventus est in ore ejus 1. Petr. 2, 22. accommodat. Capite autem 13, 4. ad staturam conjugialem, quem Papistæ temerè, ne dicam impiè, carnalem pollutionem publicè proclamant, transfert. Petrus verò 1. Ep. 1, 4. ad describenda præmia, puritatis & sanctitatis hujus vite, in altera consequenda adhibet. Jacobus noster nonnihil generalius locutus, omnia ista complectitur, loquitur enim de cultu externo officioso erga proximum, in & extra conjugium, qui cultus, si, ut Apostolus hic requirit, ἀμίαντος sit, internum cordis cultum ἀμίαντον, erga Christum Pontificem ἀμίαντον, præsupponit & prærequirit, ille siquidem ex hoc ema-

emanat, ut docet Johannes 1. Ep. 4, 21. Ubi autem sic utrobique ἀμίαντος est, & ad finem usq; vite ita conjunctus perseverat, ibi indubiè sequitur καὶ θάρα καὶ ἀμύαντος hæreditas vite æt. & finis cultus fidelis, salus animarum. 1. Petr. 1, 9.

§. 3. Amiantus etiam lapis est, qui in Cypro nascitur, scissili a lumini similis, quo, utpote lento, gelas conficiunt, quæ in ignem conjectæ accenduntur quidem aguntq; flammæ, sed nullâ sui parte amissâ, nitidiores evadunt, ut scribit Dioscor. 1. 5. c. 148. Quod etiam non omninò alenum est à nostro Jacobæo. Etenim & verè religiosi vivi lapides vocantur 1. Petr. 2, 5. & similitudo à gemmis, quas sinceras & non ulceratas esse oportet, desumpta, elegantissimè ad Religionem accommodatur. Hæc enim quoq; non tantum ab omni hæreseos & Syncretismi maculâ pura esse debet: Cavete à fermento Phariseorum, nam & modicum fermenti totam Massam corrumpit Matth. 16, 6. 12. Gal. 5, 9. verum etiam intensissimis tentationum & tribulationis flammis injiciatur, nullâ sui parte deminutâ & ne ad momentum quidem Adversariis, trium Virorum exemplo Dan. 3, 21 seq. cedens, permanere debet, quin imò nitidior nobiliorq; ex cineribus evadere, quomodo hac similitudine utitur David Psal. 12, 7. & DEus ipse promittit, se fideles suos infurno afflictionum electos redditurum Esa. 48, 10. Confer Jerem. 9, 7. c. 31, 18. c. 46, 28. Of. 11, 4. Jon. 2, 8. Zach. 13, 9. Ita igne tribulationum nitidior factus Job c. 41, 10. David antequam humiliaretur peccabat, humiliatus verò perdidit vias, justificationes & judicia Domini Psal. 19. Religio trium Virorum ante Examen obscura Babyloniq; exosa, post flammæ tam splendida, ut Regem ipsam Monarchiarum caput, in sui amorem livissimè traheret Dan. 3, 95. seq. Confer c. 6. 28.

§. 4. Πατὴρ τῷ θεῷ καὶ πατρί) apud vei coram DEO & Patre. Ubi hoc saltem observamus, καὶ h. l. non esse copulativum, aut, ut aliàs, adversativum, sed explanativum, pro, id est, exegeticè positum. Vel quod plerisq; non ultimæ notæ Viris placet, Relativum pro idem, ut sit sensus: Religio apud DEum, qui idem Pater noster (quod hic Gallica addidit) est, quæ DEO exhibetur, vel coram DEO, ex ejus æstimatione talis habetur. DEus enim talia officia, qualia Jacobus hic requirit, proximo exhibita, sibi facta fatetur Matth. 25, 40. si nimirum hypocrisis ab iis absit, sintq; καὶ πατὴρ καὶ ἀμίαντος. Atq; hoc sensu particulam καὶ etiam Paulus frequenter usurpat. Eph. 1, 3. c. 4. 6. Phil. 4, 20. Colof. 1, 3. & passim in suis Epistolis, verum DEum indigitaturus, quem eo pacto

non tantum à quibusvis fictitiis Gentilium diis; sed etiam ab eo, quem contumaces Iudæi colebant, distinguit, id quod ex apposito Articulo liquet, qui ut aliàs, ita & hic emphasin continet, & Deum Deorum ab omniibus Idolis determinat. Confer 2. Theff. 2, 3. describit autem h. l. Iacobus supremum Numen duobus titulis, Potestatis DEum, Pietatis Patrem, Illud ad Creationem & bona temporalia, refertur, hoc ad Regenerationem bonaq; æt. accommodatur.

§. 5. ἄντη ἐστίν) Pronomen demonstrativum, ut frequentissimè Act. 19, 25. nonnunquam contemptum notat Act. 19, 27. Differt à Relativo ἀντὶ, quia illud penacuitur & asperatur: hoc vero acuitur spirituq; leni gaudet, habetq; insuper præter Relativam significationem etiam δεικτικὴν & determinativam, & cum articulo juncta significat identitatem Matth. 5, 46. Ebr. 13, 8. Vide hic Dn. Schmid. Advertendum verò h. l. Apostolum non hoc velle, quasi essentialis virtus Religionis in his, quæ jam sequuntur, officiis consistat, sed quod per hæc sese foras prodat & ostendat. Satis habuit hac vice, ita nervosè B. D. Walther Harm. h. l. Iacobus pietatem minimè fucatam, duobus hæc exprimere iudiciis, quoniam qui illa se DEO & proximo probaverint, etiam in reliquiis erunt religiosi: sine istis autem de religione vana & inanis est gloriatio.

§. 6. ἐπισκέπτεσθαι) est ex ἐπι, quod simplicis significationem h. l. auget, & ὄψομαι aspicio, video, unde visito, si significationis analogiam: vel, si genuinam attendas Etymologiam, à ἐπέπτομαι, in viso, visito. Variè autem apud Autores significat: sæpe idem est quod desum, ἀνὴς μὴ ἐπισκεπτότω, vir nullus desit. Πῶς δὲ εἰὼν ἐπισκεπῆ ἢ ζήσεται, quicumq; defuerit non viver. Aliquando idem quod requiror, nonnunquam idem quod perpendo, ut in illo Sophiel. οὐ μὲν ἐπισκεψέμεθα, nunc me aspice, i. e. diligenter perpende, quod Latini vocant intueri. Posteriora duo significata nostro Iacobæo apprimit conveniunt: Non enim saltem requirendi sunt orphani & vidue, sed & diligentius intuenda eorum afflictio. Atq; hoc est quod jam diximus, præpositionem ἐπι augere simplicis significationem, quasi dictum sit: non saltem visita, sed supervisita h. e. visitationi, quodcumq; potes, indigenti beneficium superadde, opitulare vel diâs solatia & consilia; vel factis auxilia suppeditando, hæc enim omnia particula ἐπι h. l. importat.

§. 7. In sacris ἐπισκέπτεσθαι, ut Ebræum קָפַד sumitur vel in malum, vel in bonum. Cum in bonum, dicitur Personis tribui, cum in malum, rebus. Sed an hoc perpetuum sit, non abs re eruditus dubitat Dru-

sius,

sius. In malum quando sumitur, significat vel in genere pœnas quasi-
bet corporales & spirituales, temporales & æternas Exod. 20, 5. Num. 14,
18. vel in specie corporales in tempore Exod. 32, 34. Lev. 26, 16. 2 Sam. 7,
14. Psal. 87, 33. vel spirituales in æternum Jer. 8, 12. Confer Matth. 12, 31.
32. In bonum varia vicissim significat DEI beneficia; corporalia, Liberos
Gen. 21, 1. 1 Sam. 2, 21. Liberationem à persequentibus Jer. 15, 15. Exod. 4,
31. c. 13, 19. à morte Luc. 7, 16. Spirituality gratiæ Luc. 1, 78. quæ, & alia
significata in S. L. occurrentia, ad tres revocari possunt classes, quando
visitatio alia Comminationis, alia Castigationis, alia Consolationis. Po-
stremam hanc intendit Iacobus, requirit enim visitationem, non qualis
Amicorum Jobi, qui omnes consolatores onerosi audiunt Job 16, 2. sed
qualem Christus in suis fidelibus de prædicat Matth. 23, 36. quæ cum effi-
caci affectu per verba consulendo & consolando, quod habeo do Tibi:
In Nomine Domini Jesu Nazareni surge & ambula Act 3, 6. seq. & ad Æ-
neam: Ænea, sanet te Dominus Jesus c. 9. 34. & effectu per opera chari-
tatis, de propriis facultatibus, secundum proportionem Tob. 4, 8. 9. ne-
cessitates proximi sublevando, conjuncta est, quo sensu & Ebræorum
קָפַד sæpe idem, quod sublevare & pro virili juvare ponitur. Per ἐπι-
σκεψέσθαι ergo, ita Magnif. Dn. D. Calov. T. 4. Illustr. Bibl. in h. l. affectus
cum effectu, seu tum sincera ex corde profecta commiseratio, tum ejusdem
opera ἐνεργεσίας, quæcumq; intelliguntur, ut quibus opus est subveniatur,
tum solatio, tum consilio, tum auxilio Luc. 7, 16. Ebr. 2, 6. De hac orpha-
norum & viduarum visitatione agitur Exod. 22, 22. Deut. 24, 17. 18. quo-
rum causa Deus se Patrem orphanorum & defensorem viduarum nomi-
nat Psal. 63, 6.

§. 8. ὀφθαλμὸς ὀφθαλμῶν, derelictus, in squalore & tenebris ja-
cens. Nam bene ἐπιμολογῶντες Græci faciunt ab ὀφθαλμῶν, caligo, tene-
bræ, quod est ab ἐπέφω ex ὄφω & ab ἐπέφω, si retro legas, Latinum o-
perio. Vel, ut Beceman: putat in Origin. ὀφθαλμῶν acutissimè est ὀφθαλ-
μῶν, finis enim lucis tenebræ. Cæteris quippe colorum speciebus
aliquid lucis admixtum est, tenebris autem & nigredini nihil, igitur lucis
terminus illæ. Itaq; orphanus proprie est, in tenebris & squalore jacens.
Id verò quoniam in luctu præprimis Parentum & aliorum Amicorum
contingit, orphanum vulgo appellarunt eum, qui creptis Parentibus, sub
alterius cura & tutela esse cogitur, quem vulgata pupillum vocavit, quæ
duo, etsi sæpe pro eodem ponant autores, propriè m. orphanus non est
pupillus, cum hic, etsi impubis, emortuo patre, sub alterius sit potestate &

tutela, non semper tamē in obscuro, jacet, sed regium de se vibrat splendorē. Contractè dicitur orphus, & hodie orbis, qualis proprie dicitur qui Lumen oculorum amisit, quasi ab amissis orbibus, propter oculorum rotunditatem sic dictus. Hinc translātè orbū dicuntur, quicunq; aliqua re, quæ fuit charissima, ut liberis sunt, vel certe vi quarti Præcepti esse debent, Parentes, quasi oculis privati. Inde est quod Valla orphanum dicit eum, qui Patre præsidioq; paterno caret, & qui summopere opem illius, sine quo malè habet, desiderat. Atq; hæc est famosior vocis significatio, quam etiam hic Jacobus intendit, siquidem de derelictis loquitur, & à Parentibus quidem relictos orphans, à maritis vero Viduas appellat, unde non malè Anglus per Vaterlose reddidit. Occurrit interim etiam amplior hujus vocabuli usus apud Autores, ubi etiam de Parentibus, quorum liberi emortui sunt dicitur, apud Plutarch. ἐφ' ἑαυτῶν τέκνων, orbis filii vel liberis. Imo de rebus quoq; inanimis, ut quando Urbem Civibus orbam dicimus. Et Nazianzenus ἐφ' ἑαυτῶν τῶν παγαμάτων χήρας, relationes suis rebus orbas dixit.

§. 9. Καὶ χήρας χήρα Ebrais אִלְמָנָה ab אִלֵּם ligare. Vidua ergo quasi ligata seu muta est, quod nihil loqui aut facere audeat, Græcum χήρα est à χηρῖος desolo, vasto, aliter Græce μονῶς, ut vidua non solum vocis derivatione sed etiam rei convenientia verè sit solitaria, desolata, vastata, & ab omni solatio, præsidio auxilioq; humano destituta, quomodo illa: *Hec mulier vidua ego, mortuus enim est vir meus, & querunt (adversarii) extingvere scintillam meam, que relicta est, ut non superfit viro meo Nomen & reliquæ super terram* 2 Sam. 14, 5. Atq; tales Paulus μεμονωμένας, quod Anglica reddit *desolate*, appellat 1 Tim. 5, 5. Sic Jobi 3, 7. גַּלְמוֹר. Græcis quibusdam interpretibus μεμονωμένη est. At גַּלְמוֹר El. 49, 21. χήρα ἐστὶν ἀνδρός καὶ παύδων ἕρημος. Psalmo vero 68, 7. יְהוָה מוֹנֵה אֶפְסוֹס idem est quod apud Paulum μεμονωμένη. Jacobus in nostro latius, quod omnis Articulus quodammodo indicat, vocem extendit, atq; eas etiam intelligit, quæ liberos quidem habent, desolatæ tamen sunt & solitariae, atq; omni præsidio familiari destitutæ, eò interim curandæ juvandæq; magis, quo majori subsidio indigent, quæ liberorum onere gravantur. Plautus generalius adhuc usurpat, dum ait, *Omnium copiarum atq; opum auxilii præsidiiq; viduitas nos tenet.* Vocabulum Vidua in se quidem Adjectivum est, in N. tamen Test. præter foemininum substantivè positum vix invenias.

§. 10. Dicitur porro Latinis Vidua ex vocabuli significatione, qualibet

qualibet mulier sine viro, etiam quæ nunquam virum habuit, quasi sine divitate, quo latiori usu vocis Ovidius, puellas viduas, & Senec. Trag. Virgines viduas, dixerunt. Est enim à *ve*, sine, ut in *vesanus*, *vecors*, & *idua* hoc est, à viro divisa, ex antiquo hetruscorum verbo *Iduo* divido, unde viduare, pro privare legitur. Hinc & Viduitas calamitas est, quæ privat bonis. Jeremias elegantissimâ transumptione, Civitatem Jerusalem desolatam, à DEO Regeq; derelictam, & solitariam, viduam nominavit Thren. 1, 1. Inter Viduas celebris cum primis in S. L. est Anna prophetissa, quæ primum virgo honesta, deinde Matrona pia, postremo vidua sancta fuit. Placet enim DEO & Virginitas & Matrimonium & Viduitas, dummodo ipsæ personæ piæ, justæ & honeste viventes placeant. Huiusmodi Viduarum γρηγορήματα, tali compendio exhibet Hieron. *Viduae verae sunt, quæ omni auxilio suorum destitutæ sunt, quæ manibus suis laborare non possunt, quas paupertas debilitat, atq; conficit, quibus DEUS spes est & omne opus oratio.* Ubi tamen observandum, quod nec Eucharitarum, nec Psallianorum, nec Monialium superflitionem, in perpetuis ad canonicas horas adstrictis precibus, approbet Hieronymus.

§. 11. Ἐν τῇ θλίψει Ex θλίβω affligo, tribulo, opprimo est θλίψις, quod vetus tribulatio, alii afflictio reddiderunt. Afflictio ab inusitato fligo, quod proprie est, totâ vi in terrâ prosterne, ipsum affligendi actû significat, quo viduæ atq; orphani, ad terram dejecti & prostrati ab omnibus deteruntur & comprimuntur. Caput mulieris vir, quo stante stat, cadente cadit, quorsum etiam nonnulli Interpretu nullud Jeremiæ Lament. 5, 15. trahunt. vix enim ulla creatura, viduis miserabilior, vix ulla contemptibilior orphans, unde non abs re Germani: Wittwen und Waisen iedermanns Zuf. Hader. Itaq; non malè vetus retinuit vocem tribulatio, quæ cum actû, modum quoq; affligendi & opprimendi connotat. Est autem, si allusio placeat, vel à tribulo, herba undiquaq; aculeata & pungente: vel si genuinam originem tenere magis allubescit, à tribula vel Tribulo, instrumento & vehiculo rustico, quo frumenta in area excutiuntur, quo de ita Varro de Re Rust. l. 1, c. 5, 2. *Es picis in aream excuti granâ, quod sit apud alios jumentis junctis ac tribulo, id sit ex tabula lapidibus aut ferro asperata, quo imposito auriga, aut pondere gravi trahitur, jumentis junctis, ut discutiant è spicis grana.* Confer El. 28, 27, 28. Itaq; tribulum à tero, trivi est, quasi teribulum, sicut ab infundo infundibulum, dictum est. Inde tribulatio, gravis & violenta orphanorum & viduarum, aliâ miserorum, oppressio dicitur, peraccommode ad mentem Apostoli,

cui presentissimum remedium in nostro opposuit, videlicet ἐπισκεψῆν, ab iis, quorum maximè interest, orphanos & viduas, in afflictione earum, ut Arabs hic Pronomen *أوتان* vertit, iuvare & sublevare.

§. 12. Hanc curam orphanorum & Viduarum Iudicibus & Magistratibus imprimis commendavit Dominus, & quidem, quod Exod. 22, 22 *Negative*, quod ad semper & ubiq; obligat: *non noceris, non laedes viduam & pupillum*; id Deut. 10, 16. 19. *positive*, prout circumstantiæ permittunt & exigunt, *facies iudicium viduae & pupillo, effert*. Iacobus verò, per visitare orphanos & viduas in angustiis eorum, proponit. Ubi vox afflictionis excludit orphanos petulantes, superioribus immorigeros; viduas voluptatibus deditas, circumeuntes domos, quibus quidem debet visitatio, sed castigatoria, non vero, quam hic Iacobus in culcat, consolatoria. Pronomen autem *أوتان* peculiari emphasi innuit, non solum communes familiarum, Urbium, populorum & Regnorum calamitates; sed insuper, quod Articulus τῆς, non sine emphasi, subinfert, orphanis & viduis peculiares, easq; non illas, quas sibi, aut orphani nequitia & erga praepositos inobedientiâ; aut viduae incontinentiâ, libidine & lasciviâ, quales Apostolus describit, viventesq; mortuas dicit, 1 Tim. 5, 6. attraxerunt; quandoquidem huiusmodi afflictiones eâ, quam hic Iacobus exigit, ἐπισκεψῆως, vix dignæ habentur; sed eas tribulationes angustias & necessitates, ut habet Germ. vetus *Bedürffnisse* / quibus DEus illos, vi antiqui sui statuti Sirach. 14, 18. Ebr. 9, 27. subiecit, Meritis aut Parentibus eorum morte sublatis. *Multi enim*, ait Corn. à Lap. *in Ebraeorum persecutione conversi ad Fidem Christianam. partim occisi, partim in exilium missi, partim in carcerem compacti omnibusq; bonis eiectione fuerunt* Act. 8, 1. *qui liberos orphanos, & uxores viduas reliquerant.*

§. 13. Observandum porro sermonem Jacobi non solum ad beneficentiam *positive*, visitabis; sed etiam *negative*, non laedes, quovis modo viduas & orphanos, exprimentam, directum esse, id quod ultima verba subinnuunt, immaculatum se custodire ab hoc seculo. Sed neq; ad orphanos & viduas præcisè restringendum, verum ad quosvis afflictos & contribulatos, atq; ærumnatos extendendum. Notissima enim est & L. literis sollemnissima, *Synecdoche Speciei pro Genere*, in qua nominatâ unâ specie, plerumq; potiori, reliquæ unâ subintelliguntur, de qua ita D. Glass. Ph. S. l. 5. tit. 1. c. 25. *Scriptura quod generale est, illustri aliqua specie proponere solet evidentia causa*. Idq; fieri dicit (I) *in actionibus bonitatis*; Pl. 112, 5. de iusto & probo homine dicitur, quod miseretur & com-

modat, moderaturq; sermones suos in iudicio, quibus actionibus totum Pietatis, & Christianæ Charitatis, proximo debitum, curriculum significatur. Matth. 6, 1. per elemosynam facere, omnia officia proximo debita, ex charitate exhibenda, quæ Iacobus in nostro per ἐπισκοπεῖν expressit: per orationem v. 5. totus cultus DEO debitus; per ieiunium v. 16. omnia exercitia, quibus caro refractaria edomatur, intelliguntur. (2) *In Præceptis & monitis divinis*. Exod. 20, 12. Honora Patrem & Matrem tuam i. e. quemvis superiorem, veluti hoc optimè exposuit B. noster *Luth. Cathtech. Maj. Præc. 4. p. 443. Triplices in hoc præcepto Patres nobis præceptos esse videmus. Primò quidem sanguinis; Deinde præsentis in adibus; ultimò quibus partes Reip. gubernanda comissa sunt. Præter hos super sunt adhuc spirituales, qui verbo DEI nos pascunt, regunt ac docent & fideliter præsent gregi*. Atq; ita & hic Iacobus viduas quidem & orphanos, qui plerumq; maximè egent, & à quibus nulla sperari aut expectari potest merces, nominat, Intelligit autem communiter quosvis tribulatos, calamitosos & afflictos. Plura loca similia vide apud D. Glass. l. c.

§. 14. Ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν) ἀσπίλω maculo, polluo, contamino, est σπίλος, proprie, *labes, inquinamentum & macula vestis, ex Vino aut ingvine*. Dicuntur etiam σπίλοι maculae faciei *Discor. L. 1. c. 39. ἀρεὶ δὲ καὶ σπίλους ἐκ πρῶτον & maculas faciei emendat*. Marcellinus ibid. σπίλοι, inquit, *sunt quæ in vestibus hærentes eas discolorant, quarum similitudine aliquando in humano vultu & reliquo corpore maculae oriuntur, nullo autem vitio, summam tantum cutem variantes*. Plinius furunculos in oleo amygdalini Medicina, ita nominasse fertur. Est item σπίλος pumex, scopulus, *πέτρα κερῶδης, γῆ κερῶδης*, quo sensu Aristot. de Mundo: humoris, inquit, universi natura innatabunda, existere terram faciens, per quasdam saxosas eminentias, quas habitabiles vocamus &c. Sic Budæus σπίλον pro insula Lycophron posuit. Attici teste Pyrinich. pronunciant, non σπίλος, sed σπιλῆς, vide D. Weller de dialectis.

§. 15. Iacobus in nostro, priore sensu vocem adhibet, sed in significatione negandi, quomodo & sæpissimè in compositione ponitur, ut paulo ante in ἀνίαντος, ita hic in ἀσπίλος, quasi *μη ἔχων σπίλους* juxta Suidam, non habens maculas. Maculas autem sive vestium, sive corporis, sive utriusq; conjunctim intelligas, nihil vel textui, vel intentioni Apostolicæ incommodaveris, quandoquidem de utrisq; dictum reperitur. Judas in Epist. v. 23. *χίτωνος ἐσπιλωμένου* facit mentionem, præ-

cipiens

ciens, ut odio habeamus tunicam variè maculatam. De maculis corporis *Naturalis* usurpat Jacobus in Epist. c. 3, 6. de maculis corporis *Myfici* Paulus Ephes. 5, 27. In nostro transfertur ad Animum, ceu *πρωτόθεν* Religionis, corpore tamen non omnimò excluso, Unde à minori: si leves, summam tantum cutem nullo vitio variantes, maculas detestari convenit, quantò convenientius erit abominari maculas, quæ totum corpus, univèrsamq; rotam nativitatæ nostræ maculant intimèq; permeant. Deinde, si corporis & vestium maculæ præcavendæ, quantò fugiendæ magis Animi Animæq; sordes. Sunt autem omnia peccata, etiam minima (tameñ absolute in suo genere nullum sit parvum) utiq; illæ maculæ, quæ & vestem justitiæ, quæ Anima primitus vestita fuit, nunc autem per fidem vicissim indumento salutis vestitur, & stolâ sanctitatis contegitur Ef. 61, 10. quarum utrâq; Renati ornantur Col. 3, 27. 2 Petr. 2, 20. Apoc. 3, 4. turpiter forðant & contaminant. Peccata sunt maculæ, quæ corpus, ceu vestem Animæ, ulceribus, variolis, variisq; pustulis deturpant, ut in Jobo Joh. 2, 7. & Lazaro Luc. 16, 20. videre licet Ab his ergo omnibus, quantum quidem humana infirmitas & fragilitas, ab alto virtute Sp. S. roborata, permittit, custodire se tenetur, qui puram & immaculatam Religionem sectari vult, id enim est *ἀσπιλον εαυτὸν τηρεῖν*. Ubi & ellipsis *τῆς κτλ*, quam Latinus & B. Lutherus suppleverunt, notanda venit.

§ 16. *Ἀπὸ τοῦ κόσμου* κόσμος, propriè ornatum muliebrem 1 Pet. 3, 3. ordinem item & rationem, interdum verò modum, modestiam seu moderationem significat: quandoq; decus, honorem & dignitatem. Ita Philosophus *ἡσυχία ἐστὶν ὁ κόσμος*, ubi Budæus exponit, *is erat apparatus ea descriptio vel ratio collationis*. Idem *κ' ἄσπιλον πολιτείαν* dixit, pro ratione benè & ordinatæ & administratæ Reipub. Unde & hoc univèrsum, à perfecta absolutaq; elegantia, mensurâ, ordine & ornatu κόσμος appellatur, veluti vicissim scribit Aristot. Univèrsum itaq; ipsum rellè κόσμον nominaveris, h. e. compagem rerum compositam, rellèq; ordine digestam. Sap. 11, 21. Porro κόσμος quandoq; idem est quod *ἐργασίον*: aliquando idem quod Magistratus, quem qui gerebant apud Cretenses *κόσμοι*, apud Lacedæmonios *ἑταῖροι* dicebantur. Nulla harum significationum nostro Jacobæo convenit, quippe, qui neq; ornatum, (quem quidem assequitur consequenter, qui immaculatam se custodit à Mundo, quo quis ornatus præstantior aut elegantior dari potest?) neq; Systema cæli terræq; aut cæli solius, quæ utiq; hominem, extra eum posita,

sita, inquinare nequeunt. Matth. 7, 14. Sed neq; impuros variisq; vitiis maculatos homines intelligit h. l. Apostolus. Tameñ enim colloquia prava bones mores facile corrumpant 1 Cor. 15, 33. istos tamen, pii & fideles Christi, non semper declinare possunt, quemadmodum Christi ipsius exemplo manifestum est, qui tam cum Phariseis, quos aliàs peccati iam Sp. S. reos peragebat Matth. 12, 32. quàm cum Publicanis & peccatoribus, quorum conversionem quærebat, sæpius conversabatur & convivebatur Matth. 9, 10. Luc. 15, 2. c. 19, 7. Fuga itaq; Mundi h. e. improborum hominum, non tam de civili cum iis conversatione, quam de morali imitatione, explicanda venit, quam tamen primaria intentione Jacobus h. l. non vult intelligendam.

§ 17. Sed intelligit potius impuras carnis, oculorumq; concupiscentias, voluptates, vitæ superbiam, quæ qui diligit, in eo non est Charitas Patris (nec active, nec passivè) in quo autem Charitas Patris non est, in eo neq; Charitas proximi esse potest, velut invictè arguit Johannes 1 Epist. 4, 20. Imprimis autem & in specie, lingvæ maculas vitare jubet Jacobus, si quis veræ & immaculatæ Religionis consors esse cupit. Breviter: *ἀσπιλον* se custodire à Mundo, i. e. vel (1) *ab hominibus mundanis*, quo sensu vocabulum *Mundus*, sæpius in sacris sumitur, *ab impiis*, (imitatione, vel etiam, nisi necessitas exigat, conversatione) quorum plenus mundus, à malis mundi exemplis. vel (2) à mundanis Voluptatibus, cupiditatibus, inquinamentis & peccatis. Quam in rem eleganter August. *Fuge mundum, si vis esse mundus, si tu es mundus, jam te non delectat mundus. Fuge Creaturas, si vis habere Creatorem. Omnis Creatura vilescit, cum Creator in corde dulcescit.* Dulcescit autem Creator in corde cum primis, si securum illud sit, nec ullis vexetur scrupulis, in Religione erga DEUM, & officiis charitatis intemeratæ erga proximum. De his agit Jacobus, quæ literam, quia tamen hæc, illam intimè includunt: *Quia enim, verba sunt Magnif. Dn. D. Calov. Illustr. Bibl. T. 4, p. 1408. hoc postremum, immaculatum se custodire ab hoc seculo, ita comparatum est, ut comprehendat quoq; cultum DEI immediatum, utpote quo nos à mundo separamus; ideò & nos, posito primò & constituto genuino veræ Religionis Fundamento & Principio, ad officia in proximum conferenda descendemus.* Itaq; *ἐργασία*.

II. THEOLOGICA.

Expedivimus Dissertatione priore, Vanam Pseudo-Christianorum Religionem, ex falsis Principiis optimè cognoscendam. Expendimus

cupiens, ut odio habeamus tunicam variè maculatam. De maculis corporis *Naturalis* usurpat Jacobus in Epist. c. 3, 6. de maculis corporis *Myfici* Paulus Ephes. 5, 27. In nostro transfertur ad Animum, ceu *πρωτόγονο* Religionis, corpore tamen non omnimò excluso. Unde à minori: si leves, summam tantum cutem nullo vitio variantes, maculas detestari convenit, quantò convenientius erit abominari maculas, quæ totum corpus, universamq; totam nativitatis nostræ maculant intimèq; permeant. Deinde, si corporis & vestium maculæ præcavendæ, quantò fugiendæ magis Animi Animæq; sordes. Sunt autem omnia peccata, etiam minima (tameñ absolute in suo genere nullum sit parvum) utiq; illæ maculæ, quæ & vestem justitiæ, quæ Anima primitus vestita fuit, nunc autem per fidem vicissim indumento salutis vestitur, & stolâ sanctitatis contegitur Es. 61, 10. quarum utrâq; Renati ornantur Col. 3, 27. 2 Petr. 2, 20. Apoc. 3, 4. turpiter forðant & contaminant. Peccata sunt maculæ, quæ corpus, ceu vestem Animæ, ulceribus, variolis, variisq; pustulis deturpant, ut in Jobo Joh. 2, 7. & Lazaro Luc. 16, 20. videre licet. Ab his ergo omnibus, quantum quidem humana infirmitas & fragilitas, ab alto virtute Sp. S. roborata, permittit, custodire se tenetur, si puram & immaculatam Religionem sectari vult, id enim est *ἀσπιλον εἶναι τὴν καρδίαν*. Ubi & ellipsis *τῆς κτλ*, quam Latinus & B. Lutherus suppleverunt, notanda venit.

§ 16. *Ἀπὸ τοῦ κόσμου* κόσμος, propriè ornatum muliebrem 1 Petr. 3, 3. ordinem item & rationem, interdum verò modum, modestiam seu moderationem significat: quandoq; decus, honorem & dignitatem. Ita Philosophus *ὁ κόσμος ἢ ὁ κόσμος*, ubi Budæus exponit, *ἡ ἐστὶν ἀρραγία* ea descriptio vel ratio collationis. Idem *κόσμον πολιτείας* dixit, pro ratione benè & ordinatâ & administratâ Reipub. Unde & hoc univèrsum, à perfecta absolutaq; elegantia, mensurâ, ordine & ornatu *κόσμος* appellatur, veluti vicissim scribit Aristot. Univèrsum itaq; ipsum rectè *κόσμον* nominaveris, h. e. compagem rerum compositam, rectoq; ordine digestam. Sap. 11, 21. Porro *κόσμος* quandoq; idem est quod *ἄρχων*: aliquando idem quod Magistratus, quem qui gerebant apud Cretenses *κόσμοι*, apud Lacedæmonios *ἑταραί* dicebantur. Nulla harum significationum nostro Jacobæo convenit, quippe, qui neq; ornatum, (quem quidem assequitur consequenter, qui immaculatam se custodit à Mundo, quo quis ornatus præstantior aut elegantior dari potest?) neq; Systema cœli terræq; aut cœli solius, quæ utiq; hominem, extra eum posita,

sita, inquinare nequeunt. Matth. 7, 14. Sed neq; impuros variisq; vitiis maculatos homines intelligit h. l. Apostolus. Tameñ enim colloquia prava bonos mores facile corrumpant 1 Cor. 15, 33. istos tamen, pii & fideles Christi, non semper declinare possunt, quemadmodum Christi ipsius exemplo manifestum est, qui tam cum Phariseis, quos aliàs peccati in Sp. S. reos peragebat Matth. 12, 32. quàm cum Publicanis & peccatoribus, quorum conversionem quærebat, sæpius conversabatur & convivabatur Matth. 9, 10. Luc. 15, 2. c. 19, 7. Fuga itaq; Mundi h. e. improborum hominum, non tam de civili cum iis conversatione, quam de morali imitatione, explicanda venit, quam tamen primaria intentione Jacobus h. l. non vult intelligendam.

§ 17. Sed intelligit potius impuras carnis, oculorumq; concupiscentias, voluptates, vitæ superbiam, quæ qui diligit, in eo non est Charitas Patris (nec active, nec passivè) in quo autem Charitas Patris non est, in eo neq; Charitas proximi esse potest, velut invidiè arguit Johannes 1 Epist. 4, 20. Imprimis autem & in specie, lingvæ maculas vitare jubet Jacobus, si quis veræ & immaculatæ Religionis consors esse cupit. Breviter: *ἀσπιλον* se custodire à Mundo, i. e. vel (1) *ab hominibus mundanis*, quo sensu vocabulum *Mundus*, sæpius in sacris sumitur, *ab impiis* (imitatione, vel etiam, nisi necessitas exigat, conversatione) quorum plenus mundus, à malis mundi exemplis. vel (2) *à mundanis Voluptatibus, cupiditatibus, inquinamentis & peccatis*. Quam in rem eleganter August. *Fuge mundum, si vis esse mundus, si tu es mundus, jam te non delectat mundus. Fuge Creaturas, si vis habere Creatorem. Omnis Creatura vilescit, cum Creator in corde dulcescit*. Dulcescit autem Creator in corde cum primis, si securum illud sit, nec ullis vexetur scrupulis, in Religione erga DEum, & officiis charitatis intemeratæ erga proximum. De his agit Jacobus, quæ literam, quia tamen hæc, illam intimè includunt: *Quia enim, verba sunt Magnif. Dn. D. Calov. Illustr. Bibl. T. 4, p. 1408. hoc postremum, immaculatum se custodire ab hoc seculo, ita comparatum est, ut comprehendat quoq; cultum DEI immediatum, utpote quo nos à mundo separamus; ideo & nos, posito primò & constituto genuino veræ Religionis Fundamento & Principio, ad officia in proximum conferenda descendemus. Itaq; ἐργασία.*

II. THEOLOGICA.

EXpedivimus Dissertatione priore, Vanam Pseudo-Christianorum Religionem, ex falsis Principiis optimè cognoscendam. Expendimus

ditus hac præsente, *εργασία* Philologicam, ubi & observationes ad evidenciam textus, & praxin Fidei utiles, interspersimus. Jam quoq; Puræ atq; immaculatæ Religionis videndum Principium, quo in Arce Veritatis constituto, non potest non veritas simul religionis pascere. Hic enim vicissim valet Regula: *A veritate Principii, ad Veritatem Conclusionis* (sponte videlicet, liquidò, immediatè fluentis, non ruentis, quomodo ex vero scæpe, per accidens, falsum inferri nemo iverit inficias,) *Valida est consequentia.* Antequam igitur veram atq; immaculatam verèq; Christianam Religionem determinemus, genuinum ejusdem, ex quo luculenter cognosci & ab aliis erroneis discerni possit, constitutum & præsupponendum Principium, quod sequens exhibet.

THEOREMA.

Scriptura S. Canonica, est (A) Perfecta & sufficiens, (B) Clara & Perspicua, (C) Sola & Unica, in Ecclesia à DEO ordinata Mensura, Norma, Regula & Principium Rerum sacrarum & Religionis, per quam Spiritus S. judicariam divinam Majestatem exercet ordinariè.

§. 1. (A) *Scriptura S. Canonica, est perfecta & sufficiens norma & Regula rerum sacrarum & Religionis.* Perfectam dicimus Scripturam S. Non (1) Perfectione absolutà, omne scibile divinum & humanum comprehendente: hæc enim militanti Ecclesiæ non competit, Non (2) Literali expressione omnium dogmatum controversorum, sive olim, sive hodie dum agitatorum, in terminis terminantibus, scholasticis atq; Ecclesiasticis. Non (3) expertis accommodatione specialia ad causas singulares. Non (4) perfectà enumeratione variorum rituum, ex Libera Ecclesiæ usurpatione introductorum, ad fundamentum causamq; fidei non pertinentium. Non (5) Perfectione uniformi & æquali omnibus Ecclesiæ temporibus; quandoquidem etiam papæ, suo Pontifici amplius lumen, in pernoscendis mysteriis divinis adscribunt, quam Judaicæ Ecclesiæ datum fuit. Non (6) Perfectione quæ excludat, sive Ministrorum explicationis & applicationis, sive antiquitatis sacræ, intemeratæ adhuc, monumenta. Apagè interim patres sequiores, cum Patribus, Prophetis & Apostolis *ὡς ἑνὴν* minimè comparandos, aut in eadem dignitatis statione collocandos, quorum tamen scriptis, ut ornamentis ancillis & perspectivis uti sanè

sanè licebit. Non (7) Perfectione historicà, quæ Annorum & gestorum seriem particularem, per omnia mundi secula contineat. Talem enim perfectionem, uti neq; DEUS scripturæ inesse voluit, aliàs eò viros *θεοπνευστας* direxisset & duxisset: ita neq; ullus, vel Orthodoxorum defendit unquam, vel Patrum sinceriorum, aut ipsorummet Pontificiorum in Sacris Lit. desideravit, sed nec ipsa deniq; Ecclesia papæ, sibi, aut suo Pontifici, arrogare hæc tentavit.

§. 2. Sed intelligimus Perfectionem (1) quæ divina cognitionis media ad obtinendum finem supernaturalem necessaria, sufficienter, & quoad rem, & quoad claritatem, contineat: sic, ut nihil divini consilii excogitari possit, quin jam sit præceptum: nulla unquam hæresis excogitata, quin prius hic damnata: nulla tentatio incidit, quin hic medicinam invenerit: nullus casus conscientiæ subnatus, quin hac in curia decus: tantum pio lectore & repertore opus est, qui cum in papatu deficit, ideò Traditionum, quo scriptura perficiatur, supplemento opus fuit. (2) Quæ principalia generalia & specialia subministrat, ex quibus, de quibusvis casibus fidei discernere possimus. (3) quæ omnes Articulus fidei proponit. Esto enim, extent Traditiones de adiaphoris, ritualibus, morum praxi, sensu locorum obscuriorum, historicis, (quo traditionem de canone referimus,) sunt tamen illæ extra ordinem necessitatis intimatæ. (4) quæ Regulas tamen aptas habet etiam rituum, sive sumendorum, sive omitterendorum, sive mutandorum. (5) quæ suâ Naturâ substantiale aliquod supplementum ad salutem, cum iis, quæ in scriptura extant, ordinatum, non admittit, sive illud sit Traditio, sive Papæ dictamen, sive Conciliorum conclusum. *Licet nos,* ait Apostolus Gal. 1, 8. *aut Angelus de celo,* (cujus tamen non est revelare divina mysteria, uti nec Pauli hominis, in sensu diviso, extra *Φορὰ ἑὸ πνεύματι*) *predicaverit* (sive ore, sive calamo) *Vobis Evangelium* (non solum contra, sed &) *præter* (& hoc ipso contra, quia præter: peccat enim, non solum qui repugnat statuti Principis, verum etiam, qui aliquid præter ea promulgat, à sapientia & Consilio Principis alienum) *id quod predicavimus vobis, anathema sit.*

§. 3. (6) Perfectionem, quæ Scripturæ debita, & ut nunc est competit, & credendis, ut Ecclesiæ Novi Test. proposita sunt, adæquata est. Dico, *debita*, tum temporis, tum fortis humanæ ratione. Scriptura v. g. V. T. habuit suam justam pro illo tempore perfectionem; unde omnia consilia divina aperuit Apostolus, nihil tamen extra scripturam locutus. Habet quodlibet caput biblicum, quilibet versiculus, quilibet Epistola

dimus hac presente, *εργασίας* Philologicam, ubi & observationes ad evidentiam textus, & praxin Fidei utiles, interspersimus. Jam quoq; Puræ atq; immaculatæ Religionis videndum Principium, quo in Arce Veritatis constituto, non potest non veritas simul religionis parere. Hic enim vicissim valet Regula: *A veritate Principii, ad Veritatem Conclusionis* (Sponte videlicet, liquidò, immediatè fluentis, non ruentis, quomodo ex vero sæpe, per accidens, falsum inferri nemo iverit inficias,) *Valida est consequentia.* Antequam igitur veram atq; immaculatam verèq; Christianam Religionem determinemus, genuinum ejusdem, ex quo luculenter cognosci & ab aliis erroneis discerni possit, constitutum & præsupponendum Principium, quod sequens exhibet.

THEOREMA.

Scriptura S. Canonica, est (A) Perfecta & sufficiens, (B) Clara & Perspicua, (C) Sola & Unica, in Ecclesia à DEO ordinata Mensura, Norma, Regula & Principium Rerum sacrarum & Religionis, per quam Spiritus S. judicariam divinam Majestatem exercet ordinariè.

§. 1. (A) *Scriptura S. Canonica, est perfecta & sufficiens norma & Regula rerum sacrarum & Religionis.* Perfectam dicimus Scripturam S. Non (1) Perfectione absolutà, omne scibile divinum & humanum comprehendente: hæc enim militanti Ecclesiæ non competit, Non (2) Literali expressione omnium dogmatum controversorum, sive olim, sive hodie dum agitorum, in terminis terminantibus, scholasticis atq; Ecclesiasticis. Non (3) expertis accomodatione specialia ad causas singulares. Non (4) perfectà enumeratione variorum rituum, ex Libera Ecclesiæ usurpatione introductorum, ad fundamentum causamq; fidei non pertinentium. Non (5) Perfectione uniformi & æquali omnibus Ecclesiæ temporibus; quandoquidem etiam papæ, suo Pontifici amplius lumen, in pernoscendis mysteriis divinis adscribunt, quam Judaicæ Ecclesiæ datum fuit. Non (6) Perfectione quæ excludat, sive Ministrorum explicationis & applicationis, sive antiquitatis sacræ, intemeratæ adhuc, monumenta. Apagè interim patres sequiores, cum Patribus, Prophetis & Apostolis *divinitis* minimè comparandos, aut in eadem dignitatis statione collocandos, quorum tamen scriptis, ut ornamentis ancillis & perspectivis uti sanè

sanè licebit. Non (7) Perfectione historica, quæ Annorum & gestorum seriem particularem, per omnia mundi secula contingat. Talem enim perfectionem, uti neq; Deus scripturæ inesse voluit, aliàs eò viros *θεοπνευστας* direxisset & duxisset: ita neq; ullus, vel Orthodoxorum defendit unquam, vel Patrum sinceriorum, aut ipsorummet Pontificiorum in Sacris Lit. desideravit, sed r. ec ipsa deniq; Ecclesia papæ, sibi, aut suo Pontifici, arrogare hæc tentavit.

§. 2. Sed intelligimus Perfectionem (1) quæ divina cognitionis media ad obtinendum finem supernaturalem necessaria, sufficienter, & quoad rem, & quoad claritatem, contineat: sic, ut nihil divini consilii excogitari possit, quin jam sit præceptum: nulla unquam hæresis excogitata, quin prius hic damnata: nulla tentatio incidit, quin hic medicinam invenerit: nullus casus conscientie subnatus, quin hac in curia decus: tantum pio lectore & repertore opus est, qui cum in papatu deficit, ideò Traditionum, quo scriptura perficiatur, supplemento opus fuit. (2) Quæ principalia generalia & specialia subministrat, ex quibus, de quibusvis casibus fidei decernere possimus. (3) quæ omnes Articulos fidei proponit. Esto enim, extent Traditiones de adiaphoris, ritualibus, morum praxi, sensu locorum obscuriorum, historicis, (quo traditionem de canone referimus,) sunt tamen illæ extra ordinem necessitatis intimatæ. (4) quæ Regulas tamen aptas habet etiam rituum, sive sumendorum, sive omitterendorum, sive mutandorum. (5) quæ suâ Naturâ substantiale aliquod supplementum ad salutem, cum iis, quæ in scriptura extant, ordinatum, non admittit, sive illud sit Traditio, sive Papæ dictamen, sive Conciliorum conclusum. *Licet nos,* ait Apostolus Gal. 1, 8. *aut Angelus de celo,* (cujus tamen non est revelare divina mysteria, uti nec Pauli hominis, in sensu diviso, extra *Φορὰ ἡσπνευστον*) *predicaverit* (sive ore, sive calamo) *Vobis Evangelium* (non solum contra, sed &) *præter* (& hoc ipso contra, quia præter: peccat enim, non solum qui repugnat statutis Principis, verum etiam, qui aliquid præter ea promulgat, à sapientia & Consilio Principis alienum) *id quod predicavimus vobis, anathema sit.*

§. 3. (6) Perfectionem, quæ Scripturæ debita, & ut nunc est competit, & credendis, ut Ecclesiæ Novi Test. proposita sunt, adæquata est. Dico, *debita,* tum temporis, tum fortis humanæ ratione. Scriptura v. g. V. T. habuit suam justam pro illo tempore perfectionem; unde omnia consilia divina aperuit Apostolus, nihil tamen extra scripturam locutus. Habet quodlibet caput biblicum, quilibet versiculus, quælibet Epistola

suam, quam Sp. S. ei admetitur perfectionem, habet etiam totum corpus biblicum, perfectionem, quanta viatori ad viam certitudinem, & termini consecutionem necessaria est. (7) Perfectionem Virtualem, non illam tamen, quam adversarii definiunt mediatam, radicalem, implicitam, commendatitiam, remissivam, quâ Scriptura nobis commendat traditiones & ad eas ablegat. Sic enim totius S. Codicis vicem præstare potuissent hæc duæ voces: *Dic Ecclesia*; sed immediatam, quâ dogma fidei, totidem syllabis in Scripturis non expressum, per invincibilem & irrefragabilem consequentiam, è S. Literis expressis evidenter fluit. Atq; hoc ceu testimonium propheticum est ipsum DEI verbum.

§. 4. (8) Perfectionem testamentariam, quæ naturâ suam nullam admittit additionem heterogeneam, ad verbum DEI scriptum, aut deductionem, juxta illud Domini: *Non addetis, nec auferetis de eo*, Deut. 4, 2. *qui enim addiderit aliquid heterogeneum, addet DEUS penas in hoc libro scriptas, qui autem abstulerit, auferet DEUS partem ejus de Libro vite*, Apoc. 22, 18, 19. (9) Perfectionem negativè argumentatricem, non solum è luce negante; sed & negata, ut colligas cum Apostolo: *Quod in Scriptura dictum non est, id etiam verum non est*. Cum aliàs argumentum à testimonio humano, negativè non concludat. Deniq; (10) Perfectionem, finalem consistentem in ipsa sufficientia eorum, quæ creditu, factu, speratuq; necessaria sunt.

§. 5. Pontificii communiter, summo cum propudio sacrarum Lit. negativam tenent, & mordicus defendunt. *Roffensis* art. 27. p. 585. *Falsum est*, ait, *quod omnia quæ ad fidem pertinent, vel ad Leges morum vel operum, plene sunt in scripturis exposita*. *Lindan.* Panopl. l. 5. c. 7. *sunt*, inquit, *Protestantes semi Evangelici Doctores, qui existimant omnia necessaria uno Bibliorum libro contineri, cum Verbum DEI ex duabus constet partibus scripto, & nõ scripto*. *Censura Colon.* Dial. 6. *Pestilentissima* (sanè pestilentissima vox) *heresis est, nihil esse credendum, nisi quod Scriptura aperte docet*. *Canus* l. 3. L. Th. c. 3. *Non omnia*, ait, *quæ ad doctrinam Christianam pertinent, sunt etiam nunc in S. L. expressa, sed multa pertinent ad Christianam doctrinam & fidem, quæ nec aperte, nec obscure in S. Lit. continentur*. Quid *Eccius*, *Peregrinus*, *Valentianus*, *Bellarmin.* *Costerus* aliiq; magno numero, juxta receptam in Scholis Pontificiorum opinionem, hæc de re sentiant & doceant, propriis ipsorummet, verbis, prolixè exposuit *B. noster D. Gerhard.* *Confess. Cathol.* l. 1. P. 1. c. 1.

§. 6. *Affirmativa nostra roboratur* (1) *Expressa & diserta appellatione*

ione; *Lex Jehovah perfecta, sapientiam præstans parvulis* Pl. 19, 8. *Ubi David*, ipsis Pontificiis quibusdam suffragantibus, de tota Doctrina cœlesti loquitur. (2) *A causa Efficiente principali*, quæ est *DEUS* sapientissimus & perfectissimus, à quo nihil nisi perfectum. *Scriptura*, ait *Irenæus*, *sunt perfecta, quippe à verbo & ejus spiritu dicta*. (3) *A Materia Scriptura S.* quæ est, omne consilium de salute hominum. *Quod enim Paulus dixit scriptisq; id dixere & scripsere Moses & Propheta* Act. 26, 22. *Omne consilium divinum est id, quod Paulus dixit scriptisq;* Act. 20, 27. Ergo. Vel ita plenius: *Qui à Spiritu S. illuminatus, in perfecta fidei Christiana apologia, ad unicum Principium S. L. provocat, fateturq; se omnia in N. T. credenda, ex V. T. oraculis hausisse, us ex Sp. S. sententia, Verbum DEI scriptum, pro sufficienti & perfecta fidei defendenda norma statuit*. Atqui *Paulus Apostolus à Sp. S. illuminatus, in perfecta sui apologia, coram Festo & Agrippa, illud fatetur*. Ergo.

§. 7. Major confirmatur (a) Quia quod ex Sp. S. illuminatione tale statuitur, illud sufficienter & perfectissimè tale est. Oracula enim divina Sp. S. constant autoritate, à qua etiam unice pendet, normam & principium judicandi de rebus aut revelationibus divinis determinare. (b) Quia, quod ad apologiam fidei Christianæ, in Articulis quam plurimis, in controversiam vocatæ perfectam sufficit, id etiam sufficit ad perfectam informationem & commensurationem controversiarum Religionis Christianæ. (c) Quia per eadem Principia & fundamenta fides Christiana defenditur, per quæ constituitur. (d) Quia in seria & plena apologia fidei Christianæ, Sancti DEI homines, semper ad normam Principiumq; sufficiens & perfectum, illius fidei, provocaverunt. (e) Quia si libri V. T. à Mose & Prophetis traditi, continent omnia ea, quibus Christiana fides, contra pertinacissimos etiam impugnatores, Judæos & Gentiles, propagari potest, multò magis univèrsus completus Canon Librorum V. & N. T. constans, erit perfectum & solidum fidei Christianæ Principium. Minor ex ipsis locis adductis certissima.

§. 8. Frustra hic oggerunt Jesuitæ, Apostolum Act. 26, 22. loqui tantum de paucis Articulis, quorum v. 23 mentio fit, videlicet, de Passione & Resurrectione Domini Jesu. Nam absolutè dicit Paulus, se nihil extra ea quæ vaticiniis Prophetiis continentur, dixisse; adeoq; nihil illud, sine determinatione à Paulo enunciatum, ad certum Articulorum divinitus revelatorum numerum restringi, debere, ex textu, ut placè non appareat, ita deduci nequit. Qui enim nihil extra vaticiniorum

modum Scripturæ, sed nihil etiam per modum doctrinæ, in eo clarè non comprehensæ, addi potest, illud, quoad doctrinalia, omnimoda perfectione gaudet. Atqui Scriptura canonicis libris comprehensa, iam est ad finem ultimum supernaturalem, qui est æt. beatitudo, proportionata, ut illi, non tantum à promiscua multitudine, sed etiam à sacrorum Ministris ordinariis, aliquid, ad substantiam Articulorum pertinens, aut novum salutis dogma continens, sive per scripturam, sive per Doctrinam, aut addi, aut demi non debeat, Ergo.

§. 12. Parum & hic proficiunt Bellarm. Peresius, Bonfrerius aliq̄, qui locum adductum non ad scriptum, sed traditum Verbum trahunt vel, sermonem hic esse, tantum de tentateucho Moses, itaq̄, non posse ad cultores N. T. extendi, ut pote quibus Lex & cultus DEI, in peneralibus cordis, scripta sunt, quos Christus legislator, per se & suos discipulos, docere voluit. Siquidem oraculum Mosaicum ad universam Scripturam, pro-ue libris V. & N. T. constat, pertinere, inde luculentum est; quia de illo verbo loquitur Moses, quod DEus ad ipsum locutus est. Sed quicquid DEus ad Moysen locutus est, id Moyses scripsit, & posteris etiam sub ratione scripturæ custodiendam præcepit Exod. 17. 14. c. 24. 12 14. Luc. 11, 2. Deut. 31, 9. 19. 24. c. 32. 46. Non enim Orator tantum ad populum Israeliticum, sed etiam Amanuentis fuit Moyses, qui singula accuratissimè annotavit. Unde Deut. 31, 9 mandat, ut liber Legis scriptus ad latus Atq̄ in Sanctuario collocetur, velut sanctissimè custodiendus. Deinde, de illis verbis divinis loquitur Moyses, quibus annexum est maledictum. Sunt enim eadem planè verba cre divino prolata, quæ hic sub promissione salutis & vitæ custodienda, sancteq̄, servanda proponuntur, & alibi sub comminatione perpetuæ maledictionis & abominationis injunguntur. Sed non tradita solum, verum etiam post traditionem diligenter & totaliter scripta, sunt illa verba, quorum observatio sub maledictionis periculo proponitur Deut. 27, 27. c. 28, 58. c. 29, 20. 27. Gal. 3, 9. Ergo.

§. 13. Alter locus, quem circa Finem Scripturæ, pro ejus Perfectione & sufficientia, urgemus, est 2 Tim. 3, 16, qui tale suppeditat argumentum: Cui illuminationi omnes actus necessarii, ad impetrandum æt. beatitudinem, tribuuntur, quibus actibus positis, ex principio cognitionis, perfectissima oritur ad justitiam, & bona opera informatio & instructio, illud est sufficiens Principium Christianæ Religionis, radenda, explicanda & defendenda Christianæ Religionis. Atq̄ illuminationi divinitus inspiratarum Scripturarum S. Canonis, omnes actus necessarii, ad impetrandum æt. beatitudinem tribuuntur, quibus

quibus posita ex principio cognitionis perfectissima oritur ad justitiam & bona Opera informatio & instructio. Ergo, Illuminatio Canonis divinitus constituitur, est sufficiens principium Christianæ Religionis radenda explicanda & defendenda. Major clara est: Illuminatio enim, quæ illos actus ponit in intellectu, qui necessarii sunt ad impetrandum æt. beatitudinem, quam intellectus intendit, est adæquata summo fini illuminationis, ac proinde nascitur ex principio sufficienter illuminante.

§. 14. Minor probatur: Quia sermo est Apostolo, de solis S. Lit. tanquam principio ordinario, consequendæ quadruplicis illius utilitatis, & inde dependentis perfectionis in justitia. Negant hoc quidem Tanner, Estius, & alii, sed frustra: Nam primò, πᾶσι & πᾶσι, ita sapissimè universalitatem aut totalitatem notant, ut simul etiam subintelligatur, soli illi rei attributum, sub illo signo, competere. Sic Matth. 3, 5. dicitur, quod ad Johannem in Jordane baptizantem, exiverit πᾶσι ἢ ἰσθμῶν ἢ πᾶσι πρὸς ἕνα τὸ ἰορδάνου, ubi & universalitas seu multitudo exeuntium notatur, & simul innuitur, non Syros, Arabes, Æthiopes, Persæ, multò verò minus Europæos ex. viis ad Johannem, sed solos Judæos cis jordanenses. Ita Matth. 5, 23 de Christo dicitur, quod sanavit πᾶσιν νόσον, omnem morbum h. e. solum morbum, quandoquidem prædicatum sanandi, de solis morbis dici potest: Similia sunt Matth. 7, 8. 24. c. 28, 20. ubi Christus dicit, πᾶσι ἑὰν ἐνετελέμην, docete servare, ita ut omnia & sola ea, quæ Christus præcepit, docenda & servanda mandet. Deinde, omnes circumstantiæ textus, manifestè illud evincunt: mandat enim, ut in iis, quæ didicit & creditur Timotheus, permaneat. Additq̄, mox rationem: quia certus sit, se illa ab ipso didicisse, qui divina auctoritate docuit illa, quæ ipse didicit. Et hinc mox subiungit alteram: quia divinarum Literarum, ab infantia cognitarum, doctrinâ, eam sapientiam consequi possit, quâ sufficienter confirmari & roborari possit, in illis, quæ didicit & creditur.

§. 15. Suffragia Venerandæ Antiquitatis purioris, ipsorumq̄; Pontificiorum, vetustiorum & recentiorum, pro Scripturæ Perfectione & sufficientia, tam diligenter collegerunt Nostrates, B. D. Gerhard. Confes. Cath. p. m. 15. & Dn. D. Dorich. Pentad. Disp. X. ut nec spicilegium nobis reliquerint, quæ, qui cupit, inde petat.

§. 16. (B) Clara & perspicua est Scriptura S. omnes fidei Articulos, omnibus ad salutem scitu creditus, necessarios, & præcepta morum nō solum sufficienter, ut jam evictum, continens; sed etiam clarè & perspicuè eosdem

D

pro-

propensius. Dico: Articulus fidei, & quæ ad salutem scitu crediturq; necessaria cuilibet sunt. Non enim queritur (1) An quædam in Scripturis obscurius dicta, difficiliore intellectu sint, quod nemo sanus negaverit, aut negavit unquam. Articulus autem fidei, nec non præcepta morum, quoad verba, sub quibus sæpe latent mysteria abstrusissima: ut enim res facillimæ, verbis obscurari possunt, ita res difficiles, liquidissimis verbis proponi, perspicuè ibi tradi (videlicet unum quodq; in propria sede, etsi non semper in locis, à principali dependentibus, de quibus ex principali judicandum, indeq; illorum explicatio petenda,) tam certum est, quam solem esse lucidum. Rectissime proinde B. Luther. *Multa, inquit, Scriptura loca, quoad verborum & sententiarum involucria sunt obscura, sed nullum dogma est obscurum.* Quorsum & August. l. 2. de Doct. Christ. c. 6. *Magnificè, ait, & salubriter S. Spiritus Scripturas ita temperavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidium dederet.* Nihil enim ferè de obscuritatibus istis eruitur, quod non planissimè alibi dictum reperitur. (2) Non dicimus Scripturam S. in omnibus omnino locis, in quibus de fidei dogmatibus & præceptis morum tractat, ita perspicuè loqui, ut primo statim intuitu, plenè ab omnibus intelligatur, sed hoc asserimus, nullum esse fidei Articulum, nullum vitæ præceptum, quod non alicubi verbis propriis, claris & perspicuis, in Scriptura proponatur. Nolumus (3) Scripturam dicere perspicuam eatenus, ut excludat pium & quotidianum studium, in Scripturæ lectione, meditatione piâq; oratione, ad discutiendas mentis nostræ tenebras, per internam Sp. S. illuminationem: aut adminicula, ad genuinam Scripturæ interpretationem, necessaria. Non enim solùm adhibendum est studium, ad S. Lit. discendas, verùm etiam supplicandum Domino, obsecrandumq; diebus ac noctibus, ut veniat Agnus de tribu Juda, & ipse accipiens librum signatum, resignare dignetur, ipse enim est, qui Scripturas adaperiens, accendit corda Discipulorum, ut dicant: Nonne ardebat cor nostrum intra nos, cum aperiret nobis Scripturas? Luc 24, 32.

§. 17. *Observandum* (4) Perspicuitatem vel Obscuritatem Scripturæ, dupliciter posse considerari: vel (1) ratione mysteriorum, quæ traduntur, vel ratione ipsius traditionis. Illo modo si queratur, an ea mysteria, accommodata sint ad captum humanum, ut cognosci possint facile, an secus? tum sine omni scrupulo respondemus, nihil esse obscurius Scripturis S. quia tractant ejusmodi res, quas nulla unquam mens humana consequi possit, adedò ut in illis speciali revelatione fuerit opus, aliàs

nun-

nunquam investigandis, imo, cum accesserit revelatio, fide indubitata humiliter amplectendis, nõ autem curiosius Ratione scrutandis. Sed cum de ipsa credendorum mysteriorum ratione agitur, sensus est: utrum, quæcunq; dogmata in Scripturis tradita sunt, ea ex ipsis Scripturis intelligi queant? h. e. an ita tradantur, ut ex ipsis Scripturis certò constare possit, quid sit de iis fide tenendum? quod interpidè affirmamus; vel (2) ratione graduum & circumstantiarum. Major enim Lux in Elementis & fidei dogmatibus, quam vaticiniis. Major in propria sede Articuli, quam in loco dependente. Major in N. quam in V. Testamento.

§. 18. Nihil & hic, ubi de Perspicuitate S. Lit. agitur, frequentius est in ore Pontificiorum, quam verbum DEI Scriptum esse obscurum, idedò fatuo traditionum igne collustrandum. Canisius Catech. p. 44. *Scriptura, inquit, in illis, quæ continet & proponit, est veluti nasus cereus, non præbens aliquam certam & immotam sententiam, sed qua in quamvis interpretationem flecti possit.* Baldv. Junius Manual. Th. l. 12, c. 7. *Spiritus S. Scripturam voluit esse obscuram, nec id sine magnaratione.* Bellarm. l. 3. de V. D. c. 1. *Manifeste falsum est, Scripturas S. esse per se facillimas, & l. 3. de R. P. c. 21. Ambiguas & obscurissimas in plerisq; locis esse, non solum. Papa verissime docet, sed omnes etiam veteres Patres.* Pistor Hodoget. *Ecclesia infert S. Scriptura lucem, sine qua tota est obscura & tenebrosa.* Idem Censura Colon. Valentianus, Salmeron & alii Pontificii communiter docent. *Hallucinantur* tamen, verba sunt D. Himmeli Syntagni. Disp. 2. §. 47. *Papicole & Calviniani, Scripturam S. etiam in propria articulorum fidei sede, ambiguitatis & obscuritatis accusantes.* Num DEUS & mentis & vocis & lingvæ artifex, discrete loqui non potuit? querit Lact. l. 6. Inst. c. 21. *Omnia clara, plana & perspicua sunt,* ait Chrysol. in 2 Thess. 3.

§. 19. Nos Scripturam S. Perspicuam esse probamus (1) *Ex ipsa Scriptura* Psal. 19, 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminas oculos.* Quod vero ita lucidum est, ut oculos mentis illuminet, illud clarum & perspicuum esse oportet, nec opus habet luce forinsecus inferenda, nisi duo contradictoria quis simul vera esse, dicere velit. Sed Scriptura S. &c. Ergo. Confer Prov. 6, 23. Psal. 119, 109. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Quod autem habet se instar lucernæ & lucis, viam salutis nobis ostendens, illud etiam, sicut Lux & lucerna, clarum & perspicuum esse oportet, aliàs falsò hos illi effectus attribueris. Sed Scriptura S. &c. Ergo. Ubi cum primis notandum Ebraeorum 2,

D 2

red.

reddendam, non per laterna, à latendo, cui, ut luceat in loco caliginoso, extrinsecus lux inferenda; sed per Lucerna, à lucendo, quia in se & per se, sine ope alterius, extra adventantis lucis, lucem suam obtinet

§. 20. Nihil agit Bellarminus cum asseclis, qui locum Psal. 19, exponit, non de universa Scriptura, sed tantum de Præceptis Domini. Quandoquidem falso supponit, quod imprimis erat probandum. Non enim præceptis saltem, sed universa Scripturæ, illa prædicata tribuenda esse, docet non tantum res ipsa, & contextus loci, sed ipsi etiam agnoscunt Pontificii. *Genebrandus, Per legem, inquit, aliqui intelligunt totam Scripturam, non eam tantum Scripturæ partem, quæ est de agendis, cavendis, vel etiam credendis. Francisc. de Puteo. Laudat, ait, hic David præcepta V. & N. Test. Ipse Bellarm. scribit, David nomine Legis, non intelligit decem illa præcepta solum, sed omnes divinas Scripturas. Idem & Thom. Aquinas Evangelicæ Veritatis Testis, apud Dn. D. Dorlich. p. 15. seq.*

§. 21. Gretserus ad Psal. 1:9, 105. est, inquit, *Lucerna, non quod per se nobis luceat, sed quia quando ab Ecclesia explicatur, tum demum nobis lucet, quemadmodum in Scholis Philosophorum, Metaphysica & Mathematicis, quando illustrantur lucent.* Sed quid hoc arguere? Is enim expressè lucernam lucentem in loco caliginoso 2 Pet. 1, 19. nõ verò laternam latentem in obscuro, aut forinsecus lumen exigentem, appellat: Lucernam illuminantem locum obscurum, non verò locum ipsum, aut diaphanum illuminatum. Deinde, si Scriptura S. tum demum lucerna est, quando ab Ecclesia illuminatur, etiam aer & quodlibet diaphanum, hoc sensu lucerna dici poterunt, quia Luce Solis illuminantur. *Eadem ratione, ita egregie B. D. Æg. Hunn. posset dici, nostris hominibus linguam Arabicam esse Lucem & lucernam, idq; deinde sic interpretari, si ab illis intelligatur esse lucidam. Sic folia Sybilla & macula Delphica, lucernas dici posse.* Deniq; hoc pacto nihil amplius, in omnibus literis, imò in & extra mundum, obscurum fuerit, ipsa quoq; tenebræ Ægyptiacæ, & quibus infernus Matth. 8, 12. c. 22, 13. c. 25, 3. describitur exteriores, lucernæ omninò fuerint, quia illustrari possunt ab extra.

§. 22. Probatur affirmativa nostra (2) à *Causa Efficiente, DEO Optimo, Sapientissimo*, qui in verbo suo vitam & viam ad salutarem vitam perveniendi, præmonstrare hominibus, ut potuit, sic voluit. Finge verò, cum Papæ, DEum in Scripturis obscure & obliquè loquutum, jam neq; *Bonum* erit; quippe qui cum summa sapientia, cum clarè modum in-

veniendæ

veniendæ salutis offendere hominibus potuerit, obscuris obliquisq; delectatus, majoribus eos tenebris intricavit & immerisit. Neq; *Sapiens*: quia finem, per media plane heterogenea, finiq; ultimo nullo modo proportionata & adversa, quarendum, si Papæ standum placitis, homini præscripsit. Quorum utrumq; impium non minus, quam absurdum. Quorsum enim David, jam illuminatus Psal. 36, 10. *In Lumine tuo, video vimus Lumen?* h. e. ut Magnif. Dn. D. Gejer exponit: per verbum revelatum, quod Lumen est semitis nostris Psal. 19, 9 115, 105. vel ut Muis explicat, per gratiam suam, qua mentes hominum, in tenebris hujus vitæ, illustras. Quorsum Moses? *Prope est verbum in corde & ore tuo* Deut. 30, 11. Malumus itaq; dicere, DEum unicum Scripturæ autorem, sva viffimâ quadam, ad captum hominum attemperatâ maternâ *συμβαλαβάτην*, perspicuè & clarissimè, de fidei mysteriis, scitu credituq; necessariis, in verbo suo loqui & voluisse: quia summa Bonitas, ad instruendos homines in via salutis, Verbum suum exerceri iussit Rom. 15, 4. 2 Tim. 3, 15. Jam, quod ad hos fines assequendos scriptum est, clare & perspicuè, ut à legentibus & audientibus, facile intelligi possit, dictum sit oportet. Secus fines illi, ex parte DEI seridè intenti, obtineri neutiquam poterunt: & *potuisse*, quia summa omnipotensq; sapientia. Nisi forte DEUS discretam linguam, ad planè perspicuèq; exprimenda animi sensa, homini dare potuerit, ipse clare atq; perspicuè loqui nequiverit.

§. 23. (3) *Ex Scriptura S. Materia.* Si summa Doctrinæ Christianæ, clarè & perspicuè in Decalogo, Symbolo, Oratione & Sacramentorum institutione continetur, & hæc tamen capita Doctrinæ Christianæ, apertissima & clarissima in S. L. habent fundamenta, utiq; Scripturam S. quoq; claram & perspicuam esse oportet, quoad summam Doctrinæ Christianæ, qua de unice queritur. Sed prius concedunt in theoria, & exercent in praxi, jam dicta capita doctrinæ Christianæ probantes, Pontificii, Ergo. Porro, si omnia dogmata quæ in S. L. continentur, ad Legem & Evangelium reduci possunt, sequitur, omnia dogmata, in Lege & Evangelio, perspicuè proponi. Sed prius, Confessione Papistarum, est. Ergo. Ratio Connexionis est: Quia summam Legis moralis, latis perspicuè tradi in Decalogo, concedunt vicissim Pontificii. Decalogum autem in scriptis *Propheticis*, quæ Petrus, primus, ut ajunt, Papa Rom. apertè Lucernam lucentem, in loco caliginoso 2 Pet. 1, 19. appellat, & *Apostolicis* libris, quos lucem ipse Christus Matth. 5, 14. nominat, clarissimè exponi, res ipsa manifestat. Confer Act. 13, 47. c. 26, 18. 1 Joh. 1, 2. Evangelii

summam, Solis radiis descriptam, prodidit Johannes cap. 3, 16. Patrum & Pontificiorum pro nobis militantiæ testimonia, produxerunt copiosè supra laudati Auctores D. Gerhard. l. c. D. Dorfch. Syllog. Vindic. Dissert. Pralimi. Misar. Musæ p. 293. & Aquinas p. 15. seq.

§. 24. Urgent verò in contrarium Pontificii (1) Pet. 3, 16. Ubi dicit Petrus, in Epistolis Pauli, quædam esse *δυσνόητα*, intellectu difficilia. Verùm R. (1) loqui Petrum, non de tota Scriptura, de qua hic controvertitur, sed saltem de Epistolis Paulinis, & ne hic quidem de universis aut integris, sed de quibusdam tantum in iis contentis. Insuper non dicit *ἐν αἰς*, quod ad Epistolas referri utiq; potuisset, sed *ἐν οἷς*, videlicet *πρὸς ἄγασσι*, seu rebus ipsis sublimibus & mysticis. Reçissimè hic Joh. Gagnejus D. Sorbonicus, Ita, inquit, *ordinanda lectio*: Sicut scripsit vobis, in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, scil. adventu Domini, longanimitate ipsius, in quibus sunt quædam difficilia intellectu: *τὸ ἐν quibus, refertur non ad Epistolas, quia in Græco est ἐν οἷς, & Epistola est fæmininum &c.* & Lorinus in h. l. *Non refertur, inquit, illud, in quibus, ad Epistolas, sed ad ea, de quibus tractatur in Epistolis.* Atq; ita in rebus ipsis mysteriisq; sublimibus, aliquam obscuritatem concedit Petrus, non item in verbis & sermone, quem Lucernam lucentem ante cap. 1, 19. vocaverat. Atq; de hac etiam non illa, quæstio h. l. est, (2) Disting. probè *obscuritas subjectiva*, ab *objectiva*. De illa loquitur Petrus, quando *δυσνόητα* dicit, non *πᾶσι* in genere; sed in specie *ταῖς ἀνωτέροις καὶ ἀσθενέτεροις*, qui Scripturam in propriam ipforummet perniciem detorquent, quæ detorsio violenta, non Scripturæ, sed hominum pervertentium vitium est. Unde Thom. verit. Testis: *Quod multi non intelligunt Evangelium, causa est, non ex parte Evangelii, sed propter malitiam & incredulitatem hominum.* De hac autem nobis quæstio est. Jam ab illa, ad hanc velle argumentari, idem esset, ac solem dicere tenebrosum, quia cæci lumen ejus non percipiunt.

§. 25. (2) Luc. 24, 27. Unde inferunt: *Quod Christus interpretatus est, illud est obscurum. Sed Moyses & Prophetas.* Ergo. R. Quod Christus interpretatus est, illud est obscurum in se & per se, omni, semper & ubiq; nego, concedo hic & nunc, alicui præconceptis opinionibus fascinato, quales Discipulos Christi, de mundano Messie Regno, fuisse ex v. 21. aliisq; N. T. locis manifestissimum est. Matth. 16, Luc. 22, &c. Deinde, Prophetias ante complementum, interpretandarum prophetiarum clavam, non facilè à quolibet intelligi, aut certæ circumstantiæ accommodari

dari possè, ultrò largimur. Matth. 11, 4, 5. Quid verò hoc ad Articulos fidei scitu & creditu necessarios omnibus? quorum nullus quidem ostensus hæcenus est, qui non perspicuè (in propria sede) in S. L. traditus sit. Deniq; si idèd aliquid obscurum dicendum, quia interpretatione illustratur, tùm illa, quæ apud Pontificios sunt clarissima (Decalogus, Symbolum, Oratio, Sacramenta) erunt obscura, quia longa expositione illustrata, à Catechesi Tridentina, Simone Vigoris, Andrea Corcquetio, Joh. Moluco Episcopo Valentiniense & aliis.

§. 26. (3) *Quia Scriptura S. varios recipit sensus, nec potest ipsa dicere quis sit verus.* Ergo est obscura. R. Negamus Scripturam posse plures sensus literales recipere. Fundamentum negationis est, tùm sensus unius in una simplici propositione necessitas: aliàs si sensus, qui est forma atq; Anima orationis, multiplicatur, ipsa quoq; oratio multiplicabitur; tùm necessitas certitudinis scripturarum, quæ caderet omninò, si plures sensus literales in enunciatis divinis reperirentur, immediatè in istis enunciatis contenti. Oportet autem Scripturam esse certissimam & plane immobilem, ut mens illà, ceu normà, niti queat, quod nobiscum docent Scholastici, Alex ab Ales, Albertus, Heinric. Gandavensis, Mich. Medina & alii. Deinde negamus, quod si præter unum sensum literalem, sit etiam mysticus, in aliquo Scripturæ loco comprehensus, propterea locum reddi obscurum. Quandoquidem, tùm certissima basis sensus mystici, est sensus literalis, tùm etiam Scriptura S. est solidissima explicatrix sensus mystici, præter sensum literalem attendendi. Ita vicissim docent Patres Hieronymus, Augustinus, & Scholasticorum Angelus Thomas Aquin. P. 1. 4. l. 2. 10. *Omnes sensus Scripturæ fundantur, super unum sensum literalem, ex quo solo trahi potest argumentum, non autem ex illis, quæ secundum allegoriam dicuntur.*

§. 27. (4) *Scriptura S. est sola & unica Norma & Regula, omnium Fidei Controversarum & cultus divini.* Normam Græci *νόμος*, Latini *Mensuram, Regulam*, appellant. Notat autem Canon ap. Jctos, *partim* mensuram ipsam, virgam nempe vel funiculum, per quem agrimensores, cuiq; possessori, partes terrarum assignant Amos 7, 17. Mich. 2, 5. Zach. 2, 1. *partim* ipsum spatium, quod mensurà alicui admensum est, per usitatissimam S. L. metalepsin, quâ etiam Polluc. l. 3. *νόμος* dicitur ipsum saltus spatium, quo sensu Ebraei hæreditatem Deu. 32, 9. sortem, item funiculum Josu. 17, 5. Psal. 16, 6. Esther suppl. 13, 17. voeant. Hoc etiam sensu usurpavit Apostolus 2 Cor. 10, 13. Unde etiam apud

apud Jurisperitos Canon & Ager emphyteuticus dicitur. Utraq; vocis acceptio, in eodem loco 2 Sam. 8, 2. occurrit, ubi priore mensuram, posteriore spatium demensum significat. Architectis *καὶ ἰσχυροφία* est, instrumentum, quo fabri utuntur ad rectitudines expendendas, unde velut, à Lege lineamenta ducunt, quo sensa Tyronem libertum suum, *καὶ ἰσχυροφία* suorum librorum vocavit Cicero l. 16. Fam. Ep. 17.

§. 28. Πορὸ καὶ ὄν significat etiam, certum fixumq; atq; immotum catalogum & numerum, *ἐκ ἀόριστον, ἀλλ' ἐρησμένον καὶ κεκατονόμητον*, ut Athanas. Synops. S. Libror. loqui amat. Atq; hoc significatu canon nobis erit *Catalogus librorum, qui divina inspiratione conscripti, Ecclesie traditi sunt, ceu norma ejusdem, in fide & vita perpetua.* Libri ergo Canonici sunt, qui Catalogo illo comprehenduntur, sicut ex adverso, qui ad Canonem non pertinent, & occultæ sunt originis & autoritatis, nec in illo numero reperiuntur, Apocryphi vocantur. Qui autem & quot in specie sint libri Canonici, optimè aperit *Josephus* Antiq. Jud. scriptor accuratissimus, contra *Appion* l. 1. & ex eo *Euseb.* H. Eccl. c. 10. *Non sunt innumeri nobis libri, discordes inter se ac pugnantes, sed duo tantum & viginti, omnium temporum Commentarios continentes. Horum V. Moysi sunt, XIII. Prophetarum, reliqui IV. hymnos ad Deum & vitam hominum corrigendam continent. Quomodo, ita Hieronymus* Prologo Galeato, *viginti duo sunt elementa, per qua scribimus Ebraicè, omne quod loquimur, & eorum in illis vox humana comprehenditur: ita viginti duo volumina supputantur, quibus (quasi literis & exordiis) in DEI doctrina tenera adhuc & lactens viri justiteruditer infantia. Cur verò Ebraei usi sint hac analogia librorum ad literas, eleganter exponit *Rainoldus*, intelligi potest ex Psalmorum versibus, quos aliquando ternos, aliquando octonos, à singulis literis inchoant, servato Alphabeti ordine, ut & intelligantur facilius, & memoriæ firmitus inhaereant. Hanc à Prophetis rationem adhibitam cernentes, memoriæ causâ, libros literarum numero æstimarunt; non ut idcirco libros viginti duos adnutentes, quia essent viginti duæ literæ, sed quia viginti duos libros habuerunt, & literas pari numero, similitudinem eam accommodarunt, viginti duarum literarum. Videatur Comment. in Gen. Manif. Dn. D. Calov. Proleg. C. 2. & T. 1. Illust. Bib. p. 29.*

§. 29. Præterea *καὶ ὄν*, notante *Varino*, vocatur in trutinis pars illa, quæ in medio librilis lingulæ instar consistit, & ostendit æquilibrium, vel excessum, vel defectum. Quam metaphoram elegantissimè ad Scriptu-

Scripturam accommodavit, *Aug.* l. 2. de Bapt. cont. *Donat.* c. 6. *Afferamus stateras non dolosas, ubi appendamus, quod volumus, & quemadmodum volumus, pro arbitrio nostro dicentes: hoc grave, hoc leve est; sed afferamus divinam stateram, de Scripturis Sanctis, tanquam de thesauris dominicis, & in illa, quid sit gravius appendamus, imò non appendamus, sed à Domino appensa recognoscamus.* Quæ sanè, *judice B. nostro D. Chemnit.* Exam. P. 1. pulcherrima est explicatio, quo sensu Scriptura dicatur canonica. Nimirum, non quemadmodum horæ aut satisfactiones canonica; aut quomodo *κατὰ ἴσην, κατὰ ἀγῶν,* (vide Catalogum Test. Verit. p. 790. seq.) bona ecclesiastica abligurientes, Canonici apud Papistas vocantur. Sed neque ita dicitur idè, quæ, ut fabula papæ nugatur, per Canonem alicujus Concilii v. g. Tridentini Sess. 4. Decr. 1. Canonica illi attributa fuerit autoritas: Quandoquidem ne fingere quidem, nedum nominare ullura tale Concilium possunt Papistæ, quod taler Scripturæ S. primùm contuisset autoritatem, quam illa per se & in se, ante omnia Concilia non habuisset. Quæ enim de Canonibus Apostolorum circumferuntur, tam anilia sunt, ut ipsos prudentiores Pontificios eorum diu puduerit. Ita enim *Gelasius*, apocrypha, quæ nullatenus ab Apostolica Ecclesia recipienda, sed vitanda potius Catholicis sunt, describens ait, *Canon Apostolorum apocryphus est. Canones*, inquit *Iliodorus*, qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recepit, nec S. Patres assensum illi præbuerunt, pro eo, quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscantur, quantum in eis utilitas inveniatur, tamen ab autoritate Canonum & Apostolica, eorum gesta constat esse remota, atq; inter apocrypha deputata.

§. 30. Sed sumpta potius est appellatio ex Apostolo Gal. 6, 16. *quos quos secundum hunc canonem εὐχίσθησιν* (sutura Apostoli locutio probe notanda, quæ ostendit, non propter Galatas tantum, & præsentem ipsorum necessitatem, scriptam esse hanc Epistolam, sed sicut Psal. 102. dicitur, scribantur hæc in generationem alteram, ut apud populum, qui creabitur, sit ejus usus, &c.) super illos *Pax & Misericordia.* Sic idem, *Philippenses* suos eodem Canone h. e. doctrina, quam viva ipsis voce proposuerat, ambulare jubet, Phil. 3, 16. Quis autem Canon ille sit, declarat vicissim ipse, 2. Cor. 10, 15. Ubi e quidem communi interpretum sententiâ, linea demensa, quam cuius Apostolorum DEUS quasi ad mensus est, quam longe quilibet illorum docendo pertingere debeat,

significatur, subinmittitur nihilominus ipsa quoque Doctrina eorum, quam Paulus Corinthiorum celeberrimorum *ἡλαροδοξωσι* beneficio, protrahitur iri sperat, etiam quo pes eorum pertingere non potuit, v. 16. Atque hæc appellatio vicissim desumpta est, ex Psal. 19, 5. *in omnem terram exivit linea*, (vel, ut Paulus, LXX. tum temporis usitatissimam translationem, secutus, Rom. 10, 12. reddidit, sonus) *corum*, & *in fines orbis terra verba eorum*. Ubi doctrina Apostolica vocatur *ἵπ*, quod vel funem mensurum geometricum, 1. Paral. 4, 2. Jer. 31, 29. vel Amassim architectorum Job. 38, 5. Esa. 44, 13. vel staticorum stateram significat. Hinc demum, non tantum ad Artium & morum disciplinam (quo sensu Esa. 28, 10. *ἵπ ἵπ*, linea ad lineam, vel post lineam scil. edificanda.) Verum etiam ad hanc & extruendam Ecclesiam unicam Regulam, Scripturam videlicet s. eleganter transfertur, quam *λόγον ἀκριβῆ ἀπὸ πάντων καὶ γνώμωνα καὶ κείνοια* appellat Chrysostr. Homil. 13. in 2. Corinth. quæ sola ostendit quomodo & Ecclesiam structura recte procedat, & omnia decenter in Ecclesia constituantur & fiant.

§. 31. *Hæc comparatio*, ita optime iudicat B. D. Chemn. Exam. P. 1. p. m. 81. *svavissima est. Est enim Ecclesia domus DEI vivens, cuius adificatio est ex DEO, Architecti Ministri sunt verbi. Ut ergo structum illa ministerio verbi s. prædicatione Doctrina, recte inchoetur, iusto ordine & debita ratione conficiatur & absolvatur, certa Canone & Regula opus est, ad quam Architecti opus suum exigant, ne adificatio ullo pacto à recto exorbitet. Hæc autem Regula unice Apostolorum Doctrina est, ut ex Psalmo citato patet. Quia verò illa, quantum satis est & necesse, scriptis comprehensa est, vocatur Scriptura Canonica, Libri Canonici, Canon Scriptura: quia talis Regula est Scriptura, ad quam structura fidei & Ecclesie formanda & aptanda est, ita, ut quicquid ad illam Regulam convenit, rectum, sanum & Apostolicum iudicetur, quicquid verò non quadrat, sed ab illa Regula, sive in excessu, sive in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicatur suppositivum, adulterinum, erroneum. Ille verò Canon seu Regula, est Doctrina divinitus ab initio mundi humano generi patefacta, per Patri archas, Prophetas, per Christum & Apostolos. Et quia illa Doctrina scriptis, per DEI voluntatem, est comprehensa, ideo & inde Scriptura s. vocatur Canonica.* Hactenus D. Chemnitius.

§. 32. Ex his oppidò satis apparet, quod h. l. intelligenda veniat, Scriptura libris Moysis, Prophetarum, Psalmorum, Evangelistarum & Apostolorum comprehensa, quæ verbum quidem est *ἡγορευμένον* in mem-

membrana, papyro terrena 1. Joh. 5, 2. scriptum, ut in corde imberetur, facilius 2. Cor. 3, 2. Non minus tamen vivum & efficax Verbum DEI; externa verò Scriptura accidens est formale: illud à DEO immediatè, hæc ab hominibus est, literas variè figurantibus. Quomodò dum sonus A B C D omnibus, quod scio, communis, à DEO est, figura pro linguarum varietate variat.

§. 33. Porro Scripturam de qua hic controversitur, ad differentiam cuiusvis profanz, vel extra peculiarem *Φορῶν* Sp. S. concinnatæ, vocatus *Sacram*: quia à Sanctissimo Spiritu, omnia per Verbum sanctificante; sanctissimis mysteriis fundata; ad sanctissimum ducit finem, sanctissime, tanquam *ἀσπασ*, habita semper à divina Providentia, quæ æternitati illam consecravit, ne vel jota periret, & contra omnes *μοσχαφας* triumphare iussit, & ita Clem. Alex. *ὡς ἀθρόων ἀποθνήσκει διδασκαλία, ἐχὼς ἀθρόως μαρτυρεῖται διαρκῆ*.

§. 34. Addimus in thesi, *Sola & unica*. Nulla enim lux alia ab aliis laudata & accepta præstat, quod lux vialis erigit. Facibus quidem omnia plena sunt, nunc huc, mox illuc trahentibus, sed fatuis plerisque. Una ex omnibus renidet è cælo accensa, in æthereum duxque comesque locum, quam tum expeditius amplectere, cum fallacias aliorum ignium deprehenderis. Sanæ mentis homo, iter caliginosum faciturus, lucem sine dubio consecratur *verissimam, unicam, optimam*, quæ corona elogiorum, solam Scripturam S. ornat. Est enim illa *verissima & veracissima* cum DEUS mentiri non possit, & si vel unicum in Scripturis, à DEO prolatis, falsum dari posset, iam de omni nostra fide actum esset. *Vernissima*, itaque, ex fide divina infallibili *ἀνωπίσω* (ne detur progressus in infinitum) coelitus revelata, quæ summam, impervincibilem animo præbeat securitatem, tranquillitatem, à qua fides divina infallibilis, coelitus revelata, renidet. Est *sola & unica*. *Sola* quidem in oppositione, non ad suum famulitium, organa linguarum, & artium liberalium subsidium; sed ad principia heterogenea, antigrapha, *ἀντιποσειδωνία*, verbum videlicet traditum, scripto plerumque adversum; humana decreta, lumen Naturale. *Unica* verò constantia, quæ infirmitati humana suppetat, memoriam foveat, mendacia obstruat, posteritati consulat, qualis utique verbum DEI scriptum est, non verò traditum, multis obnoxium difficultatibus & periculis.

§. 35. Deinde *Unica* harmonia & sensu. *Harmoniam* canit omnis (α) allegatio N. T. ex veteri, quæ veteri lux & fides conciliatur, & unus

utriusque Auctor principalis designatur. (β) Allusio ad facta & sermones V. Test. qualis illa Apoc. 6. 16. (γ) Revelatio ejus, quod in V. Test. expressè non legitur, Epist. Jud. v. 9. (δ) Complementi prophetici intimatio, ac pharaseologia eadem illuminatio. *Sensus* unitatem exigit & Sapientia & veritas inspirationis DEI, à quo longissimè abest, ut vario sensu literali, tanquam Delphicus Apollo, illudat legentium conceptibus. Sententia *ὅτι* una est, igitur *Omnis Oratio divina scripta, quæ talis, non habet nisi unum literalem per se ac primò intentum sensum formalem.* Denique unica in oppositione ad sententiam Pontificiorum quorundam, qui concedunt Scripturam, esse quidem normam, sed nec solam, nec perfectam, nec perspicuam, adeoque traditionibus non scriptis illustrandam, perficiendam, copulandam. Clarissimam tamen esse, à facibus terrestribus puram, ignibusque fatuis depellendis oppositam, à fungo & mucro defecatam, paulo ante evicimus: qualis enim lux, si clara non sit? Perfectam autem & sufficientem esse, ut nihil ei desit *ὡς τὸ πῶμα*, aut ad consecutionem mediolorum, aut finis, supra itidem demonstratum. Solam atque unicam esse fidei & Religionis Normam jam jam patebit.

§. 36. Quod antequam fiat observamus, sermonem nobis esse de Verbo DEI scripto, scriptis propheticiis & Apostolicis comprehenso. Concedunt enim vicissim Pontificii quidam, verbum DEI esse normam controversiarum fidei, cultusque divini Regulam, veruntamen Verbum illud, *partim* dividunt in Scriptum & non Scriptum, seu viva voce traditum, (quali verò scribi, & viva voce tradi, tantopere à se invicem distideant, ut cœu diversæ & oppositæ species, de uno eodemque verbo dici penitus nequeant) & utrumque pari pietatis affectu acceptandum, utrumque pariter Normam & Regulam, in rebus fidei & morum in Ecclesia, habendum & ab omnibus acceptandum, sub anathematis fulmine, publicè præcipiunt: *partim* etiam ea, quæ Spiritu, stylo sermoneque prophetico (longè post tempora Prophetarum scripta) desituuntur, à Canonem referunt. Concil. Trid. Sess. 4. Decr. 1.

§. 37. Sunt tamen alii, qui clarè sensa animi explicant, & Scripturam sacram normam esse & Regulam controversiarum fidei, *ἀπολύτως* negant, non tantum, qui cœu *Regulam lesbiam, nasum cereum, gladium delphicum*, eam habent, verum etiam, qui Traditioni Ecclesiasticæ eam subjiciunt. Paggius expl. contr. 3. de Eccl. scribit; *Scriptura sunt veluti nasus cereus, qui sicuti horsum illorsumve facile trahi se permittit;*

ita

ita & ille se flecti, duci atque in diversam sententiam trahi accommodari, ad quodvis patiuntur, nisi quæ traditionem adhibeat. Et in Praef. Hierat. ad Paul. III. Pontif. *Ecclesiastica traditio; sola est certa & inflexibilis, recta Scripturarum intelligentia, amissa, quæ illi non adhibita, veluti plumbeæ quædam Regula, omni figuræ, ita omni errori eadem, haud difficulter accommodari possunt.* Censur. Colon. *Vulgo dare verba, non admodum est difficile, & hominibus carnalibus facile est Scripturam, quæ velut nasus cereus est, in quavis interpretationem flectere, quæ aut Principum aut vulgi incauti taxantur vitia, &c.* Petrus à Soto, *Scriptum, ait, aluluta instar est, habet nasum cereum, in omnes partes se trahi & torqueri patitur. Sit nobis hoc certissimè constitutum, Scripturam esse dubiam.* Similia docent Canus l. 3. loc. c. 2. Salméron Comment. in Ep. Pauli in genere Disp. 8. Caranza Controv. 2. & alii promiscuè. Quibus convitiis, in sanctissimum DEI verbum scriptum, impie eructatis, Pontificii, non solum Ecclesiam, ejusque traditiones non scriptas, Scripturæ Sacræ præferunt; verum etiam Normæ & Regulæ controversiarum fidei cultusque divini sufficientissimæ, dignitatem, verbo DEI penitus surripiunt.

§. 38. Nos Scripturam sacram solam atque unicam esse rerum Christianæ Religionis Normam, præter disertissimas appellationes & accommodationes, quibus Prophetæ & Apostolicam in suis scriptis ornant; dum eam Canonem, Canonicam Psal. 19. 5. Rom. 10. 18. Gal. 6. 16. 2. Cor. 10. 15. Phil. 3. 16. Verbum rectitudinis Psal. 19. 9. & 45. 7. Eccl. 12. 12. appellant; idque non tantum, quod in se sit rectum & infallibile, immotum ac firmum, sed etiam, quia Norma sit & Regula omnis rectitudinis & certitudinis in Ecclesia; Ita Probamus: *Quod (α) Deus ipse per Moysen & Prophetas, seu Normam rerum ad se pertinentium, in Ecclesia ordinat & commendat, & ad id unice cives Ecclesiæ adstringit. (β) Pii Sancti, Viri V. T. in constituenda, & à variis Gentilium corrupteliis arg. inquinamentis, repurganda & restauranda verè Religione, tanquam Regulam adhibuerunt & secuti sunt. (γ) Ipse Christus & Apostoli in N. T. contra capitalem fidei, omnique divini cultus hostem Satanam, contra Judæos, Gentiles, Pseudo-Apostolos, Religionem Christianam depravantes, denique contra omnes sincera veritatis persecutores, tanquam infallibilem Regulam usurparunt, & ad illud, de Religione inquirentes, remiserunt, illud omnino certa, firma, infallibilis atque immobilis est rerum Christianæ*

E 3

Reli-

Religionis Regula & Norma. Sed Scriptura sacra, seu Verbum Dei scriptum, per omnia ita habet. Ergo.

§. 39. Majorem nemo sanæ mentis negabit. Cui enim plus obediendum, quam DEO mandanti? cui parendum potius, quam commendanti Domino? qui ita bonus est, ut malum nec velle possit, nec præcipere. Quæ verò exempla svavius allicere possunt, quam sanctorum. plorumque, de quibus, quæ nunquam uspiam de impiis repereris, legas: *Vir secundum cor DEI: fecit, quod bonum & placitum erat coram DEO: non fuit similis ei de cunctis Regibus Juda, sed neq; in his, qui ante eum fuerant: ita adhaesit DEO, speravit in eo, nec recessit à vestigiis ejus, fecitq; mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moysi, unde erat Dominus cum eo.* Vide verò ardentissimum eorum vindicandæ & à maculis gentilitiis repurgandæ Religionis Zelum 2. Reg. 18, 4. c. 22, 4. ita, ut similis Rex Josiæ non fuerit, qui revertetur ad Dominum, in toto corde suo, & in tota Anima sua, & in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysi, neque post eum surrexit similis illi v. 25. Quæ sanè exempla & Zelus Religionem, juxta quod præcepit Dominus, instituendi, non minus imitanda sedulo, quam illorum, qui mala & abominabilia fecerunt coram Domino, diligentissimè vitanda & cavenda. Porro, quis disputator felicior Christo? quis Apostolis fervidior & solidior? Omnes tñ. hi quoties in Adversarios quoscunque inciderunt, ad Scripturas confugerunt, & ex iis convincerunt.

§. 40. Minor quoad singula membra confirmatur. Quoad (a) Deut. 12, 38. Ubi Moses non tantum, verum veræ Religionis objectum, solum DEum, sed etiam legitimum colendi modum respicit, ne videlicet pop. Israel, verum DEum colat similibus ceremoniis, cujusmodi Cananæi sua idola colebant. Confer. Prov. 30, 2. In quem locum rectè, *Mercerus, Quæstiones, ac, arduas & homini impervestigabiles proposuit (Agur,) in initio se admodum extenuat & dejicit, ostendens, non esse quibus quæstionibus fatigandos animos nostros, ut hæc curiosus inquiramus, sed nobis intra Scripturæ metas esse subsistendum. Verbum DEI purgatissimum esse, huic innitendum, nec addendum, nec detrahendum.* Hæc ex Mose. Inter prophetica, quod & hic omnium loco nobis sufficit, eminet Esa. 8, 20. Cujus variæ circumstantiæ, varia pro confirmanda minore suppeditant argumenta. (1.) Quia Scriptura Canonica omnibus aliis mediis inquirendæ veritatis opponitur. Opponitur enim *Satanicæ* revela-

revelationibus, quarum species enumerans Esaias, omnes removet. Rationis humana dispositionibus, quæ tanè ad demonstrationem divinæ veritatis, ita, ut ea illis immediatè recumbat, non admittuntur. Deniq; Propitiatorii, Rationalis & Prophetarum revelationibus. Procedebat equidem è Propitiatorio vox divina infallibilis; monstrabat Rationale summo Sacerdoti etiam secretissima; hæc tamen ordinaria & perpetua, investigandæ cognoscendæque veritatis Regula non statuitur: quia neque ordinariè, neque perpetuò, neque ab omnibus, ad illam revelationis speciem, recurri potuit. Quod autem omnibus aliis mediis, & cognoscendi divinam veritatem Principis, ita opponitur, ut illud tanquam ordinariæ medium principiumque cognoscendæ divinæ veritatis ponatur, id utique pro unica veritatis Norma habendum.

§. 41. (2.) Quia Scriptura Canonica, est principium & sedes divinarum visionum, clarè & perspicuè requirendarum. Ita enim Propheta: Nunquid non populus, à DEO suo requiret visionem? ubi eleganter annotavit, *Anglica, Prophetam non tam ex praxi & facto, quam ex jure & officio debito argumentari.* Quivis enim Deum suum, quem proficitur consulit, 2. Reg. 1, 2. 3. 18. 21. quantum magis quæ populus meus, meo regetur, vel certe regi deberet, consilio? Confer hic Jerem. 3, 10. c. 35, 15. Visio itaque divina est summum & unicum divinæ veritatis principium. (3.) Quia ad solam Scripturam Canonicam, post immediatam divinam revelationem, in dicendo de Rebus Religionis constituendæ, attendendum. Secundum verbum *hoc*, quod Legis & testimonii tabulis continetur, quod de singulis divinæ voluntatis monumentis, abundanter testificatur, quod legitimum decretorum salutis sensum, exponit, pronuntiandum est. Non aliquando, sed semper; non in quibusdam, sed in omnibus; non à paucis, sed ab universis; non tantum à Sacerdotibus, sed etiam à populo; non à falsatoribus veritatis divinæ, sed à Confessoribus etiam; non extra, sed intra Ecclesiam, non constituenda tantum, sed & constitutà eà; non in V. solum, sed & in N. Test. Quas Circumstantias singulas textus Prophetæ determinat, in quo non est, vel temporis, vel materiarum, vel hominum, vel ordinum separatio, nec ad discrimen aliquod constituendum, vel minimum alicubi apparet indicium aut necessitas. Secundum quod autem sigillatim & specialiter, in omnibus rebus fidei dicendis & constituendis, sine loci, temporis aut personarum exceptione, pronuntiandum est, illud, cum de rebus fidei pronuntiandum, perpetua norma est.

§. 42. Quoad (3) Commendantur imprimis in S. L. pii Reges V. T. devotissimus David 2. Sam. 6. maximè pius Ezechias 2. Reg. 18. Inclytissimus Josaphat 2. Paral. 17. & 18. Josias Zelotissimus 2. Reg. 22. & 23. qui omnes in ordinando, restaurando & à paganis sordibus repurgando cultu divino, divini verbi Regulam secuti, adeoque secundum Scripturarum Canonem incedentes, Misericordiam & Pacem super se experti sunt, Gal. 6, 16. Laudem Pietatis meruerunt Sirach. 49, 5. Gloriam & exultationem populorum obtinuerunt. Psal. 18, 44. seq. Psal. 69, 9, 10. Confer Nehem. 8, 1. Huc facit, quod Religionis in primo orbe, in Abrahamo, & universo Israele, unicum principium fuerit, divina revelatio, quod solide, ut pulchrè, demonstravit & explicavit. B. D. Wilhelm. Leyser Trifol. Disp.

§. 43. Quoad (7) Neque Christus, neque Apostoli, in suis cum Satana, Phariseis, Sadduceis, aliisque hostibus veritatis, disputationibus, alio & peculiari fundamento uti sunt, præter Scripturam sacram. Et de Christo quidem plena est historia Evangelica. Satanam enim tria terribilia facinora sibi impudentissimè intentantem, trina Scriptura, ex Mose de prompta sententia, validissimè retundit Matth. 4, 4-7. 10. Phariseos, genimina viperarum, libidine tentandi, divorcium ex Mose urgentes, ex ipso Mose confutat felicissimè, effatumque Mosis, quo nitebantur, permissivum, genuinè explicat Matth. 19, 4-8. Sadduceos resurrectionem mortuorum negantes, ex verbo DEI, erroris & ignorantia Scripturarum convictos, ex Scriptura redarguit solidissimè Matth. 22, 29. Discipulos falsa præoccupatione mentis, de mundano Messia Regno, fascinosos, ex Scriptura fidelissimè informat Marc. 9, 12. Luc. 24, 26. Legis peritum tentatorem, ad Legem scriptam, seu unicam fidei & vitæ Normam, remittit: *In Lege quid scriptum est? quomodo legis?* Luc. 10, 26. 37. Marc. 12, 29. seq. Unde rectè Bernhard. *Scriptum igitur divinitus revelata & inspirata arbitet nobis constituatur, & apud quos inventa fuerint dogmata divinis sermonibus concordantia, his omninò etiam veritatis suffragium accedet.* Quapropter qui Messiam salutariter cognoscere desideratis, Scrutamini Scripturas. Joh. 5, 39.

§. 44. De Apostolis quoque perorata lis est. Si quidem nihil eis contra Gentem, Judæos, Pseudo Apostolos & quoslibet alios veritatis, de JESU Nazareno, vero promissoque mundi Messia, impugnatores, disputantibus solennius, quam ad Scripturam, tanquam unicum Religionis Christianæ Principium provocare. Insigne ejus rei specimen edidit

Petrus

Petrus in prima Pentecostali N. T. Concione, quæ Apostolos magnalia DEI variis lingvis decantantes, contra Judaicum ebrietatis convitium, ex Scriptura masculè defendit: Jesum crucifixum esse illum verum Mundo promissum Messiam, à DEO ex mortuis resuscitatum, & ad dexteram DEI evehum, solidissimè evicit, suorumque auditorum animos ita perculit, & conscientias convicit ex verbo DEI, ut compuncti corde, tremebundi, regulam fidei, & vitæ rectè instituendæ normam perquirentes, ad Petrum & reliquos Apostolos dicerent: *quid faciemus, viri fratres?* Act. 2, 14. 33. Quam Regulam Stephanus, in eodem arduo Articulo, de Christo, contra Judæos probando, adhibuit ex Act. 7. luculentissimum est. Quid Paulus, ut in aliis variis fidei capitibus, ita cum primis in principali, de nostri coram DEO Justificatione per Fidem in Christum, sine operibus legis, fundando solideque confirmando, normæ loco usurpaverit, Epistolæ ejus ad Romanos, Galatas, Ephesios, Philippenses, &c. testes sunt sufficientissimi. Qui cum omne consilium DEI, de salute hominum, annunciasset, Act. 20, 27. Confer Act. 15, 15. c. 28, 28. c. 28, 23. Rom. 3, 10. c. 4, 3. 1. Cor. 15, 3. Gal. 3, 6. Ebr. 8, 5. & passim, quoties ad Scripta Mosis, Psalmorum & Prophetarum, quod sane in N. T. frequentissimum esse, ipsa inspectio docet, provocat; Nihil tamen extra ea, quæ Moses & Prophetæ prædixerunt futura, se locutum fuisse solenniter protestatur, Act. 26, 22.

§. 45. Accedunt ipsorummet Pontificum & Pontificiorum saniorum suffragia, quibus agnoscunt Scripturam sacram esse normam controversiarum fidei, & cultus divini Regulam. Verba eorum copiosa prolixè adduxit B. D. Dorsch. Pentad. Disp. 1. Hodoget. Cath. c. 1. §. 58. in Præf. ad Scrupul. Relig. Sacras L. habere se ad Theologiam per modum principii, nemo Scholasticorum, nemo Doctorum veterum, nemo S. Ecclesiæ Patrum non asseruit. ait idem in Anti Cornæo p. 52. seq. Cum primis plenissime hoc munere defunctus est B. D. Gerhard. Confess. Catholica, è quibus per Spicilegium ista legimus. Erant Pontificii commentanda Scripturam (1.) *Ceu normam salutaris doctrinae & divinarum statum, cui, quod in doctrina grave est, appendendum* Caus. 24. q. 1. c. 21. non afferamus. *Ad quam recurendum seu veritatis magistrum* Caus. 24. q. 3. c. 30. quid autem. *Cui etiam Legislatores ecclesiastici obsequuntur.* Caus. 24. q. 3. c. 33. transferunt. (2.) *Ut normam perfectam, adeo ut ne quidem Pontifici definire fas sit, quod non definit Apostolus.* Caus. 34. q. 1. c. 13. quod si dormierit. *Neque præcipere, quod nusquam nos docuit Do-*

F

minus.

minus. Dist. 45. c. 7. Episcopum. (3.) Ut normam firmam & tutam, cui soli hic honor & timor deferendus, ut Auctorum nullum scribendo errasse credere liceat. Dist. 9. c. 5. Ego solus. (4.) Ut verbum validum forte, durable, immutabile, perseverabile, non momentaneum, transitorium. *Caus. 35. q. 10. c. 1. fraternitatis. Cui quicquid contradicit, ejus fidem catholicam & dubiam & incertam reddens, errorem & hereticum esse censendum, perpetuo declaratur editio.* Extravag. Joh. 22. 14. de verb. signif. c. 4. cum inter. (5.) Ut normam unicam, qua ignorata, Christus ignoratur. Dist. 38. c. 9. si iuxta. & ab illa discedens, ac alia ab ea docens, anathema est omnibus, qui DEUM diligunt, execrabilis, tanquam falsus testis DEI & sacrilegus. *Caus. 11. q. 3. c. 101. Si is qui praest. Ut quicquid supra Scripturas admittitur, autoritate distinctione pontificali reprimendum sit.* *Caus. 11. q. 1. c. 25. Si quis clericorum. Quae sane omnia satis superque ostendunt Scripturam sacram universam, esse Legem DEI perfectam, claram & perspicuam, sufficientemque & absolutissimam, unicam & solam, divinas revelationes de negotio salutis, cognoscendi normam & Regulam, adeoque ordinariam hodieque supremi Judicis in Ecclesia vocem. Quod erat demonstrandum.*

§. 46. Addimus insuper & hoc, quod Scripturae sacrae omnia veterae Normae propria & requisita competunt, ut sunt Autoritas, homogeneitas, certitudo *αληθεύει*, adequatio indivisibilis, quae omnia Scripturae sacrae hactenus à nostratibus solide asserta fuerunt & manent. Autoritas ex *θεοπνευσία*, homogeneitas ex harmonia, certitudo ex divina fide, primitas ex lucis claritate, adequatio ex perfectione, paulò ante ostensa. Nostrae itaque conclusionis sensum, libenter hic verbis B. D. Dorfsch. Pentad. Disp. 1. §. 24. exprimimus: *Desertis omnibus aliis Principiis cognoscendi Deum, non ex Deo ortis, unico verbo divino, quod pro infinita sua sapientia communicat certis temporibus Deus Israelis, acquiescendum, ubi debet sisti animus, & ulteriores divinorum recessuum rationes nullatenus inquirere, ubi haurire oportet spiritualia stientem Animam, ibi est Regula Religionis, Canon divinae veritatis. Si autem quisquam sive ex Gentili profanitate sit, sive ex Judaica Religionis institutis formatus, ab hoc principio, ab hac regula, ab hoc Canone recesserit, si protulerit quapiam, ut ut speciosa & multo pietatis colore tincta, quae non cum analogia illius normae consentiunt, ea, tantum absit, ut pro divinis decretis sint recipienda, ut potius meritissima pæna loco, solum Salvatorem, lucem veritatis caelestis, vocem Sp. S. adeoque sanctissimam di-*
vine

vine illuminationis aurorum amissurus, & opposita his inestimabilibus bonis, mala sit sensurus.

§. 47. Urgent & hic Pontifici in contrarium (1.) *Scripturam quidem esse normam, sed partialem, non totalem: Cum totalis fidei regula sit, revelatio DEI Ecclesiae facta, quae in duas partiales regulas dividitur, Scripturam & Traditionem, Bellarm. Resp. Sic scilicet, cepit cancer leporem! B. Patrum autoritatibus plerumque Scripturarum veritati obloquitur Cardinalis, nec tamen, tantus vetustatis helluo (forte noluit) animadvertit, auream hanc in rem sententiam Basilii 1. contr. Eunom. Canon & Regula, quamdiu nihil ei deest ad id, ut sit Canon & Regula, nullam recipit additionem, quae accuratior fiat: additio enim fit propter defectum, ubi verò defectus, non regula amplius, non Canon appellatur. & Theophylacti in c. 3. Philip. Regula & amissa, nec appositionem habet, nec deminutionem. Horum itaque Patrum judicio, norma partialis *ὁρθόγυλος* est. Ipse Bellarm. sui plerumque obliviosus, l. 4. de V. D. c. 1. ex Augustino docet, *Scripturam sacram, idè dici & esse fidei Regulam & normam, quia ad eam examinari debent scripta veterum Patrum, ut ea recipiamus, quae Scripturae consona, rejiciamus, quae Scripturae adversantur.* Itane verò una regula partialis, Traditio, quam in quinque priorum seculorum Patribus potissimum fundant Papistae, ut normae vicem obtineat, ad alteram partialem examinanda? absurdissimè! unde enim demum constabit, utramque normam partialem esse legitimam? quae examinatur, & quae examinat? Formale esse normae, unum est, totum, indivisibile, non sustinens ullam vel divisionem, vel additionem, vel detractionem. Deinde hoc ipsum, quod scripta Patrum veterum, ad Scripturam sacram examinanda esse fateatur Cardinalis, agnoscit palamque confirmat Scripturam sacram, esse sufficientem, perfectam, genuinam & unicam dogmatum fidei normam. Denique revelatio à DEO Ecclesiae facta, quam extra Scripturam somniat Bellarm. manifestissimum Enthufiasmum sapit, tantò incertior, quantò incertius, quis illam genuinam, ater an albus revelarit. Si porro quæras, unde constet illam revelationem esse genuinam? dicis: ex revelatione DEI. Sed unde hoc quoque constat, esse revelationem DEI, & non mendacis Spiritus? Semperque redibit quaestio. Idcirco vel subsistendum alibi, in revelatione Sacrarum lit. quas divinas esse certissimum est, vel certè, si hoc nolis, in continuo circulo extra fines currendum.*

§. 48. (2.) *Quia heretici provocant ad Scripturam. Ergo norma esse non potest.* Resp. Invertimus: *Ad quod heretici, in stabilendis suis heresibus, quas sine dubio, ipsissimam cœlestem veritatem esse putant: quandoquidem nemo est, qui se ipsum malum fateatur, nec ullus hereticorum, qui vel placita sua heretica esse concedat, vel qualicumque debili & infirmo fundamento superstituere nitatur, provocant, illud firmam, solidam & immotam cœlestis veritatis normam esse oportet.* Codex Justinianæus, non est vel nulla, vel falsa juris & æqui regula, propterea, quod quivis Rabula ad eum, malam causam tuiturus, provocare solet, unde verò falsitatis ille validè convinci potest. Absurda ex hac Papistarum opinione sponte fluentia, videre potest, qui cupit, apud Dn. D. Dorfsch. Hodoget. Cathol. c. 5.

§. 49. (3.) *Quia Lutherani suam Confess. Aug. Form. Conc. pro principio venditant. Ergo non sola Scriptura erit norma rerum credendarum. Antecedens in libro Concordia p. 572. §. ad hos. & p. 627. hos itaq. Ergo.* Resp. Minor manifestè committit crimen falsi. Ita enim piissimi Confessores & nos cum ipsi unanimi corde p. 570. *Credimus, docemus & confitemur, unicam Regulam & normam, secundum quam omnia dogmata, omnesq. doctores estimari & judicari oporteat, nullam omnino aliam esse, quam Prophetica & Apostolica scripta V. & N. Testam. sicut scriptum est: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus: Etiam si Angelus de cœlo aliud prædicet Evangelium, anathema sit. Catena autem Symbola & alia scripta quorumcumq. sive Patrum, sive Neotericorum, quocumq. veniant nomine, non obtinent auctoritatem judicis: hæc enim dignitas solis Scripturis debetur; sed duntaxat (ut veritatis testes pag. 636.) pro Religione nostra TESTIMONIUM dicunt eamq. explicat, & ostendunt, quomodo singulis temporibus S. L. in Articulis controversis, in Ecclesia DEI, à Doctoribus, qui tunc vixerunt, intellecta & explicata fuerint, & quâ ratione dogmata cum Scripturis sacris pugnantia rejecta & condemnata fuerint.* Intelligunt, credo, hinc ipsi Papistæ, aliud esse Religionis principium, normam & Regulam; quam dignitatem Solis Scriptis Propheticis V. & Apostolicis N. T. vendicant Protestantes: & aliud esse Testem orthodoxæ veritatis cum S. L. congruæ, quo pacto August. Confess. reliquosq. libros Symbolicos, in censum testium non tantum admittunt, sed etiam contra Adversarios quosvis urgent. Tantum de praxi fidei, jam de praxi vitæ paucis.

§. 50.

§. 50. Sic fuit praxis Fidei, quoad suum fundamentum doctrinale, quid nimirum illa, in veritatibus Theologicis, approbare & credere, quid non: in quo se credendo exercere & oblectare debeat, quid ex adverso fugere, averfari & rejicere; Sequitur praxis Fidei, quoad exercitium Christianismi, per Religionis officia, erga DEUM & Proximum, quæ variè, prout vel vita auditorum, vel aliæ circumstantiæ flagitabant, à Viris DEI *ἡθροῦς* proposita & exposita in S. L. leguntur. Paulus per species enumerat potiores fructus Spiritus, ad Christianismum omnino necessarios Gal. 5, 22. Unica communi voce complexè effert, 1. Tim. 4, 7. *ῥῆμα καὶ σωτὴρ τῆς ἡμετέρας ἐσθλείας.* Ubi voce *ἐσθλείας* notat totum cultum veri DEI, sincerumq. erga DEUM affectum, ac studium internæ devotionis. excitans ad spem, timorem & amorem DEI, vel Fidem rectam vitamq. puram, ut ex Chrylost. explicat Estius. Vel generaliter omnes animi virtutes erga Deum & proximum, quæ crebris actionibus piis, ad sinceræ Doctrinæ præstationem, & praxin immaculatæ vitæ directis, comparantur. Requirit autem ad comparationem Pietatis non qualemcumq. opellam, sed strenuam, athleticam *γυμνασίαν*, quæ innuit Apostolus, tum continuum vitæ Christianæ studium & exercitium, in eò consistens, ut piè vivamus: tum quàm firmus tardus & ineptus ad illud opus, ut proinde longâ curâ & labore ad id nos informari necesse sit, cum aliàs ad mala, sponte sine ulla exercitatione, propendeamus. Unde non male Cyprian. Prolog. p. 421. *Omnino, ait, rarum est & difficile fieri bonum, facile & pronum est fieri malum, & hoc sine Magistro, sine exemplo, doctrinâ, statim à pubescentibus annis imbuimur & docemur.*

§. 51. Hoc generale de Pietate dictum, in tres vicissim classes potiores distribuit Apostolus, Tit. 2, 12. *Sobrie, juste, & piè vivamus in hoc seculo,* quæ tria & noster Jacobus, in sua Epistola spartim, fideliter inculcat. Et quidem piè vivendum erga Deum: Sana enim Religio divina, cultusq. integer esse debet, cujus varios actus Jacobus c. 1. commemorat, Patientiam v. 4. Orationem in vera fide v. 6. humilitatem v. 9. Puritatem & Mansuetudinem v. 21. qui omnes à DEO in primo præcepto mandati sunt, quibus demptis, opus nostrum, etiam optimâ intentione susceptum, ei neutiquam placere potest. Itaque Pietas in specie, quam alii Justitiam universalem, alii Religionem vocant, respicit Deum, quo sensu Ciceroni 1. de N. D. *Pietas est justitia erga Deos.* Nobis autem hoc significatu, *Pietas est Cardinalis primi præcepti Virtus, quæ DEUM*

verum, solum, unicum, Patrem, Filium & d. Θεωπον, secundum utramque naturam, & Spiritum sanctum, summa meritis illuminata estimatione, cordis victimati per fiduciam, Amorem, Timorem, devotione, οὐκ ὁξολογία, corporis per προσκύνησιν significatione, religiose, sancti, indivise complectitur.

§. 52. Fitque istud vel internè solum, quam Religionem λατρείαν Græci, item θεοσεβείαν; (oppositam ἀσεβεία, quæ Paulus Tit. 2, 11. significat idololatriam, pravamque doctrinam & dogmata, teste Theoph. in h. l. imò comprehendit cum primis omnia peccata, contra primam Tab. nempe falsam Religionem & venenatam doctrinam, superstitionem, incredulitatem, dubitationem de DEI Providentia, & profanum DEI contemptum;) appellant, quæ propriè interior Numinis cultus est, ad virtutes theologicas propriè spectans. Et hic interior Numinis cultus sufficit quidem, ad conciliandum sibi benevolentiam DEI & Gratiam; Deus enim cor respicit 1. Sam. 16, 7. videtque etiam in abdito Matth. 6, 6. Non tamen sufficit, ad implendam voluntatem & beneplacitum divinum; vult enim Deus mandatque, etiam exteriora corporis membra, in hostiam & cultum sibi offerri & exhiberi Rom. 12, 1. Phil. 2, 10. 11. Col. 3, 16. Unde tanta nubes Sacrificiorum in V. T. verum cultum divinum Novi Testamenti adumbrantium. Vel externè simul, quomodo Pietas Religio est, quæ ad externam DEI servitatem spectat, habetque juxta B. Chemnit. P. 2. Loc. tria requisita (1.) ut sit opus à Deo mandatum; quicquid enim in negotio fidei & cultus divini ab hominibus, quamvis optima ipsorum intentione, præstatur, præter adæquatam & præscriptam à DEO in verbo suo regulam, id contra eam est, præ inde & peccabile & injus DEO. Confer Deut. 4, 2. c. 12, 8. Prov. 30, 5. Ezech. 20, 18. 1. Sam. 15, 14. &c. & Matth. 15, 8. seqq. Sic Filii Aaron offerentes igneam alienam, à Deo occisi fuerunt. quippe qui igneam alienam, non præcipiendo eum, vetuit, adeoque ignis ille alienus, quoniam fuit præter Dei verbum, idè etiam erat contra illud Lev. 10, 1. 2. Num. 3, 4. c. 26, 61. (2.) Ut fiat in vera fide, à persona reconciliata, illà fiducià, quæ opus placet Patri propter Christum: Impossibile enim sine fide Deo placere Ebr. 11, 6. quia quicquid non est ex fide, peccatum est, Rom. 14, 13. Non ergo existimet homo ille, qui sine fide cum hæsitacione aliquid sive postulat, sive facit in cultu Dei, se aliquid à Domino accepturum, vel gratum DEO officium exhibiturum Jac. 1, 6. 7. (3.) cò sine, ut DEO præstetur obedientia & honor. Idè addit Theologus incomparabilis, omnium Præceptorum

ptorum enarrationes referuntur ad primum: Debemus Deum timere & diligere, & fiducià Mediatoris non occidere, non furari.

§. 53. Quemadmodum autem Pietas pretiosissimus totius Christianismi thesaurus est, ita fundamentum, radix & Anima Pietatis fides est, mater & regina omnium virtutum, quæ sine cæteræ vix virtutum nomine dignæ censentur. Sicut enim corpus sine Anima mortuum est, ita Pietas, sine Fide cadaver pietatis; & porro, Jacobi comparatione, c. 2, 26. Fides sine charitate mortua est. Habitudo autem hæc charitatis ad c. 2, 26. Fides sine charitate mortua est. Habitudo autem hæc charitatis ad fidem, non est, ceu formæ ad formatum, ut absurdè nugantur Pontineii; sed tanquam effecti ad suam causam, vel ut alii loqui amant, Fides ad charitatem & ejus opera, habet se per analogiam formæ ad sua propria, quorum causa est per emanationem; sicut lux à Sole, vita corporis ab anima provenit. Fieri itaque non potest, quin vera Fides semper exerat se per charitatem, per quam operosa est Gal. 5, 6. Ut ubi vera Fides non est, ibi nulla vita spiritualis, nulla vera charitas, nulla quoque vera charitatis opera, ceu fructus vitæ spiritualis, & contra, ubi hæc invenitur, ibi per charitatis exercitium ad veram fidem perveniunt homines, regressu, ut vocant Philosophi, demonstrativo. Omnia enim, ait rectè Theophyl. pendunt à fide, quæ per charitatem operatur, b. e. quæ debeat semper efficax & viva demonstrari per dilectionem erga Christum. Dr. D. Calov. Exegem. Art. 4. c. 1. th. 5.

§. 54. Est verò Fides universim & formaliter, firmitudo in cognitione alicujus acquiescens, unde Ebr. 11, 1. dicitur ὑποβουσις, quæ in lucra cum dubitatione subsistens, nihil de sua sententia cedit, non dubitat Matth. 28, 17. non dissidia sustinet in mente, non fluctuat, sed firmiter recumbit in eo, quod novit & tenet. Varia ejus objecta, variorum sensuum materialium, quos Theologi observant & accuratè distinguunt, occasio fuerunt. Vel enim certitudo nostra nititur viti boni promissione, juramento, obligatione, & hæc Fides dicitur Politica, Ethicis, candor, integritas, veracitas. Vel sustentatur infallibilitate divina ex revelatione, tunc vocatur fides divina historica ac scientifica. Et hujus genuinum fundamentum est solum & unicum Verbum DEI scriptum, prorsus infallibile, omnisque formidinis oppositi experimundus domus mendacii est, ubi nusquam tuta fides Mich. 1, 14. Confer. 7, 5. Verbum divinum infallibile divinam generans fidem Rom. 10, 17.

§. 55. Vel porro, pro objecto habet omnipotentiam Dei, quæ quis firmiter credit, posse Deum per aliquem facere miraculum, & etiam effectum.

effecturum esse, si ad divinam id pertineat gloriam, cuiusmodi miraculosa fides vacillavit in Petro, super aquas ambulaturo Matth. 14, 30. fortis fuit in Centurione Matth. 8, 8. &c. Regulo Joh. 4, 50. Cananæa Matth. 15, 28. *vel* denique obiectum agnoscit aliquam iustitiam, quæ quis confidit se stare posse coram supremo Iudice. Et hæc iustifica atque salvifica vocatur. Atque hanc fidem Deus quidem in primo præcepto ab homine requirit, sique eam homo præstare posset, utique per eam etiam iustificaretur & salvaretur Rom. 2, 13. Gal. 3, 12. Verum enim verò quia universam Legem exactè servare homini plane impossibile, ut qui in uno saltem delinquit, omnium reus habeatur, Jac. 2, 10. Ideò Deus posuit hominibus vadem, Filium suum unigenitum, qui venit in carnem, ut impletet Legem Matth. 5, 19. Ejus ergò perfectissimam impletionem homo sibi per fidem, quæ in lege iustificari non potuit, appropriat & applicat, atque sic in iudicio Dei iustus constituitur. Itaque apparet hinc, quod etsi fides in Christum Mediatorem & Redemptorem, non sit in primo Decalogi præcepto *directè*, eò tamen pertineat *reductivè*. Quæ admodum enim Lex divina moralis, non est ex fide, *si sibi soli relinquatur*; est v. ex fide, utpote per quam stabilitur Rom. 3, 31. *Si ex Evangelij*, Christi perfectissimam obedientiam offerentis, *lampade irradietur*; ita neque scit speciale fidei salvantis obiectum, Christum Messiam, Salvatorem nostrum, in tuo proprio legali territorio solitaria relicta; Cognoscit verò eum ex luce Evangelij.

§. 56. Observandum porro diligenter, quod fides illa, quam primo præcepto Deus requirit; etsi in se & ratione sui una eademque sit Eph. 4, 5. Notitiâ, Assensu & Fiduciâ constans; diversa sit ratione proprii obiecti formalis, à Fide quæ iustificat. *Ibi* enim obiectum *Notitiæ* est revelatio divina, vitæ dirigendæ regula: *hic*, intellectualis evangelicæ promissionis, de gratuita peccatorum remissione, per Christum obtinenda, apprehensio. *Assensus* *ibi* pro obiecto habet, necessariam ob signationem in corde hominis, omnium revelatorum τῶν ἁγίων & Βλεπομένων, convictio- ne Conscientiæ ex autoritate dicentis, adversus omne rationis iudicium & sensum: *hic*, ipsa promissio, de gratuita nostri coram Deo iustificatione, quam iudicium intellectus, non solum approbat, sed etiam simpliciter in ea acquiescit. *Fiducia* *ibi* fertur in Deum, in cuius promissionem solidè & firmiter recumbit, nullâ fortunâ ab hac hypostasi se depelli passura, solatii, latitiæ, καὶ ῥῆσις, spei (ex observatæ legis promissione) plenissima: *hic*, in sufficientissimam Christi Θεοῦ ἑξ ἑαυτοῦ satisfactionem.

nam & obedientiam, quam actu, practicè, accipit, apprehendit, sibi; in individuo applicat: Christus dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, Gal. 2, 20. Confer 1. Tim. 1, 16. eâ se oblectat & latatur, vivere & mori in Christo parata Phil. 1, 21. Deinde tenendum, fidem eo modo, ut virtus est primo præcepto requisita, ab actu iustificandi omninò, sicut alia Legis, etiam Moralis, opera, excludi: aliàs opus aliquod Legis, in consortium fidei, ad obtinendam iustificationem, admittendum foret, contra tot tamque luculenta Sp. S. effata Rom. 3, 28. c. 4, 3. seq. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8. Phil. 3, 8. &c. Sed iustificat fides unice, sub hac relatione, prout fertur, in perfectissimam Christi Mediatoris obedientiam, in cuius virtute fides credenti imputatur ad iustitiam, exemplo Abrahami, Rom. 4, 3. 12. 22. seq. Ut ita frustra oggerant Pontificii, vel Charitatis, vel aliorum operum concursum, ex Jacob. 2, 17. quandoquidem Jacobum ibi non agere de fide vera & iustifica, sed putativa, hypocritica, pluribus, ex ipso textu sponte fluentibus, argumentis, solidissimè, contra Bellarm. & alios Jesuitas, probavit, Magnif. Dn. D. Calov. Exegem. A. Conf. Art. 6. c. 1. th. 3.

§. 57. Fidem igitur, quam ad cultum primi præcepti spectare dicimus, eam intelligimus, quæ obiectum agnoscit Deum & eius Providentiam, omniaque illa, quæ ad eum pertinent, quam B. Luther. in expositione primi præcepti expressit: *Et illi soli confidere*. Quis autem sit ille, cui unice confidendum, uberius explicat in Catech. Maj. p. 403. *Deus est & vocatur, de cuius Bonitate & Potentia, omnia bona certò tibi pollicearis, & ad quem, quibuscumque adversis rebus atq; periculis ingruentibus, confugas. Ut habere Deum nihil aliud sit, quam illi toto corde credere & credere. Sola enim cordis fiducia, Deum pariter atq; idolum facit & constituit. Quod si ergo fides & fiducia recta & sincera est, Deum rectum habebis, contra, si falsa & mendax, &c. Et post pauca: Exigii itaque sensus primi præcepti, veram cordis fidem & fiduciam, à vero & unico DEO non aberrantem, sed illi constanter adhaerentem. Idem, ait porro B. Vir, vult dicere: hoc vide cures, ut me solum Deum tuum esse statuas, nec omninò extra me alium quærere coneris, h. e. quarumcumque rerum penuria laboraveris, eadem de mea munificentia tibi pollicearis & apud me, quæras volo. Ac ubicumq; pressus infortunio adversa pateris, ad me protinus opem imploraturus confugito. Ego, ego inquam, adjuente omnium rerum copia te implebo uberrimè, atq; etiam periclitantem ex omnibus malis eripiam. Tantùm hoc cave sedulo, ut cor tuum ulli alteri apponas, nec ab eo pendeas, nec in eo acquiescas.*

§. 58. Atque hinc apparet, Confidentiam & fiduciam in Religione, de qua h. l. sermo est, cognatum esse spei, requireretur, ut optimè exponit B. noster D. Chemnit. P. 2. L. c. p. m. 91. (1.) *Ut confugiamus ad Deum, non eamus post Deos alienos.* (2.) *Ut statuamus Deum & velle & posse iuvare.* (3.) *Ut juxta verbum & promissiones, speremus ab ipso auxilium, vel successum in bonis, & mitigationem in malis.* (4.) *Ut modum relinquamus consilio DEI.* (5.) *Ne ex dissidentia aliquid faciamus contra Deum, sed fiducia promissionum, maneamus in obedientia mandatorum DEI.* (6.) *Quicquid fiat de presentibus & externis, semper retineamus fiduciam Gratia seu Misericordia DEI & spem vitæ at. sicut sonant verba: Ego sum Dominus Deus tuus. Re ipsa igitur, ita hæc B. Lutherus Comment. Galat. 5, 6. elegantissimè & more suo, hervosè illustrat, fides & spes vix discerni possunt, & tamen est aliquod discrimen inter ipsas, sicut in Politia fortitudo sine Prudentia, vana est: ita fides in Theologia, sine spe nihil est: quia spes fert & perdurat in malis, & vincit ea. Et vicissim. Sicut fortitudo sine prudentia temeritas est; ita spes sine fide presumptio in Spiritu, & tentatio DEI est. Quare primum omnium pius habere debet rectam opinionem, & intellectum fidei informatum, secundum quem in afflictionibus regatur animus, ut speret in malis optima, quæ fides dilavit & docuit. Fides igitur est Dialectica, quæ concipit ideam rerum, credendarum: Spes est Rhetorica, quæ amplificat, urget, exhortatur & persuadet ad constantiam, ne fides in tentatione succumbat, sed retineat verbum & firmiter illi adhareat. Hæc Lutherus.*

§. 59. Sobriè porro, vi legis divinæ, vivendum erga seipsum, hoc enim exigit Apostolicum *σωφρονας*, quod non tantum in genere notat, sapienter, prudenter, vernünftig / sicut B. Lutherus in glossulis marginalibus fatetur, monet interim se ita reddere germanicè non fuisse autum; prout τὸ μακρόθυμον Festi, opponit Paulus suum *σωφρονας* Act. 26, 25. Confer 2. Cor. 5, 13. verum etiam in specie, moderatè, temperanter, continenter & modestè vivere. Itaque non sobriè complectitur omnia, quæ homo sibi ipsi præstare tenetur, insinuatque moderationem in affectibus, in actibus & in reliquis humanis motibus & desideriis, in quibus quisque ordinatus esse debet, erga seipsum, superatis mundanis cupiditatibus. Sobriè, scribit eleganter Theophylact. *non tantum abstinentiam à fornicatione indicat, sed & à reliquis affectibus. Nam si pecuniam amas, non es sobrius, imò verò idèd intemperantior es, quandoquidem à natura non fit hæc affectio. Ac simpliciter quisquis ab aliis quibusvis*

busvis motibus vincatur, non est sobrius sive modestus & temperans. Vide graviter de his d. sserentem D. Luther. Exposit. Epistol. Nativit. Domini fol. m. 6. seq. Hæc omnia Jacobus in nostro negativè expressit: *Immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Maculant enim totum corpus, & rotam nativitatis nostræ inflammant, lingua effrenis, Jac. 3, 6. vani- & turpilogvia, scurrilitas & obscœnitas, Eph. 5, 4. Fornicatio autem, quæ quis in proprium corpus peccat, 1. Cor. 6, 18. & tunicam Animæ maculat, Judæ v. 23. Templum Sp. S. violat, 1. Cor. 3, 17. membra Christi, in membra meretricis convertit, 1. Cor. 6, 15. ne nominanda quidem inter Christianos Eph. 5, 3. Similiter omnis immunditia, quæ regno cœlorum excludit: nam foris sunt canes & impudici, Apoc. 22, 15. aut Avaritia, quæ inducit in tentationem & laqueum Diaboli, & in desideria multa & stulta & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem: Radix enim omnis malitiæ est avaritia, 1. Tim. 6, 9. 10. talia quoque ne nominari quidem deberent inter Christianos, immaculatæ Religionis studiosos. Si, quod ergo, scripsit pulchre Bernh. de considerat. *Natura satis est, implere indigentiam velis, nihil est, quod fortuna affluentiam petas, paucis minimisque, natura contenta est. cuius satisfactionem si superflua urget velis, aut injucundum, quod infuderis fiet, aut noxium.* Unde Lucanus l. 4. satis est populis fluviusque Ceresque. *Mortificate igitur membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam & avaritiam, quæ est simulacrorum cultus, propter quæ venit ira DEI super filios incredulitatis.* Omnis enim avarus est idololatra. Eph. 5, 5. quia fiduciam & spem Deo debitam, in divitiis collocat. *Induite verò, sicut electi DEI sancti & dilecti viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam,* monet graviter A. noster Colossenses cap. 3, 5. 12. Et Jacobus noster, *Puritate corda vestra, Adulteri & adultera, an nescitis quia amicitia hujus mundi, inimicitia est DEI? quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus DEI constituitur.* Cap. 4, 4. 8.

§. 60. Denique, justè quoque vivendum erga proximum, non solum loco, sanguine, Patriâ, Religione, favore, verum etiam natura & necessitate, quemlibet, etiam inimicissimum, Luc. 10, 36. hoc enim justitia, suum cuique tribuens, dicitur, ut quæcunque, etiam ab hostibus capitalibus, nobis fieri cupimus, eadem illis faciamus, facere, quæ nobis fieri nolumus, caveamus, & hæc est Lex & Prophetæ, dicente Christo, Matth. 7, 12. Luc. 6, 31. Confer Tob. 4, 16. Cum primis autem: (nam

Pauli *discussus* ad universam Tab. secundam extendi debet) exigit Jacobus in nostro, *Discussus*, septima Lege, cum expressa oppositi prohibitione: *Non furtum facies*, præceptum. Ubi *Justitia est? Virtus in quærendo dextera, in commutando recta, in tuendo parca, in largiendo liberalis, ubi, suum cuiq; tribuens.* Quos actus omnes moderatur, summa illa virtus Decalogi Charitas, quæ in secunda Tabula est, quæ quis primò seipsum, ut exemplar amoris in alium, post proximum, quocunq; veniat nomine, propter Deum, sicut seipsum, æstimat mente, prosequitur voluntate, affectu fovet, colit, curat, tuetur, juvat, fert, omnia sincerè, gratis, ardentè, constanter, justè, ordinatè. Atq; hæc ipsa est, quam h. l. Jacobus *primariò & immediatè* inculcat, sub hac autem sinceram Dei dilectionem præsupponit & prærequirit, quando visitationem orphanorum & viduarum, ad declarandam puram & immaculatam Religionem urget.

§. 61. Dico, *primariò & immediatè*, ut proinde verba Jacobi, non sint exclusivè intelligenda, quasi sufficiat ad puram & immaculatam Religionem, visitare orphanos & viduas, in afflictione eorum, quomodo cunq; interim cum DEO comparatum sit: Si quidem talis visitatio, etiam apud ipsos Gentiles & Paganos atq; publicanos, non omninò insolens est, veluti hoc ex effato Christi, Matth. 9, 46. evidenter colligere integrum. Quis autem puram illis atq; immaculatam Religionem tribuerit? *Non vult* igitur, rectè illimè *Deo* h. l. B. D. Lucas *Osiander*, *Jacobus*, quasi tota Religio Christi, in officiis humanitatis & vita probata consistat: aliàs etiam Turca pro Christianis habendi essent. Quia inter Turcas reperiuntur, qui miseris benefaciunt, & honestam vitam ducunt. Tales hypocrita multi sunt inter Anabaptistas & alios Sectarios. Sed hoc vult *Jacobus*, frustra eos de vera Religione & sincera disputare & gloriari, qui in vita sua nihil homine Christiano dignum demonstrant. Caterum, quod pupillos & viduas attinet, omninò nobis cura esse debent. Et studiosè cavendum est homini Christiano, ne malis exemplis mundi, ad impietatis imitationem protrahatur. Ubi enim impietas dominatur, ibi vera fides, aut pura atq; immaculata Religio, ne utiq; esse potest.

§. 62. Idcirco sermo Jacobi ita exponendus, ut ex actu imperato Religionis erga proximum, validissimè (etsi non semper infallibiliter) inferatur immaculata Religio erga Deum, idq; præunte Johanne Apostolo 1. Epist. cap. 2, 9. c. 3, 14. c. 4, 7. seqq. Dictum ante est, Religionem propriè esse actum elicitem, qui solum Deum genuinum & pro-

proprium objectum agnoscit: quia tamen ex officiis beneficentiæ in proximum, quodammodo cognoscitur, idcirco & hos actus misericordiæ, Religionis nomine dignatus est Jacobus. Nucleus quidem primaq; proprietatis veri Christianismi, est sola fides in Christum, ea tamen extra hanc relationem, in officina Christianismi, non debet esse sola, sed variis virtutum aliarum ornamentis conspicua, cum primis verò primogenitâ suâ, sincerâ Charitate, per quam se exerit & ostendit Gal. 5, 6. Ubi cunq; ergo vera fides est, ibi quoq; ceu individuus Comes, vera Charitas, & ubi hæc sincera est, ibi quoq; opera beneficentiæ, certissima, licet quoad nos non semper infallibilia, dilectionis signa. Ostende fidem tuam ex operibus tuis, Jac. 2, 18. Sicut ex adverso, ubi nulla erga proximum beneficentiæ, aut opera misericordiæ, sed clausa viscera, eorâ fratre egeno, ibi nulla dilectio proximi, ubi nulla proximi dilectio, ibi nulla dilectio DEI: *qui enim dicit se diligere Deum, & odit proximum, mendax est, quomodo enim potest diligere DEUM, quem non videt, si fratrem, quem videt, odio habeat, 1. Joh. 4, 20.* Porro ubi nulla dilectio Dei, ibi nulla fides, & deniq; ubi nulla fides, quomodo ibi vera Religio aut Christianismus verus esse potest? Ex operibus itaq; misericordiæ, vera Charitas, ex vera Charitate, viva & operosa fides, & consequenter verus Christianismus, pura atq; immaculata Religio (iudicio Topico, apodixis enim hic semper soli Deo relinqvenda) hominibus innotescit & patescit.

§. 63. Observandum autem, quod sicut fidei, quæ & quæ creditur, ita & Charitatis huiusq; per opera misericordiæ exercitii, sola & unica norma atq; regula est Scriptura sacra, Canone ecclesiastico (normativè, non constitutivè) constans, ad quem libri Prophetarum, & Apostolorum pertinent, ex quibus de operibus fidelium & infidelium iudicandum. *Regula enim nobis, verba sunt Magnif. Dn. D. Calov. Illustr. Bibl. T. 4. p. 642. cum credendi, tum vivendi Scriptura sacra, quod utrumq; Apostolus in Epistola ad Galatas, Antiquitas autem complexus est, cap. 6, 16. In Scriptura ait August. Ep. 2. ad Volus. Ethica est, quoniam vita beata & honesta, non aliunde formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, b. e. Deus & Proximus. Quomodo autem Deus diligendus, quomodo proximus, unde sciri potest evidentius, quam ex S. L. utrumq; ipse Christus brevissimo Aphorismo complexus est: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, &*

proximum tuum sicut teipsum, Matth. 22, 37. frustranea itaque hic dilectio Dei, ex connata nobis Φιλαντία suborta, quæ contemptu & defectu dilectionis proximi potissimum se prodit.

§. 64. Frustraneus hic est amor Idololatriæ, per Sanctos, eorum imagines, ossa & reliquias, Deo delatus. Verè enim talis Amor hypocriticus & adulterinus est, qui simulat, se toto corde adherere DEO, aliò interim vertit oculos, unde veniat auxilium, à Matre misericordiarum. Confer Jer. 2, 13. c. 3, 20. *inconstans & mendax*, qui nunc Deum, mox alium, jam hunc, jam illum Sanctum, Patronum sibi deligit, qui, si vel planè non, vel tardius juvet, ad tertium & quartum resilit, ut non immeritò queratur Dominus: appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, & timuerunt me mandato hominum, Esa. 29, 13. Qui autem aliud ore profert, aliud sentit in corde, vir mendax & duplicis cordis esse dicitur, Psal. 12, 3. & 55, 22. ubi B. noster Luther. emphaticè sensum reddidit: *Ihr Mund ist glatter denn Butter / und haben doch Krieg im Sinn: Ihre Wort sind gelinder denn Oele / und sind doch bloße Schwerdter.* Confer Psal. 28, 3. Jer. 9, 8. *Sapientia est, idem semper velle, & idem nolle, ait Seneca, inconstans autem viri iudicium, quotidie variatur & in contrarium vertitur.* Vir enim duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis, Jac. 1, 8. Confer cap. 3, 9. Eph. 4, 14. Ebr. 13, 9. *Inobediens*, qui relicto præcepto DEI: *Secundum legem Domini, & non declinabis ad dextram, neq; ad sinistram*, Deut. 17, 11. claudicat in utramque partem 1. Reg. 13, 21. *Impatiens*, qui cum Deus, ut petentem exerceat, non nihil prolongat auxilium, refugit, dicens cum irata Junone: *Flectere si nequeo superos Acheronta movebo.* *Partitus*, cujus pars Deo, pars Creaturæ, Mariæ, Sanctis, Sculpturis, picturis, ossibus, Sanctorumne, an latronum sint, incertum, defertur, Esa. 40, 19. c. 44, 9. seqq. Quod an sit ex toto, non diviso, corde Deum diligere, iudicent ipsi, qui talia faciunt. Denique *repidus*, qui nescit, cui primas amoris, DEO, an mediatori Sancto, deferat: quia nescit, cujus potiores & promptiores in juvando fuere partes. Ut taceam, quod hic amor nullo modo sit verus, cum fiat non propter Deum cæli, sed potius propter Mundi Deum Terminum, qui est Venter, qui omnia capit & rapit. Quæ, & alia sunt dilectionis Dei, extra & contra Scripturam excogitatae vanitates, in papatu frequentissimæ. Ubi vero talia vel per vestigium, in S. Lit? ubi talium mandata? ubi promissa? ubi verè fidelium exempla?

§. 65.

§. 65. Dilectionem proximi Jacobus, in nostro, affirmativè specialitè: *visitare orphanos & viduas, in afflictione eorum*: Deus verò, inter fulmina Sinaitica, negativè generatim: *non furtum facies*, exprimit, *Ubi observandum*, monet pulcherrimè B. noster Chemnitz, L. C. P. 2. p. m. 138. *quod, cum negativa loquatur de externo facto, non furaberis, Deus in affirmativa non voluit simpliciter dicere de beneficentia, ne tantam de externis operibus intelligatur præceptum; Sed nominat dilectionem, quæ intimos cordis motus complectitur, ut iam ex collatione prohibitionis & præceptionis, ostendatur vera sententia, nec de externis tantum operibus, neq; etiam de interioribus tantum motibus, accipiendum sit hoc præceptum, sicut Christus parabolâ vulnerati docet, ubi Sacerdos & Levita prætereuntes commiserationem quandam sine opere ostendunt, Samaritanus verò utrumq; præstat.* Quod exemplum Christi Johannes, 1. Epist. 3, 18. ita proponit: *Filioli mei, non diligamus verbo & lingua, sed opere & veritate.* Ubi veritas complectitur veram affectionem interiorum motuum in corde, ut sunt, misericordia, sympathia, mansuetudo, esse placabilem, vacare odio, malevolentia, non esse tenacem Eulationem, &c. Sublingvâ verò comprehenduntur externi gestus, affectus & verba, quomodo Christus ad Paraliticum: *Confide fili*, Matth. 9, 2: ad mulierem viduam: *noli flere.* Luc. 7, 13. Confer 1. Pet. 3, 8. Eph. 4, 32. Itaque verbo diligere est, consilio juvare; consolatione erigere, item benedicere persequentibus. Denique opere diligere est, exercere beneficentiam, Ebr. 13, 16. erga domesticos Φιλαντίας, erga pauperes & afflictos æquitate, misericordiam & *ἰεργεσίαν*, erga peregrinos hospitalitatem, Ebr. 13, 2. & quæ alia sunt septimi præcepti virtutes insigniores, quas B. Luther. ita exprimit: *Sed demus operam, ut illius opes conferventur, & ejus conditio melior reddatur.*

§. 66. Redditur autem conditio proximi melior, quando operâ Charitatis, sive *positiva*, sive *negativa*, à nobis accipit. Utroque enim modo exerit se Charitas, & *positivè* quidem, quando proximus, sive *divinus*, consulendo & consolando: quomodo talia beneficia insigniter commendat David; Psal. 141, 3. & Salomo; Prov. 8, 9. Sive *factivè*, sublevando juvatur, quod vicissim extollit David, Pl. 41, 1. & Salomo, Prov. 19, 17. c. 11, 25. Itaque non fortuito casu, Paulus suos Corinthios ad exercitium Charitatis, etiam notorio peccatori incesto, facto exhibendum, sermone hortatur, 2. Cor. 8, 8. quasi frustra aliàs nomen ἀγάπης iactaturi sint, nisi opera misericordiæ simul ei exhibuissent. Sic 2. Cor. 8, 8. exploratam reddere

reddere cupit Charitatem illorum, per hilarem eleemosynarum largitionem v. 24. Confer. cap. 9, 7. *Quæ*, & universa alia, complexus est, Jacobus h. l. unica voce *visitare*, quod quale esse debeat supra dictum est. *Negative* autem Charitas se per opera, quibus proximum afficit, exercet, quavido malum, quomocumque sive verbis itidem, sive factis, ab alio non sustinet, per quod, in suis quibuslibet officiis & negotiis, impediri, vel saltem retardari possit. Atque hæc Jacobus insinuat verbis: *immaculatum se custodire ab hoc mundo*. Utraque negativa & positiva Charitatis opera elegantissima *avntæ* conjunxit David, Psal. 15. & Apostolus 1. Cor. 13.

§. 67. Observamus porro & hoc, quod æquè quidem nobilia, sint utraque, & æquè necessaria. Si tamen primò, obligationem attendas, *negativa* positivis majora comperias: obligant enim ea omnem, ad semper & ubique, sine ulla personarum, loci aut temporis exceptione: Si quidem nulli usquam aut unquam permissum est, maculari ab hoc mundo. *Positiva* verò obligant ad hic & nunc, cui quando & ubi licet, talia exercere. v. g. quilibet tenetur visitare orphanos & viduas, in afflictione eorum, nisi vel morbus, vel absentia, vel publici Muneris, hic & nunc exercendi, partes, aliud flagitent. Facto item necessitatibus proximi succurrere, quivis obligatus est, dummodo facultates id permittant. Favendam enim & hic esse æquabilitatem monet Apostolus, ne dum aliis remissionem procuramus, nobis afflictionem attrahamus, 2. Cor. 8, 13. Deinde, si durationem spectes, *negativa* positivis itidem (quomodo charitatem fide & spe majorem dixit Apostolus, 1. Cor. 13, 13.) majora erunt: quandoquidem inter beatos cœlites, nullius amplius indiges, *positiva* cessabunt, cum nemo ibi eleemosynam vel rogabit vel erogabit, nemo orphanos aut viduas visitabit, quia nulla istorum ibi afflictio, nulla egestas, nulla tribulatio. *Negative* tamen Charitas ardentissimè & candidissimè se in vita at. exercebit. Nullus ibi ager peperam, nullus maculas mundi contrahet. Nulla ibi æmulatio, nulla invidia, nulla superbia, nulla arrogantia, aut arrogans inflatio. Quapropter hic humilitati studendum, ut apti idoneique habeamur exaltari, ad illam æternam sublimemque dignitatem & beatitatem. Itaque, dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, ut tempore suo metamus non deficientes, sicut benefaciendo non deficiebamus, Gal. 6, 9. seq. 2. Thess. 3, 13.

§. 68.

§. 68. Quando autem Apostolus ait: *Maximè ad domesticos fidei*, comparatè loquitur, neque per omnia exclusos vult, vel extraneos fide, vel ipsos etiam inimicos: hoc enim esset Magistro suo Christo Domino, in os contradicere, qui disertissimè præcipit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos*, Matth. 5, 44. Sed certos dat. gradus dilectionis proximi, subinnuit Apostolus. Etsi enim omnibus egenis & pauperibus, qui nudi sunt, victuque quotidiano egent, qui propriisjecti, vel erepti fedibus, extortem agunt vitam, quos item ægritudo aut Senectus, ipsa morbus, invalit, ut proprio labore diurnum victum quærere nequeant, omnibus, inquam, his secundum Scripturæ ductum, Lev. 25, 25. 35. Deut. 15, 7. Prov. 3, 27. c. 5, 16. Esa 58, 7. Eph. 4, 28. 1. Joh. 3, 17. Jac. 2, 15. benefaciendum; sunt nihilominus, ut propinquitatis, ita & exercitii Charitatis certi gradus. Semper enim unus alterò nobis est propinquior. Parentes naturales consanguineis, consanguinei affinibus, fidei domestici extraneis, contribules aut concives, alienigenis & peregrinis, quæ tamen etiam propinqui sunt naturæ & necessitate. Atque iuxta hos diversos propinquitatis gradus, diversum quoque operum Charitatis exercitium dari commonstrat Apostolus, quod nos ad tres classes revocamus. Primò namque Dominus in verbo suo, beneficentiæ opera requirit erga Parentes, Liberos, Nepotes, Neptes, aliosque sanguine junctos. Quamobrem severè objurgat Christus hypocrisin illorum, qui sub specie Corban, Parentes egenos negligunt, Matth. 15, 5. *Si quis suorum & maximè domesticorum* (Parentes Liberos & hi vicissim illorum) *cunam non habeat, fidem, & consequenter Christianissimum, negavit, estque infideli deterior*, 1. Tim. 5, 8. *Si quis ergo fidelis habet viduas,* (Matrem, aviam, vel alias sui sanguinis consortes) *subministret illis, ut non gravetur Ecclesia, ut his quæ vere vidue sunt sufficiat*, ibid. vers. 16.

§. 69. Deinde sunt Domestici fidei, cum primis qui Evangelii causa, relictis propriis, aliorum subsidio vitam sustentare coguntur, quos sedulo commendat Christus, Matth. 10, 41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophete, mercedem Prophete accipiet, & qui recipit iustum, in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Facite ergo vobis amicos ex Mammona iniquo, ut cum ceperitis egere, recipiant vos in æterna tabernacula*, Luc. 16, 9. quoniam quicquid feceritis uni minimo fratrum meorum, mihi feceritis, Matth. 25, 40. & qui vos recipit, Christum recipit, qui vero Christum recipit, recipit Patrem, qui misit illum, Matth. 10, 40. *Quæ* melior

H

melior merces beneficentiae est o gitari potest? Idcirco fecientes hospitalitatem, communicat e ne cessitatibus Sanctorum, monet Paulus, Rom. 12, 13. *Quod autem ap o solus, ita hic eleganter Erasmus. Communicantes dicat, non subvenientes, immo, quod commercium sit inter dantem & accipientem, & plus beneficiat, qui dat beneficium, quam qui accipit. Deinde, quod non in avri ynaq dicatur, sed xpius, quod magis sonat usum sive opus ha bere, ideo submonuit, quod quidam, non nisi in extrema necessitate, putat ut nos debere proximo subvenire. Vid. Magnif. Dn. D. Carol. F. 4. Illu str. Eibl. p. 210. h. Qui ergo habuerit substantiam huius mundi, & vi derit fratrem suum necesse habere, clausuriz, viscera sua commo eo, quo modo Charitas DEI manet in eo? quaris graviter Johannes 2. Epist. 3, 17. Confer Jacob. 2, 15. 16.*

§. 70. Denique propinqui sunt loco, Civitate & Patria. Si unus de fratribus tuis, qui morantur tecum intra portas Civitatis tuae, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem veneris, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperis. Non enim deerunt pauperes, in terra habitationis tuae, idcirco ego praecipio tibi, ut a perias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra, Deut. 15, 7. 12. Ubi verò Fides per Charitatem eiusque opera satis exercuit, non debet hic subsistere, sed foras quoque ad extraneos, ignotos, ipsos etiam inimicos, Samaritani exemplo, Luc. 16, 33. excutere. *Omni petenti abs te tribue, Christi mandatum est, Luc. 6, 30. ubi hoc vult: ut etiam ingratis hominibus beneficiamus, ita tamen, ut abundantia nostra, aliorum subveniat inopia, 2. Cor. 8, 14. Si esurit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, da illi potum, praecipit Spiritus Domini, Prov. 25, 21. 22. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, & beneficiatio illis, à quibus retributionem expectatis, quam gratiam habetis? Nonne & peccatores diligentes se diligunt? & beneficiant beneficia compensantibus? Luc. 6, 32. 33. Cum ergo facis prandium, voca pauperes (orphanos & viduas) cacos, debiles & claudos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur autem tibi, in resurrectione iustorum, Luc. 14, 13. seq. Quorsum elegantissime Lactant. l. 6. Instit. c. 21. Largire caecis, debilibus, claudis, destitutis, quibus nisi largi, moriendum est. Inutiles sunt hominibus, sed utiles sunt DEO, qui eos vitat, Spiritus donat, qui tunc dignatur. Quantum autem dandum, pulcherrimè docet Tobias cap. 4, 9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Et Sirach. 14, 13.*

Secum-

Secundum vires tuas exparrigens, da pauperi. Si potes dare, da, si non potes, affabilem te presta. Nemo dicat non habeo: Charitas de sacculo non erogatur, ait August.

§. 71. Universa haec & singula, ductu S. L. agit Charitas candidè, sincerè, integrè, quæ an calis sit, ubi proximo, aliàs afflicto, sub specie beneficii verbalis, afflictio accumulatur, judicent alii, quibus acutius animadvertere concessum. *Difficile dictu, ait Cicero 2. Off. quanto prece conciliat Animos hominum, comitas & affabilitas sermonis. Nimirum affabilitas videtur, quando laudatur quidem ex hac, quid autem sit nescio, quando admordetur ex illa parte proximus, qui sub cruce à DEO sibi imposita gemebundus, nescio cuius praesentis temeritatis, teratandi Deum, aut insolentis ambitionis, reus postulat. Quid enim hoc aliud est, quam propriam temeritatem, vias Domini, quibus mirabiliter suos ducit, diffidenter declinando prode? Scilicet! temerarius fuerit Joseph, qui ob praesagia futurae dignitatis, à Patre grandævo violentor abruptus, in mancipium venditus, indignè habitus, tot mala, carceres, vincula sustinuit, quæ, si cum fratribus idem cornu inflare, aut fornicariæ meretrici consentire voluisset, evitare uno actu potuisset omnia. Gen. 37. seq. Temerarius quoque pius Mardochai, qui dum coram superbillimo Haman, genu, vel civiliter, flectere detestaret, universam gentem Judæam, in toto Ah. Sveri Regno, in extremum vite fortunatumque conjecit periculum, scilicet! Esther 3, 5. 6.*

§. 72. Deinde quid hoc aliud? quam ex proprio genio & ingenio alios judicare? propriamque, olim forte exercitam, adhuc dum verò (si ex minori majus colligere, & retorquere sequelam liceat) in corde latentem radicatam, turpem *Qsalavriam* & ambitionem, coram universo mundo prostituere? metum insuper, ex invidia & aemulatione, vel quocunqve alio perverso affectu: ne forte alius sibi in aliqua muneris & dignitatis parte praeferaur; (taliam qui concupivit, convictus respondeat, non meum hoc onus) subortum, propalam testari? Quasi verò in hominis positum sit arbitrio & potestate, vel rapere sibi honores: *Non potest homo accipere quisquam, nisi datum ei fuerit de caelo. Joh. 3, 27. Nec sumit sibi quisquam bonorem, sed qui vocatur à DEO, sicut & Aaron, sicut nec Christus semetipsum clarificavit, ut fieret Pontifex, sed qui locutus erat ad eum, Ebr. 5, 4. 5. vel operibus, quæ in ratione, cujuscunqve nostri meriti, ceu sterqora coram Deo habentur, Phil. 3, 8. aut passionibus, quarum nullus verè Religiosus & Christianus genuinusque Dei filius,*

H 2

lius,

lius, Facius esse potest aut debet. Ebr. 12, §. 6. 2. Tim. 3, 12. *bonores, & nescio quas imaginarias dignitates, an vanitates potius, apud Deum mereri.* Non puto: *Si enim omnia feceritis, qua precipiuntur:* Si perpessi fueritis omnia, quæ à Deo (ne nos ipsi cruces nobis, nostrâ opinione leviores fabricantes, divinam abiciamus) imponuntur, *Vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod facere debuimus fecimus, quod, vel saltem aliquid illius, idque minimum, pati meruimus, pertulimus, Luc. 17, 10. 11.*

§. 73. Quid verò, si omnia hæc Christi potius ejusque Evangelii, quam turpis ambitionis causa, citra omnem temeritatem, facta sint? Id quidem tu negas, ego ajo, habeoque, Dei gratiâ! certissimum domi testem, testimonium bonæ Conscientiæ, quæ ne ad momentum adversariis, etiam, ut videbantur & adhuc dum defenduntur, in levioribus, (quæquam quid ibi leve, ubi nil nisi misera gravisque conscientiarum servitus?) cedere permittit, aut perniciofa eorum, in exitium intemperate Religionis, excogitata postulata admittere aut opprobare. Dubitas forte de his? Cedo verò; unde scis, pium Mardochai vera dicere? dum ait: *Domine, tu scis, quia non pro superbia & consumacia, aut aliqua gloria cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem* (consensu qualicunque) *Haman* (Pontificem in ejus membris) *superbissimum: libenter enim pro salute Israel, etiam vestigia pedum ejus de osculari paratus essem, sed timui, ne honorem DEI mei, transferrim ad hominem, & ne quæquam* (vel nudo consensu) *adorarem, excepto DEO meo.* Supplem. Ether 13, 12. &c. Concedis hæc, dubitas nihilominus de illis, jam cave, ne interiora proximi, quæ nemo novit, nisi Spiritus, qui in homine est, qui scrutatur omnia, 1. Cor. 2, 10. 11. curiosius scrutatus, in arcana Dei judicia temerè manum immiseris, quin imo linguam calamumque refrænans, vivam fidem, per charitatem operosam, verbo & opere efficacem, verè & sincerè ostende, Charitatemque ulterius intemeratam, per genuina ejus opera, si nequis, vel nolis positivè, saltem negativè beneficiendo, coram hominibus testare & declarare, ita puræ atque immaculatæ Religionis sectatorem, immaculatamque Te ab hoc seculo satis superque probaveris. *Hoc enim, judicè D. Luca Osiandro in h. l. argumentum est veræ pietatis & hominis religiosi: si quis ex vera fide in Christum hominum miserorum curam suscipit, & viduas pupillosque, officiosè & piè curat, & in omnibus actionibus suis non hujus mundi pravitate imitatur, sed innocenter & sanctè vivit. Quod, ut fiat utrinque, precor: Domine Sanctifica nos in veritate tua, Sermo tuus veritas est! Tantum de ἐργασίᾳ, sequitur.*

Quæstio

Quæstio Prima.

Quanam in Specie & ubi vera Religio quærenda?

§. 1. Duo quærentur, quæ & ubi sit vera Religio? ut Veritas utrobique, constet, paucis expediendum utrumque. Primò autem quæritur, non de Religionibus, quæ foris sunt, extra pomeria Ecclesiæ, τῶν ἀλλοθίων, quales sunt (α) *Gentiles*, vana de salute persuasionem laborantes, qui tunc sine Christo, alienati à conversatione Israel, hospites testamentorum, promissionis, spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo, Eph. 2, 12. quibus tamen, ut Aristoteli, Senecæ, Socrati, Numæ, Aristidi, &c. æternam beatitudinem adscribere non dubitant, qui primas partes religiosæ veritatis tenere videri volunt, quos longa serie vide apud D. Gerhard. exeg. 1. 2. cui addi potest Christeis B. Dannhau. p. 695. seq. (β) *Judæi*, qui hodie & à multis retro seculis, sine luce, sine lege sunt, sine Rege, sine Lare, sine pace conscientiæ, sine Spe salutis vivunt, vagi, regno messiano dudum (non absoluto decreto, sed justo Dei judicio) exclusi, eccentrici, repudiati, sua Cabalæ, noctis filiz, confisi, legi thalמודicæ obsequiosi, qui verum Messiam nesciunt, oderunt cæci, persequuntur furiosi, cardigradum illum frustra expectantes, nusquam fundum, habentes ubi consistant, excecati, cauteriati, indurati, qui vel solo Christiani nominis odio, sanctimoniam decoxerunt. (γ) *Mahumedani*, Luce verbi divini liberè coruscante destituti, à Lege Christi longè devii, Alcoranum, prodigiosam mendaciorum saturam sequuntur, Pacem vigiliis conscientiarum nullam præstare possunt, asphaltiam salutis è nullo argumento docent, sanctimoniam figuris quibusdam externis simulant, dogmata tenent, è quibus non nisi immania scandala proficisci possunt, parricidium & polygamia. De his ergo extra censum Christianismi (amplissimo significato) positus h. l. non quæritur: quid enim attinet de iis, qui extra sunt judicare? 1. Cor. 5, 12. Sed de Religionibus intra fines Ecclesiæ Christianæ constitutis, quarum tanta hoc seculo exulcerato copia, ut vix numerum, vix numerandi terminum facile inveneris, unde relictissimè Lipsius, Non fuisse, ait, seculum religionum feracius, pietatis sterilius, quam præsens.

§. 2. Deinde non etiam quæritur de Religionibus intra Ecclesiam, manifestè erroneis, qualis (1.) *Atheistica*, generalissima, catholicissima,

transcendentalis, maxima, dicitur: *se* *Stiglon* / cui *Lux* Spiritus S. ipsa, videlicet veritas celestis, horrore est & fastidio; quicquid verò *Spiritus mundialis diffuset*, id illi luce, id norma est in Religione. Dicitur Galionismus? applaudit. Quid autem monstri alar foveat? Gallionismus, copiosè expoluit, Salve Reform. Dn. D. Dannh. p. 627. seq. *Lex* atheismi est, *Ratio Status*, quem ita hyppolit. à Lap. definit: *Ratio Status est certus quidam politicus respectus, ad quem tanquam normam seu Cynosuram alquam, omnia consilia omnesq. actus in Repub. diriguntur, ut cò facilius & expeditius summum finem, qui est salus & incrementum Reip. consequantur.* *Pax* secularis est, salus temporalis. Tantum stet Resp. tantum floreat copjis referta, victorius gloriofa, vel, quod felicius est, pax secura sit. Scopis scopulus offensionis & finis, non solùm cinis, sed & ignis est sempiternus: hæc enim illa via lata, quæ ducit in gehennam. Vide hic B. Luth. rum T. 3. Lat. p. 32. Dn. Meising. / Politiz Bibl. Praef. & l. 1. Ax. 7. item Dn. D. Dannhav. Th. Confc. T. 1. p. 506. seq. & Colleg. Decal. p. 238. Salve Reform. p. 755. (2.) *Græcæ*, quæ *Lege & Luce* verbi divini neglecta, à fide Christi defecit. in trabales contra fidem errores prolapsa e. g. mutabilitatem miseriz infernalis, fiduciam propriæ justitiæ, quamvis non solius. *Non decet*, scribit Jerem. Patriarcha, *in totam nostrâ justitiâ considerare. sed divina justitiâ & sanctitate; et; enim gratia salvamur, tamen homo ipse autor est, qui sub sudoribus eam ad se erexit.* Christi *Pacem* dudum est quod decoxit. Asphaliam salutis, dum extendit salutem ad rogum usque infernalem, eque illo liberationem pollicetur, ex incertis & invalidis vivorum suffragiis, luxat. Consolatio, quam jactat, tota in spem auxilii è Sanctis hauriendi, terminatur.

§. 3. (3.) *Orientalis*, Melchitica, Maronitica, Chaldaica, Armeniana, Jacobitarum, Abyssina, & si quæ aliz species ejusdem dari possunt. Omnis illa Gens Eoa, olim è S. L. rectè damnatis hæresibus, judæici fermenti mixturâ infamata, iudaizat, ritu circumcisionis succipro. (4.) *Sociniana*, quæ Christianismi nomen demeruit, uti solide demonstravit Magnif. Dn. D. Calov. Socin. proflig. p. 28. seq. *Lucem* secuta non divinam, non Christi *Legem*, sed Rationis dictamen, Christi aeternam Deitatem inficiatur. *Pacem* conscientiz promittit non veram, ingve S. L. fundatam, quam negat & ridet. (5.) *Arminiana*, ab Arminio ita dicta, quæ *Lege* divina & *Luce* Sp. S. in sensu divino hauriendâ,

suâ

suâ opinione, non indiget. *Pacis* fundum in dubium vocat. (6.) *Enthusiastica*, quam jactant fanatici, visionibus nocturnis colloquiisque divinis delectati, quibus virili jam Ecclesiæ, cui longè certiora dogmata, in Verbo Dei suggeruntur, opus non est. Fuit enim, cum vox divina ab affectu humano aliorum tracta & explicata fuit, quam oportebat. Unde enim Johanni baptizanti, quàm Jesu Nazareno, major à Judæis habitus honor? nisi quod vocem Jordanicam, à Jesu Nazareno, ad Baptistam, obliquavit Judæi. (7.) *Anabaptistica*, quæ horrendum tenebrarum chaos involvit, *Legem Lucemq.* Christi contemnit, *Pacem* conscientiz non præstat, dumque operariam justitiam admiscet, asphaliam salutis palam abœgat. De his ergo jam commemoratis Religionibus h. l. non quæritur, quando quidem vanitas earum, ita hodie manifesta est, ut vix quisquam, cui sanum est judicium, eadem approbare possit, ne dum sectari velit ostendit earum vanitatem Dn. D. Kromay. Serutin Relig. & Dn. D. Dannhav. Theol. Confc. T. 1. p. 358. & 506. seqq. item Christeid. p. 695. seq. ex quibus nos ista, & pleraque Dissertatione priorè, decerpimus.

§. 4. Dantur verò præter jam enumeratas, à principali controversiâ statò, ut dictum, alienas, tres adhuc celebriores magnorù populorù Religiones, *Calviniana*, *Romana* & *Lutherana*, quæ potissimum hodie, ubi de veritate quæritur, vocantur in Controversiam. Ubique saum cuique placet, fortis ubique veritatis præsumptio, quam illa è naturali, ista è papali, hæc unie è ex divi. o & celesti S. L. lumine hauriendam statuit. Cum primis autem Ecclesia papæ, suæ Religionis veritatem admodum superbo jactat, quasi verò inde ab Apostolorum temporibus Doctrinam & cultum Christianum, omni ex parte salvum & intemperatum retinuerit, nullò facto vel ad sinistram, vel ad dextram deliquio. Istud si quis in dubium ipsis vocet, ac si Religio Romana non sit indubiaz atq; infallibilis veritatis, pupillam oculi tangit, horrorem non exiguum incutit, furorem concitat, ut qui talia vel audit, ad ipsum mox auditum, seu rei cum primis execrandæ, tetus contremiscat, & in insanum furorem rapiatur. Sed nec probari id posse censent, nisi palam confiter, lucem transisse in tenebras; justitiam in injustitiam conversam, & rerum naturas mutationem esse passas. Veritatem siquidem throno papali, tam arctè alligatam esse, imprudentissimè credunt, ut quicquid alibi, sive in ordinariis concionibus quotidianis, sive in Conciliis extra ordinem actis

Veritas veritatis reperitur, id omne ex scrinio papalis exundantia, ed derivatum sit.

§. 5. Cum igitur in præscriptione, à tot seculis, Catholicismi, (ex proprio ingenio, non verò ex rei natura explicati) Antiquitatis, Amplitudinis, non interruptæ Doctrinæ, Consensus, continuæ Successionis, Felicitatis, aliorumque Cleopatrar Romanar externorum, ab ingenioso, ut cum Dn. D. Dannh. appellat, Lenone Bellarm, l. 4. de Eccl. e. 4. consutorum ornamentorum, consistant; veritatem suæ Religionis in dubiam vocare, summum putant scelus, nisi dicere velis, *vel* Ecclesiam per tredecim secula interiisse: *vel* Ecclesiam Romanam à Lutherana defecisse, cum tamen Ecclesiam aliquam Lutheranam, in toto terrarum orbe unquam extitisse, nullatenus probari queat: *vel* certè, quotquot ante Lutheri tempora vixerunt, omnes damnatos esse & periisse, quæ, & alia similia, pilo leviora, pro veritate sibi vendicanda, producunt & obvertunt, quibus refutandis immorari non licet, siquidem silentium nobis hic procurarant B. D. Chemnit. Exam. Conc. Tr. D. Nicol. Hunnius Apostas R. E. Dn. D. Dannhav. Antichristoph. Hodom pap. item Christide, & alii. Calvinianæ veritatem in lucem protraxit Venerandæ Facult. Theol. Witteberg. *apud* D. Nic. Hunnii *Almonis*. B. D. Hülsem. Calvinis: Irreconc. D. Dannhav. Hodom. Calv. Salve Reform. Theol. Conf. T. 1. & plures alii, ex quibus, quicquid hic desiderari potest, ad factietatem depromi poterit.

§. 6. Cum igitur omnes hæc à vero alienæ sint, ubi tandem querenda verà Religio? querenda, dico, non, quod Syncreticæ pacis molitores faciunt, facienda, illud enim ipse Christus serid inculcavit, Matth. 6. 33. *Querite primum Regnum Dei*, ut vanam veritatis præsumptionem tolleret & excluderet: potest enim fieri, ut conscientia cæca & erronea, per religionem in qua quis natus est & educatus, ducat in foveam. Nemo itaque nostrum, monet optimè August. Ep. fund. c. 3. *dicat se iam invenisse veritatem: sic eam queramus, quasi iam ab utroque nesciat: ita enim diligenter & concorditer queri poterit, si nulla temeraria præsumptione inventa & cognita esse videatur, ab utraque parte omni arrogantia deponatur. Detestamur, igitur ait idem contra Manich. c. 42. istam hæresim, quæ suorum phantasmatum fidem sequitur. Audimus enim, ita egregie Erasim. Matth. 24. annotat, *Monachos passim clamantes: Ecce, hic Christus est, nec hos tamen inter se consentire. Observantes dicunt,**

apud

apud Coletas & Conventuales non est Christus, sed hic est. Rursum, Bene- dictini clamant, hic est Christus, non apud mendicantes. Tot undique voces abstrupto clamant, hic est Christus. Sed quid ait ipse Christus, nolite credere, nisiquam non est Christus, ubi sunt affectus Christo digni. Pate ille communis esse omnium, qui sol est mundi: non dignatur circumscribi loco, non intelli in ipsis humanis aut cultu ceremoniæ. Sibi hoc dictum patet etiam illi, quisplendido sociorum Jesu titulo superbi, se solos esse, quos omnes Fictatis & Religionis latice exhaustisse, ceteros omnes, qui sua placita non venerantur, in sicco piscari arbitrantur. Verum enim verò si veritas Religionis, à propria cujuslibet præsumptione pendeat, quis Ethnicis religiosior? qui Dealtros suos, usque ad propriæ sobolis immolationem venerati sunt? quis devotior Judæis? qui Gentilium Idololatrias imitati, ad Civitatum platearumque Hierusalem Jer. 2. 18. c. 11. 13. manipulorum item in campis, Ose. 12. 11. numerum, Deos peregrinos, erectis ipsis altatibus, coluerunt? Neque est ullus sub sole, quantumvis, quid sit Religio fortassis nunquam inaudiverit, qui se profanum potius, quam religiosum, malum quam bonum profiteri malit. Commune hoc est omnium gentium in & extra Ecclesiam, primas veritatis sibi attribuere.

§. 7. Nos igitur querimus veram Religionem non hic, aut illic. Non enim, ait D. Lysler. Harm. c. 26. *habebit Dei regnum cum suo capite in his terris certam & fixam sedem, ut sive Hierosolymis, sive Samaria, sive Roma aut in alia aliqua celebriore urbe, quasi alligatum sit, ut ibi Christus queri debeat, quasi ibi magis propitius sit & facilius exaudiat, quam alibi; sed à Prophetis hoc regnum ita descriptum est, quod occupatum sit universum terrarum orbem. Ubiunq; ergo, verba sunt D. Hunn. in. Matth. 13. *Deus se suamq; bonitatem gustandam exhibet, ibi regnum colorum est, ibi domus DEI est, ibi porta celi est, & consequenter ibi vera quoque religio est, sine quâ neque ad regnum colorum, neque ad Domum Dei, neque ad portam celi patet accessus. Peregrinantes nunc, ita pulcherrimè, velut indice digito, veræ Religionis domicilium monstrat B. noster D. Dannhav. Th. Conf. T. 1. p. 491. & peragrantes universum orbem, Regnum Christi, quod est Regnum Gratia (veræ Religionis) investigemus, nullam occurrit in quod præmemorata nota, Lux videlicet verbi, Lex fidei & Pax conscientia, ex ass. quadrent, nisi solum illud, quod WITTEBERGÆ (ubi Cathedra Lutheri) & quæ huic consanguinitate fidei conjuncta, sub Augustana Confessionis Symbolo colligitur.**

1

(Talem

(Talem & nostram *genuinam* fuisse in Montanis, ut alibi Hungarorum, luculentus testis est, communis Montanarum Anno 1559. Schemnitii 6. Decembr. habita, & specialis Neosoloniensis An. 1578. sub V. Nonas Maj. subscripta Confessio) *Hæc luce gaudet verbi divini, magistra fidei, Legem Christi irretorto oculo sequitur; cõlit, veneratur, nullam fidem, nullum cultum Numini agnoscit aut admittit, nisi quam à Christo præcipi esse; & S. L. constat, Pacem Christi (quæ non est Syncretica & è mixtura religionum nata) sp̄mi, & solatiuam & sanctificam. Nulla hæc doctrina resonat; quæ non scateat solatiis verè solidis, ac inter hæc præcipue Asphalia salutis è remissione peccatorum, in Symbolo Apostolorum non frigide & demoniacè credenda; (novi enim Dæmon in Ecclesia esse remissionem peccatorum, sed eam sibi negat) sed firmâ fiduciâ approbanda, apprehendenda; applicanda, hanc qui habet, habet ius regni colorum, salutem & vitam. Neg. tamen ordo divinus excluditur, penitentia serâ ac sincera ante, prudentia timoris filialis post, in tuendo hoc thesauro. Hactenus Autor nunquam satis laudatus: Ex quibus satis, credo, apparet, & veritatem Religionis unice S. L. Normâ metiendam, & nullam esse, quæ huic normæ exactè congruat, atque sic bono salvoque jure divino vera dici possit & debeat, præter eam, quæ, differentie causa, Augustana, vel, quia sub huius Augusti nomine plurimi à *νικητοὶ Ὀρθόδοξοι*, tutos se præstare volunt, specialius Lutherana vocatur, idque jam nobis demonstrandum.*

§ 8. Priusquam verò ad probationem descendamus, paucis observamus, *primò*, non esse insolentiam, aut quandam Animi, alios præ se contemnentis, elationem, unâ (quandoquidem una tantum est Religio vera: cum omnis verum unum, sicut vicissim omne unum verum; nec plus uno verum esse potest) suæ religioni, quæ cum verbo Dei scripto ex amissioni convenit, veritatis atque efficaciam, homines ad salutem perducenti, laudem assignare, cæteris omnibus, in quantum ab hac regula deficiunt, demerere veritatis elogium. *Πᾶσι Δοξα* hæc est potius & necessaria confessio, unicâ ad Deum perveniendi, æternamque salutem consequendi viâ ac ratione nixa. Idem namque Religionum illis mangonibus, quod Elias olim Baalitis, quis ingeminet: *Usquequo claudicatu in duas cogitationes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autem Baal, illum sequimini* 1. Reg. 18, 21. à quæ fide & cultus inconstantia serio caret, apostolus, *ne amplius simus pueri fluctuantes & circumlati quovis vento doctrina* (scilicet veræ, seu falsæ, nescientes inter nos iudicare, abrepti ab hæc-

heresibus in falsa dogmata) *in alea hominum, in astucia, ad circumventionem erroris*, Eph. 4, 14. Non licet in Religione *ὁμολογῆσαι*, nunc Dominum, si Elias prædicet, mox Baal, si mendax Prophetarum cuneus sacrificet, Deum esse credere: semel hic statuendum, quid credendum, quomodo vivere, alioquin semper fluctuandum. Vel plane frigidus sis oportet, vel plene fervidus, secus extremo cum dispendio salutis, ex ore Christi evomendus Apoc. 3, 15. Deinde Veritas hic inquiritur, quæ est convenientia cum revelationis divina, sive, cum verbo Dei S. Literis Canonice comprehensa.

§ 9. Atque hanc Veritatem soli Lutheranz competere, ita jam demonstramus: *Quæ Religio est (a) Verbo DEI scripto per omnia conformis. (β) In illustranda DEI Gloria efficax. (γ) In urgendo serio Pietatis & bonorum Operum, quod quidem ex vera fide promanar, & adio secula. (δ) In conscientia tranquillanda & iniquitatem proculcanda incomparabilis: illa sola ex omnibus & præ omnibus vera est & salvifica.* Sed Religio Lutherana per omnia ita habet. Ergo. Major ex ipsis terminis certissima est. Ubi enim genuina causa, indubia & infallibilis norma, summus item, inter medius & ultimus finis Religionis, in unum concurrant, ibi veritatem Religionis adesse, nemo sanus iherit inficias, quandoquidem Deus per verbum suum, Canone Prophetico & Apostolico comprehensum, ad suam gloriam & cultum ducit, pietatem præscribit, & æternam salutem non tantum promittit, sed etiam credentibus gratiosè elargitur. Minor, quia τὸ μέγα κίον τὸ ἀίμα continet, per singula membra probanda venit.

§ 10. Quoad (a) Quod Lutherana in August. Confessione, comprehensa doctrina per omnia Verbo Dei scripto conformis sit, patet, non solum *ex aperta solennique, Confessorum protestantium asseveratione*, qui ita in Epilogo Confess. *Es recitata sunt, quæ videbantur necessario dicenda, ut intelligi possit, in Doctrina ac Ceremoniis apud nos NIHIL esse receptum CONTRA SCRIPTURAM aut Ecclesiam Catholicam, quia manifestissimum est, nos diligentissimè cavisse, ne quæ nova & impia dogmata, in Ecclesiis nostris serperent.* Confer Præfat. ad Carol. V. Imper. §. offerimus & Præfat. Maj. §. *Eam sane ob causam.* Item: §. *Nobis professio: & mox §. Quare nostri erit officii.* Præfat. Solid. declar. §. *Hanc piam atq; ð FUNDAMENTIS VERBI DEI SOLIDISSIMIS extructam Aug. Confess. nos toto pectore amplectimur, &c.* Verum etiam *ex ipsorum Adversariorum confessione & approbatione.* Præterquam enim, quod

quod ipsa Caesarea Maj. & plerique Cardinales palam confessi sunt, negotium & Doctrinam Evangelicorum in Articulis fidei rectam, non erroneam esse: etiam qui à Confessionibus erat Cæsari, pharisa, hominem soram DEO per fidem omnino justificari, defendebat.

§. 11. Ipse Ecclesiae acerrimus Confessionis hostis, cum à Wilhelmo Bavariae Duce, à locutione Confessionis domum redeunte, in diversorio hunc in modum compelleretur: *Longè alia & magis horrenda, de Doctrina Lutheri mihi relata sunt hactenus, quam ipse hodie audivi. Et tu quidem praclarum mihi spem fecisti, posse illam Doctrinam facile refutari;* Testimonium veritatis perhibens respondit: *Patrum quidem dubie Protestantium Doctrinam refutari posse, minime ex S. Scripturis.* Ad quam sapienter Wilhelmus: *Ergo, quamquam audio, Lutherani sedem & fundamentum sua Doctrina in Scripturis habent, nos verò Pontificiæ extra eas.* Integer etiam Doctorum Pontificiorum, publicè auctoritate ad refutandum Aug. Confess. in ipsis Comitibus Augustanis, coactus manipulus, ita, luce veritatis convictus, responsum suam attemperavit, ut Articulus exhibitus Confess. alios quidem penitus approbaret, alios v. certè explicatione adhibita omnino recipiendos decerneret. Unde non immerito admirabunda Necessaria Defensio Aug. Conf. p. 170. Das ist kein grosses Wunder / daß unter ein und zwanzig Artikeln der Augspurgischen Confession, achtzehn Artikel also beschaffen gewesen / daß nicht ein einziger / ja nicht einer von dem Gegentheil simpliciter oder allerdings hätte können für unrecht oder irrig / oder unchristlich gehalten werden / sondern haben müssen theils vollständig / theils auf gewisse Weiß und Raaf gelobet und gut gehalten werden. Confer hic Dissert. de Admirandis A. C. Dn. D. Dorsch pag. 19. §. Nono, &c.

§. 12. Cum primis verò, quod hic palmarium est, ex evidenti Aug. Confess. cum S. L. collatione, quam nos quidem in praesenti, per omnes nostrae fidei Christianae Articulos, ad scripta Prophetica & Apostolica, instituere parati omnino essemus, nisi prolixitas nobis officeret, & sufficientissime atque solidissime hoc munere Nostrates jam pridem defuncti fuissent. Videatur saltem Incidum Exegem. A. C. Magni Dn. D. Calov. apparebit quomodo singuli Art. ex S. L. deducti & confirmati. Breviorem hujus rei disquisitionem instituit Veneranda Facult. Theol. Witteb. in fideli Admonit. ad Fratr. Bohemos, c. 4. & non nihil distinctius per singulas Articulorum theses speciales D. D. Kremayer Scrutin. Relig. Disp. XIII, P. 2. th. 40. seqq. ubi haec clarissime demonstrata videri possunt.

possunt. Quia verò septendecim Articulos Aug. Conf. partim penitus approbaverunt, partim certo modo admisserunt Pontificii, iis hac vice non immorabimur, sed illòs saltem producemus, quos simpliciter damnarunt, quos si Scripturae sacrae conformes ostenderit, de ceteris facilius fieri poterit iudicium.

§. 13. In Seno itaque adducit A. C. Bónorum operum (1.) Causam efficientem, quae fides est, Rom. 14, 12. (2.) Necessitatem Luc. 17, 8. (3.) Descriptionem, quod fiat à Deo mandata, Deut. 12, 8. 23. Eph. 2, 10. Matth. 5, 16. (4.) Causam finalem, propter voluntatem Dei, 1. Thess. 4, 5. 1. Pet. 2, 21. non ut iis confidamus, Luc. 17, 10. Eph. 2, 8. Phil. 3, 9. In Septimo, de Ecclesia, primum adjuncta seu attributa illius, Unitatem, Sanctitatem, Durationem, probat ex Eph. 4, 4. 5. Joh. 17, 17. 1. Cor. 6, 1. Eph. 5, 25. Matth. 16, 18. Deinde Definitionem à forma & notis proponit, Matth. 18, 20. c. 18, 19. Joh. 10, 16. Rom. 4, 11. In Vigesimo, Caehumma, de studio bonorum operum in Ecclesiis nostris plane abjecto, obviam it, eoque (1.) Integram Doctrinam de vera & viva fide in Christum, quae sola iusti ficamur ex Gal. 2, 16. Eph. 2, 8. Phil. 3, 9. Rom. 3, 28. c. 5, 1. seq. reperit. (2.) Certissimos illius fructus esse bona Op. adeoque omnino faciend. ostendit, Matth. 5, 16. 2. Cor. 9, 8. 1. Thess. 4, 7. Eph. 2, 10. In Vigesimo primo, Memoriam Sanctorum rectè in Ecclesia propositi docet, Psal. 10, 7. Memoria iusti in laudibus. Idque confirmat (1.) Ostensio vero sine, ut inserviat imitationi nostrae in vera fide & bonis Op. in sua eniqve voceatione. Ebr. 13, 7. Jac. 3, 10. (2.) Rejunctio falso sine, npr. invocatione, additæque causa gravissima, Deut. 6, 13. c. 10, 26. Matth. 4, 10. 1. Joh. 2, 1. Eia. 64, 16. Quae luculenter ostendunt, Doctrinam Lutheranae Religionis Aug. Confess. comprehensam, sacris Literis per omnia conformem.

§. 14. Quoad (B) Finis Religionis Christianae est Gloria Dei: haec enim non tantum Scopus & meta est omnium actionum Christianarum 1. Cor. 10, 31. Sed fidei quoque & Religionis apex, ad quam ceteri lydiarum Lapidem examinare licet & convenit, quarumvis religionum dogmata: ita, ut quae ad Gloriam Dei Patris & Filii ejus Jesu Christi, qui ipsi est *μονος* & *σιν* *θεος*, Sanctique Sp. corruptelis suis labefactar, pro vera & sincera atque incorrupta habenda non sit. Vera enim ad gloriam Dei, tanquam ad ultimum finem, omnia refert. Unde cum inter Christum & Judaeos acris, de veritate Religionis, exorta fuisset contestatio, utra pars eam sibi jure vendicaret, Christus inter cetera, ad hanc

Lux Doctrinae proprietatem provocabat, quod ad gloriam Patris, quam commenta iudaica labefactarent, sit directa Joh. 3, 49. *Ego honoro Patrem meum.* Talis ergo efficacia promovendi gloriam Dei, quia nulli (omnes enim quae sua sunt quærunt, non quae sunt Iesu Christi, Phil. 2, 21.) Religioni, praeter Lutheranam, invariatae Aug. Confess. constanter adherentem, competit, manifestum oppidè evidensque est, nullam praeter hanc veram esse aut dici posse. Et nisi Dissertatio praeter intentionem excrevisset, integrum foret ad oculos ostendere, non tantum ex collatione cum aliis, de quibus h. l. potissimum controversitur, quam bellè gloriam Dei illæ intendant; verum etiam omnium fidei nostrae Articulorum inductione, Lutheranam Religionem ubique primo & immo loco gloriam Dei collocare, quod qui scire desiderat, vel brevem Theol. Posit. D. Rindig inspiciat, & videbit in singulis capitibus, primò inter fines hoc collocatam Dei gloriam, nec aliter faciunt alii orthodoxi. Ut non abs re Fard. l. Imper. *has doctrinas dicere fuerit solitus, duo sibi in Lutherano placere, primò, quod in omnibus suis actionibus deus gloriam Deo; secundò, quod in Ecclesiis suis honorificè de Magistratu sentiant & praedicent.* Et Staupitius, ad Lutherum, *hoc, ait, mihi valde placeat, quod haec doctrina, quam praedicas gloriam & omnia SOLI DEO tribuas, hominibus autem nihil.* Jam autem Deo non potest niemiutà gloria aut bonitatis tribui Luther. in c. 1. Galat. Confer Cathol. Confess. D. Gerhard. p. m. 67. seq.

§. 15. Quoad (γ) Diu est, quod Ecclesiae nostrae nefandi sceleris, quod & Lutherus damnarit, & qui eam sequuntur orthodoxi simpliciter repudient omnia bona opera, à Jesuitis, Bellarm. Censoribus Colton. Stapletono, Valentiano, Becano, Gretsero aliisque postulantur. Liberat tamen eas hoc crimine, tam *Doctrinae*, quam *Praxis* nostrarum Ecclesiarum. Docent illæ primò, quod fides, quæ justificamur, non debeat esse mortua, sed per charitatem operosa, ut per opera pietatis & exercitio charitatis vivam se esse demonstret. Ita eam ipsa August. Confess. Art. 6. *Docent, quod fides illa debeat bonos fructus parere, & quod opereat bona opera, à DEO mandata facere.* Deinde, quod tamen non possit separari à bonis operibus, quam Lux à Sole, vel ab igne calor. Denique, quod Renatis & justificatis nulla detur à Deo peccandi licentia, sed quod hæc sit seria & immota Dei voluntas, ut in iustitia & Sanctitate serviamus illi omnibus diebus vite nostrae, Luc. 3, 74. Ita enim vicissim Aug. Conf. Art. 20. *Docent nostri, quod necesse sit bona operare,*

facere, non ut confidamus per ea gratiam mereri, sed propter voluntatem DEI. Et Apolog. p. 95. *Facienda sunt bona opera propter mandatum DEI, item ad exercendam fidem, item propter Confessionem & gratiarum actionem.* Et p. 100. *Sentimus ac docemus, bona opera necessario facienda esse: debet enim sequi fidem inchoatam Legis impletio.* Confer pag. 85. 220. 336. 500. 700. seqq. Ita quoque nostra Montanarum Confessio Art. VII. *Fatemur, inquit, & urgemus, fidelibus opus esse bona conscientia & ab ipsis operum divinitus mandata necessario regeri, sumus enim debitores non carni, ut secundum carnem vivamus, sed liberati à regno Diaboli, & translati in regnum Dei, ut Deo serviamus.*

§. 16. Praxin evidentissimè declarant *Conciones*, in quibus proponitur & urgetur Lex divina, repetuntur promissiones & comminationes, exempla poenarum & praemiorum in Scripturis proposita, quibus ministri Ecclesiae homines excitant, hortantur, invitant, adeoque impellunt ad bona opera, ac inculcantur causa longè gravissimæ, propter quas studium bonorum operum sit necessarium. *Disciplina Ecclesiastica*, ad quam pertinet *Excommunicatio* tum *Minor*, per quam à communione Eucharistiae arceatur, qui in peccatis securè pergunt, tum *Major*, per quam ex communione Ecclesiae notorii & impenitentès peccatores ejiciuntur. *Supplicia*, quæ Magistratus politicus facinorosis irrogat. Unde manifestum utriusque est, Lutheranos studium Pietatis, & bonorum operum exercitium sedulo urgere. Falsò itaque accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam non tantum eorum, sed & Pontificiorum ipsorum suffragia luculenter testantur, quam utiliter docuerint hodieque doceant nostrates, de omnibus vite generibus & officiis, quæ genera vitæ, quæ opera in qualibet vocatone Deo placeant. Pontificios hujus rei testes produxit, Cathol. Confess. D. D. Gerhard. l. 2. P. 3. art. 23. c. 4.

§. 17. Quoad (δ) ab efficacia Christianae Religionis, ad ejus Veritatem sic arguit Greg. de Valent. Anal. l. 1. c. 15. & T. 1. Disp. 1. q. 1. punc. 4. *Par est credere, divinam ac verissimam esse eam Doctrinam, quæ divinitus præfusa animos hominum afficit & ad virtutem impellit. Hoc autem facit Christiana Doctrina. Credi ergo debet eam esse verissimam & divinam. Est enim scripta est verbis simplicibus, & caret fore artificiosa orationis & ornamentis; nihilominus ita lectoris mentem commovet, ut alia nulla doctrina. Quod argumento est, illum auctoritatem &*

tionis quasi tenocivis ad efficiendum animorum motum non valet. Ita Valentianus, cuius thesin ad hypothesin transferentes sublumimus, Religionem Lutheranam, eiq; singula prædicata nullo negotio accommodamus. Et quidem ut à minoribus incipiamus, verbis illa in Aug. Confess. & reliquis Lib. Symbolicis conscripta est simplicibus, quæ omni ferè artificio orationis carent & ornamentis. Quænam autem mutationem animorum lectio Aug. Conf. concitaverit, ipse B. Luth. deprædicat T. 5. Jen. p. 280. b. *Causa Confessio nostra fidei, Impens. Carolo præsentè recitaretur, pars adversa satis intellexit, longè alia, de doctrina nostra à Concionatoribus suis, imò calumniatoribus illis ac susurrantibus, invidià laborantibus, fuisse Principibus velam. Multi ex his apertè confessi sunt, ipsissimum verbum DEI & veritatem esse Doctrinam nostram, nec S. L. fundamentis refelli posse, de qua tamen antea longè intellexerant. Et hæc, mihi credite, causa erat, cur iam difficulter recitatio ejus nobis concederetur. Verebantur enim nostri calumniatores & obviatores, ne turpiter falsi & mendacii arguerentur, & nihil agebant aliud, quam ut Casar ante cognitionem causæ, præcipiti sententiâ nos condemnaret, &c. Latius ea de re disserit Petrus Svaivis in Hist. Cont. Trid. l. 1. p. 59. Cujus verba vide in Dissert. Dn. D. Dorschei de Adm. sand. A. C. p. 17, ubi & Coelestini atque Mylii verba hæc in romæ reperies.*

§. 18. Deinde, quod Aug. Conf. doctrina, consolando & ad virtutem impellendo, animos hominum afficiat, patet: Quæcumque enim Doctrina in quibusvis adversitatibus erigere potest afflictos animos, & in tentatione ob peccata, iram Dei metumque damnationis, vivo perfundit solatio, ut conscientia sit tranquilla, & sperare ac confidere in Deum incipiat, illa Scripturæ, cæu unico consolationum fonti, Psal. 119, 92. Rom. 15, 4. congrua, à Deo, omnis veri solatii autore, trahit originem. Jam verò tutò vereque de nostra Religione subsumere & affirmare possumus, quod nulla sit calamitas, sive publica, sive privata, interna, vel externa, cui illa ex suo, cui unice adhæret, principio, non medeatur efficaciter, ut tranquillo perfecti possit animo, confidenterque cum laxata Israelis Ecclesia dicere possit: *Dominus est iudex noster, Dominus est Legifer noster, Dominus est Rex noster, ipse salvabit nos, Esa. 33, 32. & cum pressa N. T. Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an periculum? an gladius? Nam in omnibus his cætemur propter eum, qui diligit nos. Rom. 8, 35-37. Nulla gravior tortura, aut maior animi afflictio dari potest,*

quam,

quam si de salute sua homo anxie dubitans hæset, nec potest fiducialiter dicere cum Paulo: *Christus dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, Gal. 2, 20. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quod Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum, sed ideò misericordiam consecutus sum, ut in me primo Christus Jesus ostenderet omnem patientiam, ad confirmationem eorum, qui credituri sunt in vitam æternam. 1. Tim. 1, 15. Hæc & alia remedia ex verbo Dei suppeditat nostra Religio, docetque talia ad quemvis in individuo applicare. Quibus probè ponderatis, protinus evanescit tristitia, oritur fiducia, suavissimaque sequitur conscientie tranquillitas.*

§. 19. Proponit porò ex Scripturis plenissimos solationum Articulos, de Universalis DEI Gratia, quod omnes homines serio salvos velit, 1. Tim. 2, 4. 2. Pet. 3, 9. De Universalis merito Christi, quod pro singulis singulorum hominum peccatis plenissimè satisfecerit, Esa. 53, 6. 1. Joh. 1, 7. unus pro omnibus mortuus est, 2. Cor. 5, 14. 1. Tim. 1, 15. 1. Joh. 2, 2. De Universalis Vocatione, quod Gratia in verbo & Sacramentis offeratur omnibus, Esa. 45, 20. c. 55, 1. Marth. 11, 28. Act. 17, 30. Nihilque ad salutem desit, nisi Christiani sibi ipsis deesse velint, universalibus promissionibus credere, illasque sibi applicare renuant. Præterea ostendit verum coram Deo justificandi modum, quod videlicet veniam peccatorum & salutem adipiscamur, non ex propriis operibus aut meritis, sed omnino sine illis, unice propter sufficientissimam Christi obedientiam, fide apprehensam, nobisque imputatam. Quæ diligenter ponderata, Scripturæ dictis, & piorum exemplis confirmata, tentatum animum mirè afficiunt, è desperationis barathro extricatum, verà fiduciâ, & consequenter vero solatio, imbuunt & perfundunt, ut vicissim ex plerophoria dicere auit: *Certus sum, quod neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia, poterit me separare à Charitate DEI, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, Rom. 8, 38.*

§. 20. Tota adè salutis catenæ, quam Religio nostra proponit, in Asphaltiam salutis terminata, hoc Syllogismo pratico connexa est, & apparet clarissimè: *Omnis homo Viator, in nomen DEI Patris, Filij Jesu Christi, & Sp. S. credens & baptizatus, certò per & propter illud nomen, solâ fide apprehensum salvabitur.* Hæc est *θεσις* divina, antea secula decreta, Rom. 8, 29. Marc. 16, 16. sub qua quilibet Lutheranus, ex sua Doctrina tutò subsumit: *Ego sum homo viator in Nomen DEI Pa-*

K

tris,

trū, Filij Jesu Christi, & Sp. S. credens: & baptizatus, Ergo eadem verbi divini jurati, obfignati, fide ac venacitate fretus, sum. propter illud Nomen Jesu, solā fide apprehensum, salvatus, decreto ante, spe in seculo, re ac fructu in ævo post seculum. Vide hæc, ut pulcherrimè, ita uberimè exposita Theol. Conf. D. Dannhau. T. 1. pag. 492. seq.

§. 21. Quomodo tam verè tamque securè & indubiè, sub illa *ægyptu* subsumere, sibi que in individuo, sine ulla formidine oppositi, applicare possit, qui vel absoluti Decreti Idolum colit: vel Deum in paucos, solos Electos, benevolum: vel Redemptorem, ex eo, quod non pro mundo (adeoque nec pro electis, qui voce mundi, Johan. 3. 16. significantur) oret, sed pro his, quos Pater ei dedit Joh. 17. 9. particularem fingit, abundè indicavit, Salve Reform. B. D. Dannh. p. 451. seq. De Principe Georgio Johanne Palatino, Duce Bavarix, commemorat Vögelius in concione funebri, eum in lethali morbo constitutum dixisse: *Si essem Calvinianus, oporteret me jam desperare. Cavete, charissimi Filij, à Doctrina Calvinianorum, nullam in ea est solatium, sed perpetua dubitatio.* Pontificiorum ex suis de meritis donorum operum, propriis satisfactionibus, pè facta Legis implementatione, perpetua de Gratiæ Dei dubitatione, aliisque periculosis & in Deum Christi que meritum contumeliosis dogmatibus, sub *ægyptu* jam data, Assumptio, meris laborat incertis. Nullus scire valet, certitudine fidei, cui non potest subesse salus, se Gratiæ DEI esse consecutum. Catech. Canil. Communis enim est, Bellarm. teste l. 3. de Justif. c. 3. *Sententia serè omnibus Theologis, qui docent non posse hominem in hac vita habere certitudinem fidei de sua justitia.* O miseram fidem! ad quam tamen etiam externa vi cogunt, quam etiam meliora edoctis, violenter, non tam obtrudunt, quam verberibus intrudere laborant, cum ipsimet fidem & eversionem propriæ salutis præstare neutiquam possunt, sed ne audent quidem, nisi fulmen anathematis Concil. Trid. Sess. 6. c. 13, 15. experiri velint. Si hoc non est fontes solatiorum obstruere, quid aliud esse possit nescio. O Tyrannidem! quâ moti nonnulli Pontificiorum, propriis verbis & exemplis comprobaverunt, Doctrinam Lutheranam, in agone mortis, solida præbere solatia, quos qui cupit, consulat Conf. Cath. B. D. Gerhard. p. m. 68. & 1560. Noti sunt versiculi:

Nos omnes nunc Pontifices fumus, attamen olim

Quisque Lutheranus cum morietur erit.

Scilicet, si Deus pretiosas verbi & Gratiæ suæ margaritas, porcis, illas totâ

totâ suâ vitâ conculcantibus, in mortis demum agone vicissim obiciat.

§. 22. Porro à modo propagatæ Religionis Christianæ, ad ejus Veritatem sic colligit, de Valent. l. c. cap. 6. *Quæ Doctrina divinitus est hominibus probata, ea sine dubitatione est vera. Atqui Doctrinam Christianam esse probatam divinitus, modus certè quo in orbem est introducta declarat. Nam à paucis hominibus, nulla neq; humana eruditione eloquenti, ne instructis, neq; potentia & vi armatis, neq; nobilitate claris, neq; opulentia præstantibus, & præterea ejusmodi res docentibus, quæ magna ex parte hominum voluntatibus atq; ipsi carni repugnant: plurimi sapientissimi, eloquentissimi, potentissimi, nobilissimi, opulentissimi, una vi veritatis, Domino cooperante & sermonem eorum admirabiliter confirmante, Marc. 16. victi ac superati sunt, eoque demum adducti, ut desertis patriis religionibus, quæ vel ipsa diuturnitate confirmata erant, Christianam disciplinam amplecterentur.* Hæc profectò Lutherana exactissimè convenire omnia, omni exceptione major testis est experientia. Quis enim Lutherus? Unus, miser, voto paupertatis constrictus Monachus, in Monasterio educatus, nullâ carnali sapientiâ, quæ non nisi per longam in seculo commorationem contrahitur, instructus, nullâ vi aut potentia externa armatus:

Lutherus decimum confecit strage Leonem

Declava noli quætere, penna fuit. Ut ita

Sceptrum, Bulla, Scholæ, Regis, Papæ, Monachorum.

Uni Luthero nil sociata nocent.

§. 23. Deinde, Lutherus nullâ nobilitate clarus, nullâ potentia aut opulentia instructus, talia docere cœpit, quæ magna ex parte hominum voluntatibus, ipsique carni repugnant: Siquidem Papam, multis ab annis universæ Ecclesiæ τὸ κληρωτὸς ἔργον, contra primi sui antecessoris voluntatem & mandatum, 1. Pet. 3. κατακυριεύοντα, cum omnibus honoribus, divitiis & deliciis deferendum docuit, plurimosq; sapientissimos, eloquentissimos, potentissimos, opulentissimos, nobilissimos, Episcopos, Reges, Duces, Principes, unâ vi veritatis, Domino cooperante & sermonem ejus admirabiliter confirmante, ita convicit, superavit, eoque adduxit, ut desertâ patriâ Religione pontificiâ, quæ vel ipsa diuturnitate, jam olim præsumptâ, hodie dum superbit, desertis dignitatibus opibusque in papatu amplissimis, iram Papæ nihil morati, Lutheranam Religionem amplecterentur avidissimè. Quod enim

nim assensum hic, & post in pacem religiosam, (quam per convitium loricatam appellant,) consensum, vi atque armis Protestantium à Pontificiis fuisse extortum, comminuntur Papistæ, calumnia est crassissimi mendacii diu convicta, à Necessaria Defens. Aug. Conf. p. m. 325. Confer si placet D. Svevi Dispp. De Pace Religiosa.

§. 24. Edicant v. hodierni Papistæ *συναμασχοματιες* B. Lutheri, an talia ab homine sibi relicto, carnali, & (ut nihil desit calumniarum ad proflituendam religionis sanitatem) Diaboli doctrina imbuto, naturaliter fieri posse censeant? Saniores profectò, nec vel pietate, vel doctrina, (doctrina dico, ne quis fraudem & vim, quibus nemini cedunt oggerat) hodiernis Jesuitis (tunc enim nulli adhuc erant, tam antiqui sunt!) vel tantillum cedentes B. Lutheri *ὀψυχοτες*, tanta eum præstare posse penitus dubitarunt. D. Cranz celeberrimus historicus Hamburg. lectis Lutheri de Indulgentiis propositionibus, dixisse fertur: *Frater, vade in cellam & dic: Misere mei Deus.* Quid? quod ipse Lutherus scripserit: *Es ist nicht möglich / daß ein Mensch sol allein solch ein Wesen ansehen und führen / es sol auch wol ohne meinen Rath hinauß gehen / und die Pforten der Hölle sollens nicht hindern.* Sanè portæ inferorum, etsi conarentur omnimodè, non potuerunt impedire, quin non saltem asylum sub Imperio Romano invenerit, verum etiam brevi tempore, extra Imperii lines progressa, universum orbem penetravit. Doctrina Aug. Confess. ut merito dixeris cum *August. quicquid talia non videt, cæcus est: quicquid videt nec laudat, ingratus; quicquid laudanti reluctatur, insanus.*

§. 25. Eructavit equidem hic aliquot mendaciorum convitia Bellar. qui Mendæ. i. verba pietissimorum Confessorum in Præfat. Form. Conc. posita: *Angustiana Conf. per totum orbem i. e. in quodam angulo septentrionis, ubi q. sparsa percrebuit i. e. aliquot oppidis Germaniæ, audiri cœpit, sarcasticè suo suorumque more, cum nihil solidi, quod reponeret, haberet, excipit & exponit.* Verum enim verò, præterquam, quod lucem experientie impudenter perminxit, illud etiam, quod ante turpiter eructaverat, sui plerumque obliuiscens, sua, nec vicissim reorbuit Cardinalis, cum Præfat. T. 4. ita scribit: *Volantes curvus mirum indicant velocitatem, quæ nova ipsa fecta, in ista pestifera tabia, sese per varias regiones diffudit. Nam non contenta Aquilonaribus Regnis, ad Orientem quoq. & Meridiem, ad Græcos, ad Indos, ad ipsum novum orbem, navigare ausa est: quæquam & à Græcis cum ignominia repulsa fuit, &*
apud

apud Indos non permisit Dominus, ut vestigium figere possit. Quid hic commercii Bellarmino cum Veritate, quando dicit, doctrinam Evangelicorum, à Græcis cum ignominia repulsam fuisse, videri clarissime poterit, si cum hoc vano Bellarmini somnio conferatur Panegyric. Dissertatio, de Græcorum fide & Religione moderna, à Magnif. Dn. D. Calov. in Promot. Doct. Theologiae publicè, exeunte Anno 1658. recitata, ubi pag. 12. seq. evidentissimè ostendit Theologus incomparabilis, quomodo Ecclesiæ Græcæ, Romani præfulis primatum, cum multis idolomaniis papalibus repulerint, & Evangelica dogmata, ad fundamentum fidei maxime spectantia, consensu suo approbarint. Confer Confess. Cathol. D. Gerh. p. m. 2470. n. 4.

§. 26. Deinde proprium os ferit Cardinalis, quando Præf. T. 1. scribit: *Quis ignorat? pestem Lubermam* (sic salutare antidotum, contra tot papales animarum pestes, pridem in domo Ecclesiæ Dei grassantes, teterrima pestis appellat) *in Saxonia paulò ante exortam, mox Germaniam penè totam occupasse, inde ad Aquilonem & Orientem profectam, Daniæ, Norvegiæ, Sveciæ, Gothiæ, Pannoniæ, Hungariæ, absumpsisse, tum ad Occidentem & Meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam Regna, brevi tempore populatam, ad extremum Alpes transcendisse, & in Italiæ usq. penetrasse.* Nimirum, Oriens, Occidens, Meridies, Aquilo, Bellarmino præoccupatione laboranti, est Septentrionis quidam angulus. Dania, Norvegia, Svecia, Gothia, Pannonia, Hungaria, Gallia item, Anglia, Scotia, florentissima quondam (quasi verò quis papismum vel repudiarunt penitus, vel certe ceu pestem abominantur, hodieque non sint) Regna, ipsa denique Italia, Cardinali sunt aliquot Germaniæ Oppida. Memorem esse oportet, qui zrite mentiri vult.

§. 27. Ex his, ut & aliis infallibilibus argumentis manifestissimum est, Lutheranam Religionem ex omnibus & præ omnibus veram esse & Sanctam, quippe, quæ à sanctissimo Deo profecta, ad sanctissimam eius gloriam omnia, juxta Sacratissimum Dei verbum, dirigit, Sanctimoniam sedulo urget, & sanctos progenerat fructus, Justificationem & Salutem æt. Si quæ hic profanitas vitæ, quo argumento nullum est apud Pontificios solennius, quod omnes cathedræ papæ crepant: *Lutherus fuit spurcidicus moribus turpibus, ore in frænis: apud Lutheranos sunt multa vitia, & enormia scandala, ex quibus & aliis similibus papistæ, ad fallitatem Religionis Lutheranz, validissime arguunt.* Non ea Re-

figioni, sed personis religionem profitentibus adscribenda. Nam quoad prius; fuerit sane Lutherus his vitis infamis, quæ tñ. Pontificii non dum probarunt, quid ea ad Religionem ipsamve Doctrinam? Fuit & Bileam avarus, & tamen os Domini; fuit & Judas fur atque proditor, & tamen legatus Christi thaumaturgus; fuit & Pontifex non unus Sodomia, Incestu, Hæresi, &c. infamis, & tñ. Judex controversiarum infallibilis. Quoad posterius, Disting. inter Scandala atq; vitia, quæ sunt ipsius Doctrina & Religionis per se consuetaria, & inter ea, quæ Doctrinam & Religionem veram consequuntur, occasione (non datâ, sed) à pravâ hominibus arrepta. Prioris generis Scandala, in Lutherana Religione inveniri, negamus & pernegamus. Manet ibi Fides quæ creditur adamante revincta, semper & ubique quam certissima; juxta quam Pietatis & honorum operum necessitatem districtè urget, & ad morum Sanctimoniam quotidiè sedulo exhortatur, ita tamen, ne doctrina illa bonorum op. extra suos terminos divinitus constitutos protrahatur. Nec dubitandum, quin Deus semper sibi sanctum semen releret, nec patiatur verbum suum vacuum redire. Ela. 55, 11. Posterioris generis peccata, in Lutherana Religione inveniri, faciles largimur, ubi fides quæ creditur, non raro luctatur, patiturque deliquium, etiam in sanctissimis, Jacob Patriarcha colluctante, Jobo afflicto, Davide tentato. Scandala ergo & scelera talia non Religionis culpâ, sed vitio hominum sunt, quos Religio condemnat, & emendare studet. Indicia hæc sunt amissæ Fidei, non Dogmaticæ & objectivæ, quam Religio credendam proponit; sed justificæ & subjectivæ, quam homines religiosi, ex pura & intemerata Doctrina haurire, & juxta ejus præscriptum, piè justè & sobriè vivere deberent. Nec sequitur, eos veram Religionis Doctrinam non habere, aut perverfam habere; sed hoc saltem sequitur, eos verâ Religione ad effrenem licentiam & vitæ dissolutionem periculose abuti. 1. Pet. 2, 16.

§. 28. Quid? quod nulla unquam fuerit religio, in qua non reperti male morati & notoriè impii, qui, ceu è rosæto araneus venenum, ex Evangelio (non Lutheri, sed) Christi pessimos exugunt mores. Ut rectissime B. Luther Dom. 2. Advent. scribat: Diese Predigt / (von der Zukunft Christi) sol man billich mit grossen Freuden hören und mit herzlichem Dankagung annehmen / sich darauß bessern und strommer werden; So lehret sich / leider! umh / und wird die Welt aus dieser (nicht Luthers / sondern) Christi Lehre nur ie länger / ie ärger / ruchloser und freventlicher / und ist doch nicht der Lehre / sondern der Leute

Leute Schuld. Confer Sirach 33, 29. Vera fuit Ecclesia Israelitarum, ergastulo Aegyptiaco erepta, at quot flagitia ejusdem à Prophetis notata? Vera, sine dubio, fuit Ecclesia XII. Apostolorum, sub Magistro Christo, at quot quantaque ibi scandala? ille dextram, hic sinistram, matre mediatrice ambit, in putativo Regno Christi terreno. Quot ibi rixæ de primatu? quot argumenta diffidentia, toties à Christo castigata? hic Christum prodit, iste negat, ille penitus deserit & fugit. Non igitur vitæ, sive Doctorum, sive Auditorum; sed doctrinæ fructus, ex ejus utero quasi genitales, per se nati, religionis falsitatem arguunt. Unde graviter August. ad obrectatores veræ religionis l. 1. de morib. Eccl. c. 34. Nunc ait, vos illud moneo, ut aliquando Ecclesia Catholica desinatis maledicere, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quotidie tanquam malos filios corrigere studeat.

§. 29. Accipiant verò papistæ, pro papismi falsitate, similem consequentiam: Quæ Religio, non tantum per se gignit enormia scandala, sed etiam genita tolerat, permittit, laudat & defendit, illa oppido falsa est, veræq; religionis nomen neutiquam meretur. Sed talis est Papæa. Ergo. Major ipsorum est Papistarum, & aliàs verissima. Minor quoad prius: Quia papismus ansam dat Idololatriæ, cum jubet invocare Santos, adorare imagines; contemptus verbi Dei, quando Scripturam sacram, scabiosis titulis apud vulgus traducit, Lectionem ejus prohibet; perjuriis, tyrannidiis, concubinariis, sacrilegiis, Simonia, & similibus nefandorum scelerum. Posterius, ipsa praxis summorum Pontificum, a-hiorumque Regularium planum facit. Inter quos vitia & scandala grassantur, quorum & Gentiles saniores pudet, nec audita fuerunt inter eos. Nam ut taceam, quod Mantuanus cecinit: Roma est jam tota lupanar. Ipsi Pontifices, alii incestuosi, Alexander VI. cujus Lucretia Filia, Sponsa, Nurus: Sodomitæ, Sixtus IV. Leo X. Julius III. Monstra; qualia post Formosum Sedi præfuisse fatetur Baronius. Liceat ergo nobis eadem, quæ traducimur, Lege Consequentia inferre. Religionem papisticam esse incestuosam, Sodomiticam, Monstrosam. Quod sanè agrè nobis concedent papistæ, tametsi talis illa revera sit, non tam quidem propterea, quod talia scelera in ea reperiuntur, quam quod eadem ibi permittuntur, impuneque tolerantur & defenduntur. Ita enim de Religione Jesuitica Johan. de Palafox Mendoza Archiepiscopus.

Episcop. Angelopolit. Indorum: *Quæ inquit, religio? quis ordo Ecclesiasticus? à veris Catholica fidei rudimentis tantum aberravit, ut Nationem numerosissimam (Chinensem) & satis callentem & politicam, ideò, plus radiis fidei illuminari & fundari expositam, non ad fidei regulas Magistri Neophytis, sed neophyti, ad idololatriæ partes & nefarios ritus & cultus, magistros alliciant, atrahant & deducant, ita ut non à piscatore piscis, sed à pisce piscator capi videatur.* Ergone Religio Jesuitica Idololatræ, turbulenta, rixosa? sanè. Vide Biblioth. Papist. Magnif. Dn. D. Schertzer, & Aletheam Vind. D. D. Dannh. p. 153. seq. & Vale Triumph. p. 132. &c. Porro, estne Monachus, religio κατ' ἐξοχήν dictus, religio fornicaria & scortatoria, quia multi (quales & ipse, varii ordinis Monachalis, ob servatum castitatis votum, catenis Neapolitanis alligatos socios habui complures) ibi fornicatores, in omni religiosorum cœtu, reperiuntur? Nota sunt exempla ex historiis, quibus proinde adducendis hoc loco superfedemus, nobilemqve hanc controversiam ita claudimus.

Quæstio Secunda.

Utrum bona opera, e. g. visitare orphanos & viduas, in afflictione eorum, faciant puram & immaculatam Religionem?

§. 1. Non sine causa quæritur, quandoquidem Pontificii verba Apostoli, ad suum papismum ita detorquent, ut ex abundantia & superabundantia bonorum operum monachalium, per quæ non tantum facientes salutem consequi se posse jactant, verum etiam vendentes eadem, ementibus vitam at. certò promittere audent; Religionis veritatem ad Monachatum, & consequenter ad solum papismum præposterè restringant. Sic enim procedunt: Ubi bona opera, ibi salus: sicut contra, mala opera damnant: ubi salus, ibi vera Religio. In papatu salus. Ergo. Unde Religionem Lutheranam, ex vitiorum & scandalorum multitudine, non tantum arguunt falsitatis, sed etiam accusant, quasi in totum prohibeat bona Opera, ut non immerito pii conf. flores

Art.

Art. XX. *Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant.* Observandum autem hic ante omnia, quatuor imprimis requiri, ad verè bonorum Op. essentiam, *Originem, Normam, Formam & geminum Finem*, hæc ubi non adstant, ibi nulla operum bonitas dari potest.

§. 2. *Origo* bonorum Op. est Deus, summum illud Bonum, nullius indigum, vena omnis vitæ ac lætitiæ, in quo omnes creatæ, quæcunque alibi vel cogitari possunt, perfectiones sunt, *vel eminenter*, ut in summa perfectione; *vel idealiter*, ut in causa exemplari; *vel Objectivè*, ut in oculo omnia vidente; *vel deniq; virtualiter*, ut in autore & fonte omnium bonorum, non tantum quæ percipimus: *Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desuper est, descendens à Patre luminum* Jac. 1. 17. sed etiam quæ præstamus: *Gratiâ DEI sum id, quod sum, quæ in me efficax fuit ad exercendum Apostolatam* 1. Cor. 15, 10. Unde Aphorismus: *Bona Op. veniunt à DEO in nos, non à nobis in DEUM, ut illis quicquam mereamur.* Subjectum quidem s. principium operans bonorum Op. est homo justificatus, ne utique tamen agit ex viribus naturalibus natis; sed ex dativis supernaturalibus, in renovatione acceptis Rom. 7. 22. c. 8, 14. Deus est qui operatur in homine velle & perficere, pro bona voluntate sua Phil. 2, 13. cujus & factura sumus, creati in Christo Jesu ad bona op. quæ præparavit DEUS, ut in illis ambulemus Eph. 2, 10. conf. c. 3. 16. Coloss. 1, 9. 10.

§. 3. *Norma*, ut totius cultus divini, ita quoq; bonorum Op. sola & unica est Scriptura S. in qua DEUS se suamqve voluntatem, quid & quomodo ab hominibus fieri vult, sufficienter clare & perspicue revelavit & præscripsit, quod supra demonstratum. *Cum enim voluntas DEI, ita noster B. D. Dannh. Theol. Consc. T. 2. p. 374. Sapientissima, sola sit cultus regula, peccatum est omnis ἐξ ἑλοθῆσιν αἰα ἀρbitratu humano, institutum* Num. 15. 39. Deut. 12, 18. *Non igitur sunt bona op. quæ quisq; propria intentione facit, sed quæ Deus præcipit*, ait rectè Form. Conc. p. 700. Quia Lex est Spiritualis requirens conformitatem cordis & interiorum motuum cum lege Divina, adeò ut aliquid sit verè bonum op. Deo placens, non sufficiat externa actionum hypocrisis, sed requiritur interior obedientia, quæ condelectatur, Legi DEI Rom. 7, 22. & cujus summa sit Charitas 1. Tim. 1, 5. Prudenter igitur colendus DEUS, aliàs frustra colueris Matth. 15, 9. hilariter, talis enim cultus Deo gravior, sicut primum mustum est præstantius, eò, quod torculari extortum est.

L

§. 4.

§. 4. *Forma bonorum op. interna est cōvōiō, congruentia cū Lege Dei, non tantūm inscripta, sed etiā præs̄cripta in SSā: externa est Fides, cū Charitate extra actū justificandi formalem: q̄vovis puncto Mathematico conjunctior, in formali tñ. illo actū, q̄vem sola fides, sufficientissimam Christi obedientiam apprehendens, absolvit Rom. 3. 38. c. 4, 5. Gal. 2, 16. Ebr. 11. 6. ita sejungenda, ut nihil ad eum conferat, sed ceu opus Legis moralis penitus ab eo excludatur Ephes. 2. 8. Præs̄ens illa quidem Fidei, in ipso etiā actū justificandi, præs̄ens tamen sine ullo concursu ad disponendum, procurandum, promerendum vel conservandum salutem vel fidem, Si quidem in virtute DEi custodimur per fidem in Salutem, paritā revelari in tempore novissimo 1. Pet. 1. 5. Sed saltem ad vitam verā fidei coram hominibus notificandum & declarandum: Ostende fidem ex operibus Jacob. 2. 18. Rectissimè hic nostra Montanarum Confes. art. VII. docemus, nova obedientie non esse considendum, quasi per eam mereamur remissionem peccatorum, justitiam & vitam aeternam coram Deo, sufficit enim fides ad hoc, ut donet nobis Spiritum S. & per hunc justitiam, multaq; in super & magna bona. Jesu, ait Hilarius, ipso nomine salutaris est. Lex autem ex Sion non fuit salutaris, opere quidem vivificans, sed non justificans ex fide.*

§. 5. *Finis ad quem ut tota Religio, sic quoq; bona Opera colimant, unicè Gloria DEI est Matth. 15, 6. 1. Cor. 10, 31. Phil. 1, 20. 1. Pet. 4, 11. q̄vz ubi non est, ibi etiā religiosissimorum opera, non tantūm puram religionem non præs̄tant; Sed ne bona quidem dici merentur. Quicquid enim boni, ait August. l. 4. contr. Julian. c. 4. fit ab homine, non propter quid debere vera sapientia precipit, est officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est. Excidunt igitur ab hoc elogio bonitatis, non tantūm opera irrogenitorum, sed etiā quorumlibet, etiā sanctissimorum, electitia. Frustra colunt me docentes doctrinas mandata hominum Matth. 15, 9. Equidem Micha idololatra cultu à semet dedicato, visus est sibi & DEo placere, sed erravit enormiter Jud. 17. 13. Israelitæ in deserto Exod. 32, 4. ad vitulum conflatum: bi sine Dii tui Israel. Qui huic vitulo, ita hic notat Brent: aliquid honoris defert, & in præs̄entia hujus sacrificium offert, is præs̄tat gratissimum cultum: Deo illi, qui nos ex Aegypto eduxit, cum in ejus honorem crexerimus. Israelitæ, ita D. Chemnit. cultum illum non ad materiam vel formam vituli, sed ad prototypum seu rem significatam h. e. ad verum Deum, qui ipsos ex Aegypto*

eduxer-

eduxerat, retulerunt: & tamen idololatriam commisisse rectè dicuntur. Quid enim ad hæc DEUS? dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos v. 10. quid Moyses? cum appropinquasset ad castra, vidit vitulum & choros, iratusq; valde projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. Accepitq; vitulum combussit, contrivit & in profluentem sparsit, dixitq; ad Aharon: quid tibi fecit populus, ut induceres super eum peccatum maximum v. 19. Quapropter cultus religionis nō est æstimandus ex opinione colentis, sed interpretatione ejus, qui colitur. Unde rectè monet Drexel: de rect. intent. c. 6. Inobedientia intentione bona defendi nequit. Corium furari & calceos egenis dividere, elemosyna patibuli digna est, opem hypocritica. Esa. 66, 3. Detestatur, ait hic D. Osiand Deus omnia sacrificia, ex opinione meriti, ac sine penitentia & fide in ætiam, oblata.

§. 6. *Bona igitur opera, ut non faciunt constituuntq; Christianum; ita ad veritatem Religionis, (si Topicam & probabilem ad extra declarationem excipias) nihil conferunt. Dico probabilem & Topicam; Nulla enim secta est, etiā extra coetum Christianorum pomœria, in qua non reperias & Pharisaismum & Epicureismum, & simulacra sanctitatis, & profligatæ vitæ enormia scandala. Sicut ergo bona Opera in Christiano, qui, accuratè loquendo, est filius gratiæ, & remissionis peccatorum, per baptismumq; Christum indutus, non sunt causa regenerationis & justificationis: ita neq; sunt causa Christianismi aut veræ Religionis, accuratè ita dictæ, constituens. Nam infantes Christianorum simul atq; baptizati sunt, confestim fiunt Christiani, veraq; religioni inseruntur, neq; tamen statim bona op. cum ~~opere~~ conjuncta, præs̄tant, licet Sp. S. & fides justificans, quam DEUS per baptismum illis contulit, non omnino otiose in illis sit, sed suos motus internos Deo placentes in ipsis excitet. Deinde, sæpe evenit, ut infantes baptizati, statim à suscepto baptismo moriantur, anteqvam bona opera externa ediderunt. Nihilominus tamen per baptismum (loquimur jam de ordine, quem DEUS in N. T. præs̄criptis) Christianismi veraq; Religionis facti sunt participes, Deniq; si bona opera pertinerent ad essentialē ~~essentialem~~ veræ religionis, tum forent ejus notæ essentialēs à priori, quod an aliquis Pontificiorum hactenus docuerit, equidem nescio. Quare optimè D. Luther in Gal. c. 3. p. 134. Christianus, inquit, fit non operando, sed audiendo E. vangelium.*

§. 7. *Quod si verò de veritate Religionis ex bonis malisvè operibus*

bus ferendum mihi iudicium, tum etſi ob Doctrinam, quam tenet, ſatis ſit abominabilis, nulla in venerim abominabiliorem Jeſuiticã papã, quippe à nulla unquam tantum malorũ, in continuo labore, vincit, in fame, ſiti, frigore æſtuq; verberibus & plagis conſtitutus accepi, quantum ab hac veriſſima, ſcilicet, & catholiciſſima ſuſtinui. Ita ea exundat bonis operibus, ut depoſitã humanã fragilitate & compaſſionis Chriſtiane memoriã hominem conficere parum penſi habeat. Niſi forte hoc ſit illud bonum opus verã religionis index, viſitare orphanos & viduas, aut quosvis afflictos, in tribulatione eorum, ut majorem conſultando, contemnendo, afflictis addas afflictionem: prohibere pios à beneficentiã exercitiis, quorum utrumq; Jacobus h. l. purã & immaculatã religionem externè ſignaturus, requirit: benefacere volentes plagis abigere, dantem & accipientem indignè, miſerè & crudeliter tractare, torquere; atq; hoc omniõ genuinum eſſe papã religionis indicium, viva docent exempla. Itaq; in collam ipsis retorquendum nefandum crimen, cujus jam olim *Conf. Aug.* Socios rafa cohors damnaverat, quaſi bona opera prohiberent vel damnarent; apud ipſoſ talia veriſſima eſſe experientia teſtis eſt.

§. 8. Si jam hæc ſunt illa bona opera verã religionis indices, & merita vitæ æternæ, tum Religionem Turcarum multis modis venient purioremq; dixerim papificã, & Paganum quemvis, etiam abjectiſſimum mancipium, ſupra caput Clementis X. in celo collocaverim. Turcæ enim pauperibus in carcere & Triribus panem non ademerunt, ſed eſurientibus præbuerunt, non inſultarunt miſeris, ſed ſeriam compaſſionẽ, in domo Jeſuiticã extorrem, factõ ipſo mulſatiam ſunt conſeſtati. Atq; ita per Conſequentiam Pontificiorũ, Turcica religio erit vera, falſa papã, quia nulla hic, pleraq; ibi expertus bona opera. Vel concedant igitur Jeſuitæ ſequeſtam, vel certe tot monſtris conſequentiarum, Ranam Romanam perornare deſinant. Meminerint, Arborem ex fructu cognosci quidem, non verò conſtitui. Ut rectiſſimè iudicat B. noſter Lutherus, *Bona opera non faciunt hominem,* (Religionem) *bonum,* (veram,) *ſed homo* (Religio) *bonus* (vera) *facit bona opera.* Non præcedit fides, (quam & quã credis.) ſi pia vita non ſequatur: *Ue enim vitam corporis ex motu cognoviſimus, ſic vitam fidei ex bonis operibus,* ait eleganter Bernh. ſerm. 2. de Paſch. Obligno hanc quaſtionem exegeſin D. Seinneckeri effato: *Virtus Chriſtiana eſt non ledere, fortitudo Chriſtiana, ladenti remittere: gloria Chriſtiana, parcere ei, cui nocere potes.*

Po.

Porismata Practica.

I.
Religio Chriſtiana (in ſe ratione ſuã formæ & normæ, etſi ratione ſubjecti & in exiſtentiã aliquid,) nihil falſi admixtum habet, ac proinde veriſſima. Nam omne unum verum, & viciffim. Vera Chriſti doctrina non niſi una eſt, ut omne verum, non multiplex, ſed unum ſibiq; ſemper conſtans. Et antiſſimum quoq; veriſſimum, adulterinum verò quodq; poſterius, Tertull. iudicio; & quod tale eſt utiq; neceſſarium. Si quidem ſine vera Religione omnis ſcientia ignorantia; omnis vita vanitas; omnis actio peccatum; omnis natus error eſt. Sine illa nullum datur in controverſiis fidei directorium, nullum in ſpe & Charitate alimentum, nullum in cruce ſolacium, nullum in vita gaudium, nullum in morte refugium. In ea quicquid docetur veritas: quicquid præcipitur bonitas, quicquid promittitur felicitas eſt.

II. Non tantum verè; ſed etiam neceſſario concedenda eſt in mundo Religio. Prius patet: quia nulla gens ſub ſole, quæ careat religione, quod viciffim tum *Ratio* probat, tum *Experientia*. *Experientia*, quod remotiſſimæ & *æar* *Ægypti* barbaræ Gentes, ut Americani, Septentrionales, Calcuthani, &c. religionis exercitiis vacent, quod Benzo, Levinus, Münſterus in deſcriptione horum populorum teſtantur. *Conf. Aletheam* *Vindie* *D. Dannh. p. 61. ſeq. Ratio*: quia *ἡεογγοωια* naturalis communis eſt omnibus hominibus, quam non poteſt non ſequi cultus Numinis. De iſta teſtatur Apoſtolus Rom. 2. 14. de acquiſita e. 1. 9. In toto viſibili mundo, nihil datur homine excellentius; in homine nihil Anima præſtantius; in Anima nihil ratione exquisitius, in ratione nihil intellectu præclarior; in intellectu nihil ſapientia præſtantius. Inter omnes v. ſapientiæ ſpecies, nulla invenitur nobilior, quam quæ verum de DEo lenſum, & rectum erga Deum cultum docet atq; inculcat, quod Religionis proprium eſt. *Posterius* ex hypotheſi conſequenti ſalutem ultrò liquet: Cum nemo ſit, qui ſe perditum velit. Religio autem ſola eſt, quæ nos per ignorantiam & peccata ſeparatos à DEO, iterum cum illo conjungit, adedq; in *coelum* è terris elevat. Religio ſola eſt, quæ animum hominis ſatiare, & conſcientiam tranquillare poteſt, ut de illa certus, omnia ſe habere lætetur, ſi maxime de bonis temporalibus nihil habeat vel retineat ampliù. Religio ſola eſt, quæ nobiliſſimas tra-

L 3

dit

dit artes, cunctis necessariis, solis Christianis proprias, nimirum artem pie vendi, fortiter patiendi, & bene moriendi. Unde indefinens priorum suspirium:

Hæc est summa mei voti, da credere rectè;

Vivere da sanctè; da bene, Christe, mori! Rectissime igitur Lactant. l. 6. Inst. c. 1. *Venio, ait, nunc ad id, quod summum est operis huius & maximum, ut doceam, quo ritu, quove Sacrificio, DEum coli oporteat. Id enim est hominis officium, in eoq; solo summa verum & beata vitæ ratio consistit, quandoquidem propterea ab ipso facti & inspirati sumus, non ut cælum videremus & solem, (quod Anaxagoras putavit,) sed ut artificem solis & cæli DEum, puræ & integræ mentis coleremus.*

III. Illa religio antiquior, quæ prior, illa prior, quæ purior, illa purior, quæ verbo DEI revelato conformis. Eosdem annales agnoscit verbum DEI, cum ipso DEo, qui per illud voluntatem suam, quomodo nunc coli velit, ab æterno revelare decrevit, in tempore homini proposuit, labentibus in deterius seculis, literis commendare iussit. Hinc B. Lutherus verbum DEI, ipsum Deum vocavit, in Resp. ad Replic. Sylvestri T. 1. Jen. Lat. fol. 62. Quæ igitur Religio hæc verbo ex ælle congruit, illa jure merito & purissima audit & antiquissima. Intelligendam autem volumus antiquitatem non musteam, quæ aliquot demum seculis post Christum natum induci cepit, sed quæ à principio deducta est; non plumbea, sed aurea; non vanam, & planam seu decepticem, sed canam & sanam. Si quidem in rebus fidem & cultum divinum concernentibus, non quamlibet antiquitatem, minimè eam, quæ à primæva dissona est, attendendum ex divino interdicto, Ezech. 20, 18. liquet: *In viis patrum vestrorum nolite ambulare, sed in viis meis ambulate.* Nititur autem illa Religionis, ut Tertull. loquitur, principalitas, sola revelatione divina, de reparatione generis humani, mox post lapsum Protoplastis facta Gen. 3. 15. Quæ concione paradisiacâ nixa nostra confessio Neosolientis, Religionem nostram omnium vetustissimam esse asserit, comprehendereq; ait, non solum summam religionis, verum etiam Prophetiam, quantam contraditionem & adversitatem vera Religio in mundo habitura sit. Hæc, ait porro, est prima Concio de Christiana religione, ex quâ videmus, Religionem nostram, longè vetustissimam & in paradiso institutam esse, quæ dein ab Adamo, per Patriarchas propagata est usque ad Noah, sub quo diluvium factum est: fuit enim & Noah Christianus, cuius posterius aliqua ex parte propagaverunt Christianissimi, cum in totum terrarum orbem dispergerentur. Post diluvium Abrahamo & posteris eius solemniter repetita Gen. 18, 10. c. 2, 16.

Da-

Davidi 2. Sam. 7. 12. seq. denique à Christo, per quem ultimis temporibus Deus locutus est, confirmata penitusq; stabilita, in qua & stamus adhuc, DEI gratia! & gloriamur, scientes, antiquitatem sine divina literatura, nullius esse momenti. Unde rectè Cyprianus: errantes in religione, ad radicem atq; originem traditionis dominicæ, omnibus novellis & humanis traditionibus valere iussis, reverti jubet.

IV. Non nisi unica est Religio, quæ hominem à Deo avulsam, ei vicissim redunit. Ea hodie Christiana vocatur, estq; omnibus temporibus & populis patefacta, his quidem clarius, illis verò obscurius Joh. 14, 6. c. 17, 3. Act. 4, 12. 1. Pet. 1, 10. Quemadmodum a sexaginta quidem sunt Reginæ, octoginta concubinæ, & virginum non est numerus, una tamen est columba, una sponsa perfecta, una electa matris suæ, quam beatissimam prædicabant Reginæ & concubinæ & laudaverunt eam Cant. 6, 8. Ita multe quoq; sunt Religiones in mundo, sed una est verè & propriè dicta religio, cæteræ dicuntur quod non sunt; sicut etiam multi dicuntur dii, sed unus tamen est Deus verus 1. Cor. 8, 6. *Unus DEus* ad quem contendimus Deut. 6, 4. *Unus mediator* DEI & hominum, homo Christus Jesus 1. Tim. 2, 5. extra quem non est Salus Act. 4, 12. *Una via salutis* per Christum Joh. 14, 6. 1. Tim. 4, 6. Ebr. 5, 9. *Una Fides* Eph. 4, 5. per quam & nos credimus salvari, sicut & Patres nostri Act. 15, 9. 10. Rom. 4, 16. &c. Una fidei norma, lux viæ duxq; ad cælos, Scriptura S. unum illud necessarium Luc. 10, 42. *habemus firmiorem sermonem propheticum* 2. Pet. 1, 19. *hæc scripta sunt, ut credatis, & credentes vitam habeatis æternam* Joh. 20, 31. *Unum Baptisma*, per quod Christo inserimur, & Christum induimus Gal. 3, 26. 27. Eph. 4, 5. *Unus finis*, æterna beatitudo, quam omnes anhelamus: AH SALUS! *Unus infernus*, quem deprecamur: à morte sempiterna: Libera nos Domine.

V. Frustra igitur in aliis Religionibus quæseris; in vanum cuilibet in sua religione promiseris salutem. *Primum*: quia non est, quo eas, nisi ad Christum. Venite ad me omnes Matth. 11, 28. Ego sum vita Joh. 14, 6. Non quæ eas, nisi per Christum: ego sum via, nemo venit ad Patrem nisi per me: Nec quo duce eas, nisi Christo, ego sum veritas Joh. 14, 6. & verbum meum veritas Joh. 17, 17. verbum vitæ Joh. 6, 68. *Posterius*, quia unum salutis fundamentum Christus Jesus, præter quem ponere aliud nemo potest. 1. Cor. 3, 11, Una Domus Ecclesiæ, in qua vera Religio viget, superædificata super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, ipsi angulari lapidi Christo Jesu Eph. 2, 20. quam qui non habet in terris matrem, Deum in cælis Patrem habere non potest. Potest quidem quis etiam

tiam, ab externa ejus societate violenter abreptus, longis locorum intervallis ab ea abesse, desiderio nihilominus & voto in gremio hujus Matris conqvescere, illiq; interna Spiritus & doctrinæ *κοινωνία*, dummodo tenax sit suæ religioni, esse & manere conjunctissimus, quomodo David Ps. 43, 3. *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quia transire cuperem cum caterva & ambulare ad Domum DEI.* 5. & Psal. 63, 2. 3. *Sitivit in terra anima mea, quam multipliciter desiderat ad te caro mea, in terra arida & inaequosa, idcirco in sanctuario videre te cupio, ut viderem virtutem & gloriam tuam.* Diu explosa fuit ab orthodoxis opinio, salutem in parvis naturalibus promittentium, quam post Zvinglium Schola hodieque defendit. Proscripta etiam est, ex agro veræ Ecclesiæ, atheistica Pucci opinatio; quemlibet, modò benè vivat, in sua religione salvari posse. Interpres tamen ea vicissim, alio Syncretistico habitu induta, in Ecclesiam, quæ in mixtura etiam & confusione religionum, per mutuam tolerantiam, quæque videt inter in corde foveas, salutem promittit. Scilicet! *quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? aut quis consensus templo DEI cum idolis?* 1. Cor. 6, 14. An nescitis, quod Modicum fermenti totam massam inquinat? 1. Cor. 5, 6. *Præstat hic, ait reserissimè ex ore Christi Apoc. 3, 15, B. noster D. Dannhau. Th. cons. T. 1, p. 624. non tantum fervere, sed & (abusivè eomparatione) frigere, quam tepidum esse. eò quod frigidus, quam tepidus, felicius & facilius sit penitentia.* Vix enim legimus in S. codicè, quod hypocrita fuerit ad Pœnitentiam, conversus. vid. Aug. 14. de C. D. c. 13. Lerna hæc est absurditatum, ubiq; aut cum quibuscunq; colludendo, velle sperare salutem. *Præcipuum* ita idem loc. cit. pag. 640. *absurdum stoliditatis illis impactum, qui à parte papæ ad Lutheranam, & contra, qui à Lutherana ad papæam migrarunt. Nam quo oestro perciti illi ad nos confugiunt, aut gratias sibi cruces fabricant, qui domi manere salvâ salute possunt? aut quâ vitio vertet bis, si illuc abiverint, ubi illis æquè ac hic, salvâ esse liceat? Frustra hætenus, ô Sionsa Virgo, threnos sudasti, ob defectum populi tui! frustra genuisti columba! Queritur, an probè satis prudenterq; rebus suis consuluerint, superioribus annis, qui à parte papæ ad Lutheranam migrarunt, quæve rogam Jugo, exilium natali solo prætulere martyres, num improbè? num stolidè? Syncretistâ Conso, mansissent, quo illos nascendi conditio collocavit, vixissent licet, sub doctoribus Schismaticis, ipsi tamen simbolo Apostolico adhaesissent, temperanter & piè vixissent,*

CAP. 11

*caruissent licet aliena Sacramenti Eucharistici Specie, æquè salvati fuissent. Nam si ob quæstiones juxta adnatas scissionem fecere, quarum nec ignorantia damnasset, nec scientia salvasset, quam, non dicam imprudenter, sed impiè egerunt, qui se periculis temerè objecerunt. Distingvendum tamen hic primò inter Religiones ipsas in se, & inter personas quocunq; modo huic alterivè Religioni adhaerentes. Deinde inter seductos & seductores. Simplicioribus seductis, sub jugo v. g. Papæ, idem de aliis judicium, viventibus, præprimis v. infantibus, salutem nequaquam præcludimus, eam tamen ipsos ex Papismo, quâ tali, haurire posse, simpliciter negamus: qui enim non habet Filium, uti haberi ipse vult, ille nec patrem habet 1. Joh. 2, 23. qui autem nec Patrem habet, nec filium, quomodo ibi salus? Seductoribus verò ipse Christus proposuit lectionem, omninò observandam, Matth. 23, 13, 15. Confer Conc. Conc. D. Hutteri fol. 284. §. Darauff geben wir/ &c. Calvinist. Aulico-Policum p. 160. Observandum tamen hic putamus D. Chrysostr. aureum effatum: *Dogmata impia ab hereticis professa arguere & anathematizare oportet, hominibus autem parcendum & pro salute ipsorum orandum.**

VI. Hodierna Religio Christiana, eadem est cum Religione Adam, Patriarcharum & Prophetarum. Datur quidem aliqua in circumstantiis differentia, quoad *Objectum* religionis, circa Mediatoris humanitatem, quæ in V. T. in Typis, in N. in ipsa substantia habetur: quoad *Tempus*, ibi credebatur in exhibendum; hic in exhibitum Messiam: quoad *gradus claritatis*, quæ ibi typorum & rerum temporalium nube tecta: ut & *gratiæ*, quæ hic uberior, quam in V. T. Nequaquam tamen propterea ipsa Religio multiplicanda est. Simon, Jesum in ulnas recipiens, religionem non mutavit, Luc. 2, 28. Circumstantia quidem Religionis mutata est, fides & religio mansit eadem. Ita hæc nervosè exponit, & uberius solidè probat ex Act. 4, 12. c. 10, 43. c. 15, 10. B. D. Wilh. Lyfer Trifol. Disp. 1. th. 22. seqq. Etsi ergo pii V. T. nomen Christianorum impositum sibi non habuerunt, (non enim fuerunt in Christum exhibitum baptizati, sed in eundem crediderunt, in plenitudine demum temporis exhibendum) re tamen ipsa doctrinam Christianorum salvificam tenuerunt, si illa excipias, quæ soli N. T. fuerunt propria. Si quidem non in alium Messiam crediderunt, quam nos, Gen. 3, 15. c. 12, 3. Act. 3, 25. Gal. 3, 8, 16. nec aliâ, quam nos Dei gratia fuere justificati Act. 15, 11. nec aliud habuere Evangelium Rom. 1, 12. Gal. 1, 8. Act. 26, 22. c. 28, 23. Joh. 1, 45. c. 5, 46. nec alia quam nos fide salvante prædixi fuerunt, Eph. 4, 4.

M

Inter

intercedit interim vicissim discrimen, in legibus ceremonialibus & forensibus, Sacrificiis & Sacramentis V. T. quæ nos Christianos hodie non obligant, Matth. 11, 13. Gal. 3, 23. c. 4, 1. c. 5, 1. Col. 2, 16. 17. Ebr. 10, 1. Itaque

VII. Religio Abrahami erat Religio Lutherana. Idem hic iterum notamus, in circumstantiis aliquam esse differentiam. Credidit enim ille in filium Dei nascendum: Nos hodie in natum. Obscurius ille, nos, postquam conditiones individuantes Mellis, in Christo palam factæ sunt, Matth. 11, 4-5. clarius. Res ipsa tamen à qua Religio unice pendet, ab illo & nobis credita, una eademque est, quod sanè evincit Spiritualis Abrahami paternitas, Gal. 3, 6. 7. Pater enim est omnium iustificandorum & salvandorum, quæ exemplum præbet, quomodo isti quoque iustificandi & salvandi sunt, Rom. 4, 12. *Ex hoc sequitur, ait B. nosser Luther in c. 3. Gal. benedictionem & fidem Abrahæ eandem esse, quæ nostra est; Christum Abrahæ eundem, qui nosser est; Christum quæ pro peccatis Abrahæ mortuum, ac pro nostris.* Joh. 8. Abraham vidit diem meum & gavisus est, omnia ergo sunt eadem. Et Brent. in c. 8. Joh. docet, inquit, nos Christus his verbis, quod Patriarcharum & nostra fides atque Religio, non sint inter se diversa, sed una eademque religio. Subscribit his B. Chemnit. Harm. c. 103. *Distinguitur hæc unam eandemque esse fidem in qua omnes, inde ab initio mundi, Patriarchæ & Prophete mori sunt & salvati. Hinc Apostolus Petrus dixit in Concilio Hierosolymitano Act. 15, 10. Credimus per gratiam Domini nostri Jesu Christi servari, quemadmodum & Patres nostri. Et in edibus Cornelii Act. 10, 43. pronuntiavit: Huic Jesu omnes Prophete testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Ex his rectissime inferitur nostra Confessio Neosolensis. Certum est nostram religionem esse purissimam & jam inde ab initio fuisse, ut testatur Christus ad Judæos: Abraham Pater vester exultavit, ut videret diem meum, & vidit & gavisus est, Joh. 8. Et Paulus, Patres hanc Religionem nobiscum habuisse communem Rom. 1. Non variatur, ait B. nosser Gerhard. Prefat. in Aphor. 5. vel variatur in fundamentalibus dogmatibus vera Ecclesie fides temporum decursu, sed ut est una sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia, ita fidei omnis vinculo, & eiusdem Doctrina consanguinitate, vera illius membra sibi invicem sunt conjuncta.*

VIII. Doctrina hæc Religionis Christianæ, non tantum ex verbo Dei (per quod omnia hæc religionis principia excluduntur) juxta analogiam

giam fidei explicanda, Rom. 12, 6, 7. Cor. 12, & 14. Sed etiam adversus hereticos, Schismaticos & quoslibet contradicentes doctrinæ vindicanda, sive in Concionibus, sive in Disputationibus & Scriptis polemicis. 2. Tim. 3, 16. Tit. 1, 9. Ita tamen, ut omnia dirigantur ad adificationem 1. Cor. 14, 26. & fiant decenter v. 46. Fides enim nostra, non potest esse & manere vera & sincera, nisi nitatur vero & in corrupto Dei verbo, ex cuius auditu est, Rom. 10, 17. at verbum Dei, quod multi cauponantur 2. Cor. 2, v. 17. Sincerum nobis non manet, nisi mediante officio elenchtico, depravationes quorumlibet contradicentium diluantur & arceantur. Quæ, veræ sinceræque Religionis orthodoxia sincera, non solum retinenda, in corde, sed simul ore diligenter inquirenda. *Nemo enim, Verba luncæ edro digna D. Feuerborn Syntagm. II. Dissert. 10. th. 30. in regnum Dei Gratia & Glorie pervenit, nullusque justitiam contra Deo valentem assequitur, qui est vera religionis ignarus, veletiam pravus hereticus, opinionibus imbutus Job. 17, 3. Gal. 5, 20. Eph. 2, 12. 2. Epist. Johan. v. 9. Taceo, quod vera & salvifica fides, ipsam orthodoxiam necessario prærequirit, quodque nemo possit vera spiritualiterque bona & Deo singulariter gratia operi præstare, nisi sit orthodoxus & fidelis Matth. 7, 17. c. 12, 34. Sic igitur studium pietatis urgendum est, ut non negligatur studium orthodoxiæ & intemeratæ fidei. Utrumque enim illud studium in Christianis inseparabiliter debet esse conjunctum. Male vivitur, ubi de Deo male creditur, ait rotundè August. 1. 5. de C. D. c. 10. & Cic. de N. D. I. excusso ex animis hominum Dei metu, immanitate ac scelere omnia complentur. Quam graviter igitur peccant illi, qui bonis operibus sic incumbunt, ut sinceritatem Religionis Christianæ vel nihil vel parum curent, & Dispunctiones Theologorum elenchticas despiciant, variisque dictionibus & punitionibus eas excipiant. Hæc D. Feuerborn. Candidè. Confer Dn. D. Dannh. Illicem & obic. Verit. p. 330. & c. p. 340. seq.*

IX. Ad veram Religionem Apostolicam nihil facit, habere caput visibile, directivum dogmatum ad religionem spectantium, aut obligatio, ad certam religionum regulam & votum: Quia jura religionis gubernandæ non dependent ab arbitrio humano, itaque nec à Papæ, nec à Francisci, Mariæ, aut Dominici, vel cujuscunque alius.

X. Religio vera non ex hominum opinionibus, sed ex propriis effectibus æstimanda. Justitiæ, (quam supra synonymum religionis, juxta quosdam, diximus) primum officium est, Deum cognoscere, ut Patrem, omnique metuere, ut Dominum, diligere ut Patrem. Secundum justitiæ officium

officiam est, hominem agnoscere, velut fratrem: Si enim idem Deus fecit, & universos ad justitiam & ad vitam æt. pari conditione generavit, fraternam utiq; necessitudine coheremus, quam qui non agnoscit injustus est, qui non exercet impius. Itaque dedit Deus nobis affectum misericordiz, ut omne præsidium vitæ nostræ, in mutuis auxiliis poneremus. Si enim facti ab uno Deo, & orti ab uno homine, consanguinitatis jure sociamur. Omnem igitur hominem diligere debemus; Anima! commune, atq; consors esse debemus, ut nos invicem præstandis recipiendisq; auxiliis muniamus.

XI. Deus ergo vult omnes homines esse justos, i.e. Deum & homines charos habere: Deum scilicet honorare tanquam Patrem; hominem diligere, velut fratrem. In his enim duobus tota justitia consistit.

XII. Si quis ergo victu indiget, impertiamur. Si quis à potentiore injuriam sustinet, eruamus. Pateat ergo domicilium nostrum vel peregrinis, vel indigentibus recto. Pupillis defensio, viduis tutela nostra non desit. Redimere ab hoste captivos, magnanimi opus est: item ægros, pauperes visitare atq; fovere. Inopes aut pauperes (si obierint) non patiamur insepultos jacere. Hæc sunt opera, hæc officia misericordiz, quæ si quis perfectior, verum & acceptum Deo sacrificium immolabit.

XIII. Ut autem hæc omnia, quæ Deo placent præstare possimus, contemnenda est pecunia, & ad cœlestes transferenda thesauros, ubi fur non effodiet, nec rubigo consumet, nec tyrannus eripiet, sed nobis ad æternam opulentiam Deo custode servabitur. In aliis igitur hominibus nos ipsos cogitare oportet. Neque enim meremur in periculo liberari, si non succurrimus, non meremur auxilium, si negamus. Quare conservanda est humanitas, si homines recte dici velimus. Id autem ipsum conservare humanitateat, quid aliud est, quam diligere hominem, & idem, quod nos sumus? Verum illud est Ciceronis, quod ait: *Hominem Naturæ obediens homini nocere non posse.* Ergo si nocere homini contra naturam est, prodesse igitur homini secundum naturam, sit necesse est; quod qui non facit, hominis se appellatione despoliat, quia humanitatis officium est, necessitati ac periculo hominis subvenire, Lactant. *beatus*

XIV. Opera Charitatis sunt quidem externa signa Religionis, non tamen semper (quoad nos) sunt infallibilia immaculata Religionis *signa*. Quia homo videt quid, non quomodo fiat bonum opus. Hoc autem non tam quid, quam quam bene fiat, potissimum attendendum. Hæc illud promanavit: *Deus est remunerator non Nominum, sed Ad-*

verbis

verbiorum. Non ergo res, sed corda coram Deo valent, exemplo vidæ, Luc. 21, 2. seq. Fiunt autem plerumque bona opera, non ex sinceritate, erga Deum & proximum, sed ad propriam ostentationem & auræ popularis captationem, qualia illa Matth. 6, 2. sæpè religiosi, foris operibus electiis superbi, ut sepulchra dealbata, splendent, intus hypocrisis, aut meritorum opinione, sordidissimi Matth. 23, 27. &c.

XV. Ne renuas benefacere indigenti, si fuerit in potestate tua, ut facere possis, nec dicas amico tuo, vade & revertere, cras dabo tibi, Prov. 3, 27. Nam (1.) Forlan' cras non erit tui arbitrii, quod hodie est, impedimentum enim intèrvēnīre potest, opibus tuis facile dilabentibus. (2.) Proximus tuus ante cras calamitate potest intèrcipi, aut planè perire. (3.) Sic petens faciet jacturam temporis, negotiorum, lucri, pudore perfundetur, & in cruciatu perdurabit. (4.) Cito dare promptum indicat animum, qui beneficio potior est, non tantum coram Deo, qui hilarem datorem diligit 2. Cor. 9, 7. Sirach. 35, 11. verum etiam coram proximo egeno: Bis dat, qui cito dat, Gratia quæ tardat, gratia grata minus. *Imo,* Euripidis judicio, *tum beneficium inopibus das, qui celeriter dat; nam, pudor est, Amicum deserere, & non juvare in rebus adversis. Prosperat omnis benignitas, & proprium est libenter facientis, cito facere. Si de die in diem trahens profuit, non ex animo fecit.* Senec. de beneficiis.

XVI. Cum itaque Doctrina Religionis Lutherana, in Augustana Confess. comprehensa, in qua unica vivere & mori desidero; sola sit, quæ & Verbo Dei scripto exactè congruit, & gloriam Dei ante omnia querit, & homines ad piam, justam & sobriam vitam ducit, Conscientiam tranquillam reddit, atq; sic homines in mundo viventes, extra mundum, imò extra seiplos rapit, & cum Deo unit, ut spretis vanitatibus, mente ad cœlestia elevati, verè sapiant; non immeritò cum Apóstolo devotissimè precamur, ut Pater Domini nostri Jesu Christi, ex quo oranis Paternitas in cœlo & in terra nominatur, det nobis secundum divitias gloriæ suæ, corroborari per Spiritum ejus in interiore homine, & Christum habitare per fidem in cordibus nostris, ut simus in Charitate radicati & fundati, quo possimus comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas & profundum. Scire etiam supereminentem Charitatem Christi, ut impleamur in omnem plenitudinem Dei. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundantius, quam petim⁹ aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis. Ipsi gloria in Ecclesia, in Christo Jesu, in omnes generationes, seculi seculorum, AMEN!

DISPUTATIO THEOLOGICA;
FIDEI ET MORALIA,

Jacob

Auspi

VIRO, Maxi

DN. SEBAS
SS.Theologiae
berrimo,

Dn. Patrono, P

M. JOH

so,

plisimo atq;

CHMIDIO,
rdinario, Cele-
afide Gravis-

tore suo multis no-

rando,

ndet

HARDUS,

lq. f.

ARGENTORATI,

Typis JOHANNIS WILHELMI TIDEMAN,

ANNO M. DC. LXIX.

Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1713 MA. 1713